

**AKTUALIZACE STÁTNÍHO PROGRAMU OCHRANY
PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY**

Obsah

1. Úvod	4
2. Soulad programu s mezinárodními úmluvami a evropskou politikou ochrany přírody a krajiny	5
2.1. Úmluva o biologické rozmanitosti, Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky a Sdělení Komise	5
2.2. Úmluva o mokřadech, majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva (Ramsarská úmluva)	7
2.3. Evropská úmluva o krajině	8
3. Stav a vývoj přírody a krajiny v ČR, cíle a opatření	9
3.1. Krajina	9
3.1.1. Stav a vývoj v ČR	9
3.1.2. Vyhodnocení SPOPK 1998:	16
3.1.3. Cíle	16
3.1.4. Opatření	16
3.2. Hlavní typy ekosystémů	18
3.2.1. Lesní ekosystémy	18
3.2.1.1 Stav a vývoj v ČR	18
3.2.1.2. Vyhodnocení SPOPK 1998	22
3.2.1.3. Cíle	23
3.2.1.4. Opatření	23
3.2.2. Vodní a mokřadní ekosystémy	25
3.2.2.1. Stav a vývoj v ČR	25
3.2.2.2. Vyhodnocení SPOPK 1998	27
3.2.2.3. Cíle	28
3.2.2.4. Opatření	28
3.2.3. Horské ekosystémy	30
3.2.3.1. Stav a vývoj v ČR	30
3.2.3.2. Vyhodnocení SPOPK 1998	31
3.2.3.3. Cíle	31
3.2.3.4. Opatření	31
3.2.4. Agroekosystémy, půda	32
3.2.4.1. Stav a vývoj v ČR	32
3.2.4.2. Vyhodnocení SPOPK 1998	34
3.2.4.3. Cíle	34
3.2.4.4. Opatření	35
3.2.5. Travinné ekosystémy	36
3.2.5.1. Stav a vývoj v ČR	36
3.2.5.2. Vyhodnocení SPOPK 1998	38
3.2.5.3. Cíle	38
3.2.5.4. Opatření	38
3.2.6. Urbánní ekosystémy	39
3.2.6.1. Stav a vývoj v ČR	39
3.2.6.2. Vyhodnocení SPOPK 1998	40
3.2.6.3. Cíle	40
3.2.6.4. Opatření	40
3.3. Chráněná území	41
3.3.1. Stav a vývoj v ČR	41
3.3.2. Vyhodnocení SPOPK 1998	46
3.3.3. Cíle	46
3.3.4. Opatření	46
3.4. Druhy	47
3.4.1. Stav a vývoj v ČR	47
3.4.2. Vyhodnocení SPOPK 1998	451
3.4.3. Cíle	52
3.4.4. Opatření	52

4. Nástroje v ochraně přírody a krajiny.....	53
4.1. Legislativní nástroje.....	53
4.1.1. Vyhodnocení SPOPK 1998.....	55
4.1.2 Cíle:.....	55
4.1.3 Opatření:.....	55
4.2. Ekonomické nástroje.....	56
4.2.1. Vyhodnocení SPOPK 1998:.....	58
4.2.2. Cíl:.....	59
4.2.3. Opatření:.....	59
4.3. Odborné informační nástroje.....	61
4.3.1. Vyhodnocení SPOPK 1998:.....	62
4.3.2. Cíle:.....	59
4.3.3. Opatření:.....	60
4.4. Práce s veřejností.....	63
4.4.1. Cíle:.....	62
4.4.2. Opatření:.....	63

1. Úvod

Ústava České republiky ukládá státu v čl. 7, aby dbal o ochranu přírodního prostředí. Zároveň Listina základních práv a svobod dává v článku 35 všem občanům právo na příznivé životní prostředí. Tato skutečnost, globální a celoevropské procesy, členství v Evropské unii a významné mezinárodní mnohostranné úmluvy, jimiž je Česká republika vázána, nás zavazují v oblasti péče o přírodu a krajinu přijmout řadu opatření a strategických programů.

Příroda a krajina jsou bezpochyby významnou součástí národního bohatství a jejich stav a péče o ně odráží etickou a kulturní vyspělost každého národa. Zdravá příroda a krajina znamenají také zdravého člověka. Přes řadu dílčích úspěchů není zlepšení stavu přírody a krajiny po listopadu 1989 v České republice v mnoha ohledech dostatečné. Přírodní a krajinné prostředí, jeho ochrana a využívání, je pro kvalitní život lidské společnosti nezbytné. Toto je ještě umocněno riziky probíhající klimatické změny.

Vláda ČR přijala usnesením č. 415/1998 Státní program ochrany přírody a krajiny ČR (dále jen Státní program) a uložila v něm příslušným ministrům plnit úkoly a opatření v ochraně přírody a krajiny. Již v roce 2002 se vláda zavázala tento Státní program aktualizovat. V době platnosti Státního programu vstoupila ČR do Evropské unie (EU), což přineslo i řadu změn v oblasti ochrany přírody a krajiny. V roce 2004 začalo MŽP připravovat Strategii ochrany biologické rozmanitosti ČR (dále jen Strategie) jako reakci na Strategii ochrany biologické rozmanitosti Evropských společenství (ES) a především jako povinnost ČR jako smluvní strany Úmluvy o biologické rozmanitosti (dále jen Úmluva).

Aktualizace Státního programu rozpracovává jednotlivé cíle Strategie, schválené usnesením vlády č. 620/2005, jako základního meziresortního a mezioborového dokumentu, kterým se v ČR naplňuje Úmluva. Dokument odráží i požadavky Evropské úmluvy o krajině na ochranu, péči a plánování krajiny. Kapitola týkající se vodních a mokřadních ekosystémů tvoří rámec pro ochranu, obnovu a udržitelné využívání vodních a mokřadních ekosystémů v ČR a pro péči o ně a současně se jedná o strategický dokument (*National Wetland Policy*), který je ČR povinna připravit a naplňovat jako smluvní strana Úmluvy o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva (Ramsarská úmluva). Dalším východiskem pro aktualizaci Státního programu se stala analýza Příroda a krajina České republiky – zpráva o vývoji a stavu 2009, která podrobně analyzuje vývoj a stav přírodního prostředí a zájemce v ní najde řadu aktuálních údajů o stavu, změnách a vývojových trendech přírody a krajiny v ČR. Na rozdíl od zmiňovaného podrobného dokumentu se aktualizovaný Státní program omezuje na základní popis vývoje a stavu přírody a krajiny.

Při zpracování aktualizace Státního programu byly vzaty v úvahu další strategické dokumenty, zejména pak Státní politika životního prostředí, Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, Plán hlavních povodí České republiky, Národní program snižování emisí České republiky, Národní lesnický program pro období do roku 2013, Strategie udržitelného rozvoje ČR, Politika územního rozvoje ČR 2008, Koncepce státní politiky cestovního ruchu v ČR na období 2007–2013 a Strategie regionálního rozvoje České republiky 2007-2013, Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj 2008-2015, Státní energetická koncepce České republiky a Surovinová politika v oblasti nerostných surovin a jejich zdrojů.

Aktualizovaný program stručně analyzuje stav přírodního a krajinného prostředí, formuluje dlouhodobé cíle a opatření, nezbytná k jejich dosažení. Předložený Státní program se zabývá problematikou ochrany krajiny obecně a dále, podrobněji, podle jednotlivých typů krajinných ekosystémů, chráněnými územími a druhovou ochranou. Předkladatel si je vědom, že moderní ochrana přírody je uskutečnitelná pouze promyšlenou kombinací legislativních, ekonomických, odborně-výzkumných a osvětových nástrojů.

Aktualizace Státního programu respektuje princip udržitelného rozvoje, vychází ze současně platných právních předpisů ČR, bere v úvahu ustanovení mezinárodních mnohostranných úmluv, kterých je ČR smluvní stranou, a závazky ČR jako členského státu EU.

2. Soulad programu s mezinárodními úmluvami a evropskou politikou ochrany přírody a krajiny

2.1. Úmluva o biologické rozmanitosti, Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky a Sdělení Komise

Aktualizace Státního programu bude sloužit k naplňování *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky* (dále jen Strategie). Úmluva o biologické rozmanitosti - Convention on Biological Diversity (dále jen CBD) byla poprvé vystavena k podpisu na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED), konané v červnu 1992 v brazilském Rio de Janeiru. V platnost vstoupila 29. 12. 1993. K 1. 7. 2009 má 191 smluvních stran. ČR se smluvní stranou Úmluvy o biologické rozmanitosti stala v prosinci 1993, úmluva pro ni vstoupila v platnost v březnu 1994.

Cílem Úmluvy je ochrana biologické rozmanitosti, její udržitelné využívání a přístup ke genetickým zdrojům a spravedlivé a rovnocenné rozdělování přínosů plynoucích z jejich využívání (ABS). Úmluva má v současné době jeden protokol – Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti, není vyloučeno, že konference smluvních stran v roce 2010 přijme druhý, zaměřený právě na problematiku ABS.

Smluvní strany mají pro realizaci Úmluvy přijmout strategii ochrany biologické rozmanitosti (článek 6, CBD). Ta má obsahovat všechna relevantní ustanovení úmluvy a vytyčit si cíle pro jejich plnění příslušnou smluvní stranou. Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky byla přijata usnesením vlády č. 620/2005.

V roce 2002 byl na Světovém summitu o udržitelném rozvoji (Johannesburg,) přijat celosvětový cíl výrazného snížení úbytku biologické rozmanitosti do roku 2010, tzv. cíl 2010. EU ve svém úsilí šla ještě dále a rozhodla se tento úbytek dokonce zastavit.

Protože je smluvní stranou CBD také Evropské společenství, koordinují členské státy v Radě EU svůj přístup k naplňování Úmluvy. V rámci EU vznikla řada strategických dokumentů pro její realizaci, které musejí členské státy EU respektovat. Nejaktuálnějším je *Sdělení Evropské komise Radě a Parlamentu - Zastavení úbytku biologické rozmanitosti do roku 2010 a v dalších letech – zachování ekosystémových služeb v zájmu dobrých životních podmínek*

pro lidstvo (dále jen Sdělení), zveřejněné 22. května 2006. Sdělení obsahuje ambiciózní politické přístupy k naplnění hlavního cíle politiky EU v ochraně biodiverzity - zastavení úbytku biodiverzity do roku 2010. Sdělení má být realizováno prostřednictvím obsáhlého akčního plánu (*Biodiversity Action Plan*, BAP) který je jeho přílohou. BAP navrhuje konkrétní opatření a definuje odpovědnosti, práva a povinnosti ES a členských států EU při jejich naplňování. Uvádí seznam indikátorů pro monitorování pokroku v dosažení cíle 2010 a harmonogram uvedeného hodnocení.

Jak Sdělení, tak BAP určují čtyři klíčové oblasti, v nich deset prioritních cílů, čtyři podpůrná opatření a 158 konkrétních opatření jak pro ES, tak pro členské státy EU.

Klíčová oblast: 1. *Biodiverzita v EU* stanovuje následující cíle:
Zabezpečit ochranu významných přírodních stanovišť a druhů evropského významu v EU;
Chránit a obnovit biodiverzitu a ekosystémové služby ve volné krajině;
Chránit a obnovit biodiverzitu v mořských oblastech mimo chráněná území;
Zajistit a posílit slučitelnost regionálního a územního rozvoje s biodiverzitou v EU;
Výrazně snížit dopad nepůvodních druhů a genotypů na biodiverzitu v EU.

Klíčová oblast: 2. *EU a světová biodiverzita* uvádí následující cíle:
Výrazně posílit účinnost mezinárodní péče o biodiverzitu;
Výrazně posílit podporu pro biodiverzitu v projektech zahraniční rozvojové pomoci/spolupráce a ostatních projektech EU;
Výrazně snížit dopad mezinárodního obchodu na světovou biodiverzitu a biodiverzitu v EU.

Klíčová oblast: 3. *Biodiverzita a změna klimatu* určuje cíl:
Podpořit kroky pro adaptaci biodiverzity na klimatickou změnu

Klíčová oblast: 4. *Vědomostní základna* vytyčuje cíl:
Výrazně posílit vědomostní základnu pro ochranu a udržitelné využívání biodiverzity v EU a v celosvětovém měřítku

K realizaci klíčových oblastí mají napomoci čtyři podpůrná opatření:
Zajištění dostatečného financování péče o biologickou rozmanitost
Posilování rozhodování na úrovni EU
Budování partnerství, vytváření a posilování spolupráce
Zajištění výchovy, informování a účasti veřejnosti.

Evropská komise vydala 18. 12. 2008 *Sdělení k hodnocení Akčního plánu v polovině období (BAPR)*, kde se soustředila na naplňování jednotlivých opatření na úrovni ES a členských států EU. Evropská komise bude na konci roku 2009 požadovat od členských států EU informace o naplňování BAP tak, aby mohla v roce 2010 prezentovat ucelenou zprávu o naplňování Sdělení a BAP v rámci ES a členských států.

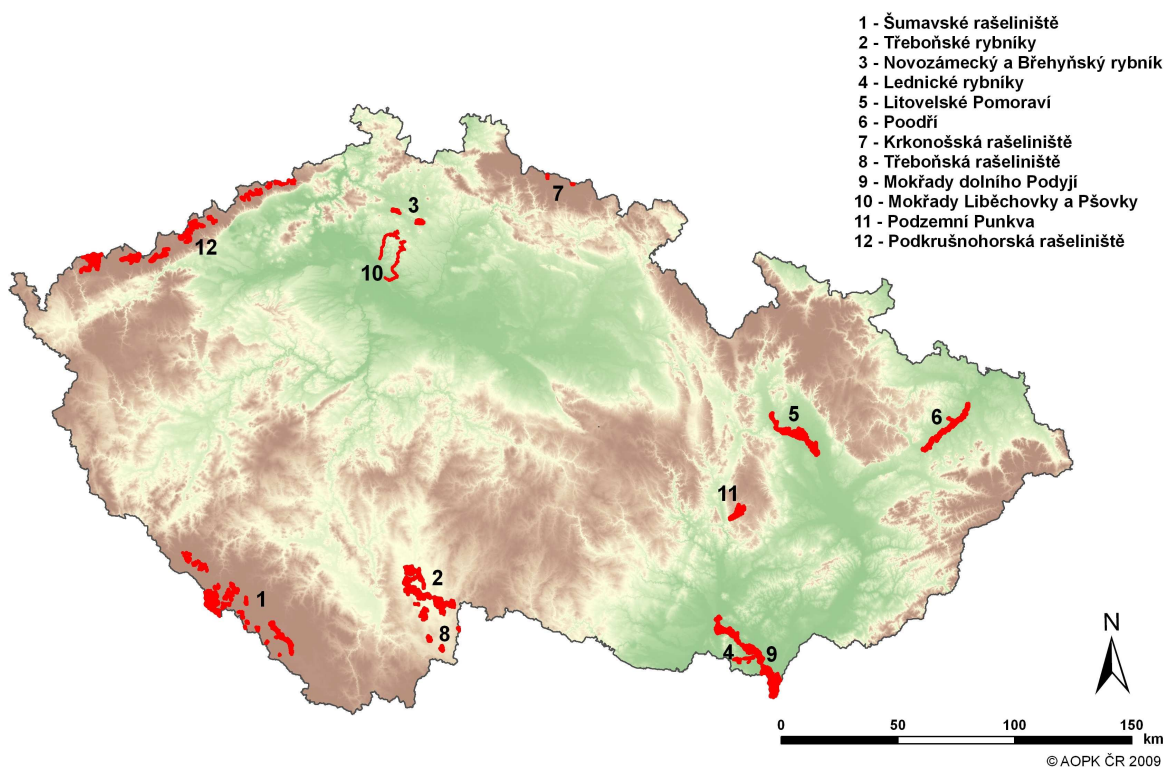
Při zpracování aktualizace Státního programu se autoři snažili zohlednit všechna odpovídající opatření BAP a při formulování opatření v aktualizaci Státního programu vycházeli z textů opatření v BAP. Celkově je možné hodnotit, že Státní program je plněním cíle B2.4.1, který požaduje, aby členské státy EU zahrnuly BAP do svých nově vznikajících celostátních dokumentů.

2.2. Úmluva o mokřadech, majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva (Ramsarská úmluva)

Úmluva o mokřadech, majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva byla podepsána v r. 1971 v íránském městě Ramsar. Její vznik podnítl pokračující celosvětový úbytek mokřadů, spojený mj. s ohromujícím úbytkem vodních ptáků a dalších organismů, vázaných na mokřady, ale i ohrožujících život lidí, vázaných na tyto oblasti.

Z původního zaměření na ochranu mokřadů významných z hlediska vodního ptactva se po určité době dospělo k současnému stavu, kdy se prostřednictvím této úmluvy zajišťuje celosvětová ochrana a rozumné užívání všech typů mokřadů. K 1.7.2009 měla Ramsarská úmluva 159 smluvních stran a patří mezi nejvýznamnější mezinárodní úmluvy v oblasti ochrany přírody a krajiny. Česká republika je smluvní stranou od roku 1990.

Podmínkou přistoupení k Ramsarské úmluvě je zařazení alespoň jednoho mokřadu do *Seznamu mokřadů mezinárodního významu (List of Wetlands of International Importance)*. Mokřad musí splňovat přísná kritéria z hlediska ekologie, botaniky, zoologie, limnologie nebo hydrologie a v neposlední řadě ochrany vodních ptáků. Česká republika má na seznamu zapsáno celkem 12 mokřadů (viz mapa č. 1).

Mapa č. 1: Mapa mokřadů ČR zapsaných do Seznamu mokřadů mezinárodního významu. (Zdroj: MŽP, AOPK ČR 2009)

Tabulka č. 1: Srovnání počtu mokřadů mezinárodního významu s okolními státy.

země	počet mokřadů mez. významu	rozloha mokřadů mez. významu (ha)
Česká republika	12	58 537
Slovenská republika	14	40 697
Maďarsko	28	235 430
Rakousko	19	119 962
Polsko	13	145 075
SRN	34	868 226

Smluvní strany Ramsarské úmluvy se rovněž zavazují k ochraně a rozumnému užívání všech mokřadů na svém území, k mezinárodní spolupráci v ochraně a rozumném využívání mokřadů a k šíření osvěty a vzdělávání o těchto významných ekosystémech.

Mokřady mezinárodního významu, v nichž došlo, dochází, nebo může dojít z nejrůznějších důvodů ke změnám jejich ekologického charakteru a tím k jejich ohrožení, případně zničení, jsou zařazeny na *Seznam ohrožených mokřadů*. Smluvní strana pak ve spolupráci s odborníky, vědci i politiky musí hledat vhodné řešení nastalé situace. Česká republika na tento seznam zařadila čtyři mokřady mezinárodního významu.

V České republice zodpovídá za naplňování Ramsarské úmluvy Ministerstvo životního prostředí. Funkci poradního orgánu MŽP v ochraně mokřadů vykonává Český ramsarský výbor, který je složen ze zástupců Ministerstva životního prostředí, pracovníků státní ochrany přírody, vědeckých a výzkumných pracovišť a nevládních organizací. Při řešení vědeckých a odborných otázek úmluvy využívá Český ramsarský výbor Expertní skupinu.

Jednou z povinností smluvních stran je připravit *Národní politiku ochrany a rozumného využívání mokřadů*. Tento úkol je naplněn kapitolou SPOPK 3.2.2. věnovanou vodním a mokřadním ekosystémům.

2.3. Evropská úmluva o krajině

Evropská úmluva o krajině (dále jen ÚOK) byla sjednána z podnětu Rady Evropy a k podpisu byla vystavena v říjnu 2000 ve Florencii. V platnost vstoupila v březnu 2004. Uvedená norma mezinárodního práva představuje výsledek společného zájmu evropských zemí o udržitelný rozvoj krajiny, založeném na vyvážených vztazích mezi potřebami společnosti včetně hospodářských a péčí o životní prostředí. K 1.7. se smluvními stranami Evropské úmluvy o krajině stalo 30 zemí. Pro Českou republiku vstoupila úmluva v platnost v říjnu 2004.

V České republice se stalo kontaktním místem pro naplňování ÚOK Ministerstvo životního prostředí. Vláda usnesením č. 1049/2002 uložila resortům zemědělství, životního prostředí, kultury, pro místní rozvoj a školství, mládeže a tělovýchovy, aby zabezpečily její naplňování. Proto byl ustaven meziresortní koordinační výbor, složený ze zástupců uvedených resortů.

Krajinu úmluva chápe jako část území, vnímanou člověkem, jejíž charakter je výsledkem činností a vzájemnou interakcí přírodních anebo antropogenních činitelů. Úmluva se nevztahuje pouze na přírodovědecky, historicky nebo esteticky cennou krajinu, ale týká se

veškeré krajiny s odůvodněním, že všechny typy krajiny ovlivňují rozhodujícím způsobem prostředí, v němž obyvatelé Evropy žijí. Cílem ÚOK je podpořit ochranu, péči o a plánování krajiny a organizovat evropskou spolupráci v této oblasti. Smluvní strany ÚOK dále zabezpečí účast nejširší veřejnosti, místních i regionálních úřadů a dalších partnerů při realizaci výše uvedených strategií a začlení krajinu do strategií, koncepcí a programů a každodenní činnosti urbanismu a regionálního plánování a do státních koncepcí, strategií a programů kulturní, environmentální, zemědělské, sociální a hospodářské politiky, jakož i v ostatních odvětvových strategiích s možným přímým nebo nepřímým vlivem na krajinu. Úmluva ukládá smluvním stranám provádět opatření, která přispějí k zajištění výše uvedeného cíle, a to mj. zvyšováním povědomí občanské společnosti, soukromých organizací a veřejných orgánů o hodnotě krajiny, její úloze a změnách, které v ní probíhají. Zvláštní pozornost je věnována zapojení veřejnosti do rozhodování o krajině a na vzdělávání v této oblasti. Pro ČR kladou uvedené povinnosti oprávněný důraz na důsledné využívání či úpravu stávajících nástrojů nebo postupů, souvisejících s péčí o krajinné dědictví. Dále ÚOK požaduje pro zlepšení úrovně znalostí o krajině vymezit a hodnotit typy krajiny včetně stanovení cílových charakteristik, což bude v ČR možné uplatnit jako podklad pro plánování péče o ni.

3. Stav a vývoj přírody a krajiny v ČR, cíle a opatření

3.1. Krajina

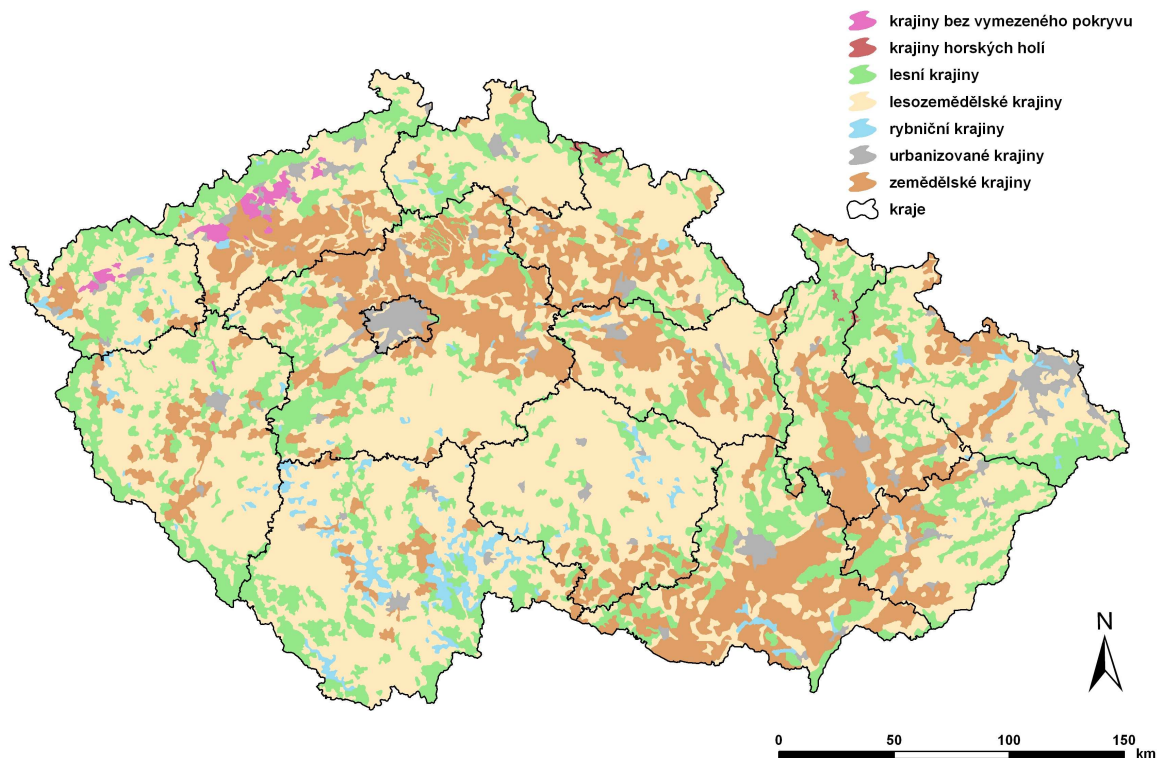
3.1.1. Stav a vývoj v ČR

Podoba krajiny je výsledkem dlouhodobého vzájemného působení přírodních procesů a lidské společnosti. V průběhu historického vývoje byla původně přírodní krajina na naprosté většině území ČR více či méně pozměněna činností člověka, přičemž nově vznikla krajina velmi rozdílných vlastností včetně ekologických hodnot (viz mapa č. 2).

Ve 13. století byla vytvořena struktura sídelního osídlení, která se v podstatě zachovala dodnes. Podoba sídelních útvarů se měnila jen pozvolna. Rozsáhlá kolonizace spojená s odlesňováním mnoha horských oblastí od poloviny 16. století do poloviny 18. století rovněž výrazně změnila podobu krajiny. Postupné snižování plochy lesních pozemků zastavily až tereziánské lesní reformy. Od konce 18. století se lesnatost území postupně zvyšuje, ale došlo ke změně charakteru a vzhledu lesů pěstováním jehličnatých stejnověkých monokultur (podrobněji viz kapitola 3.2.1. Lesní ekosystémy).

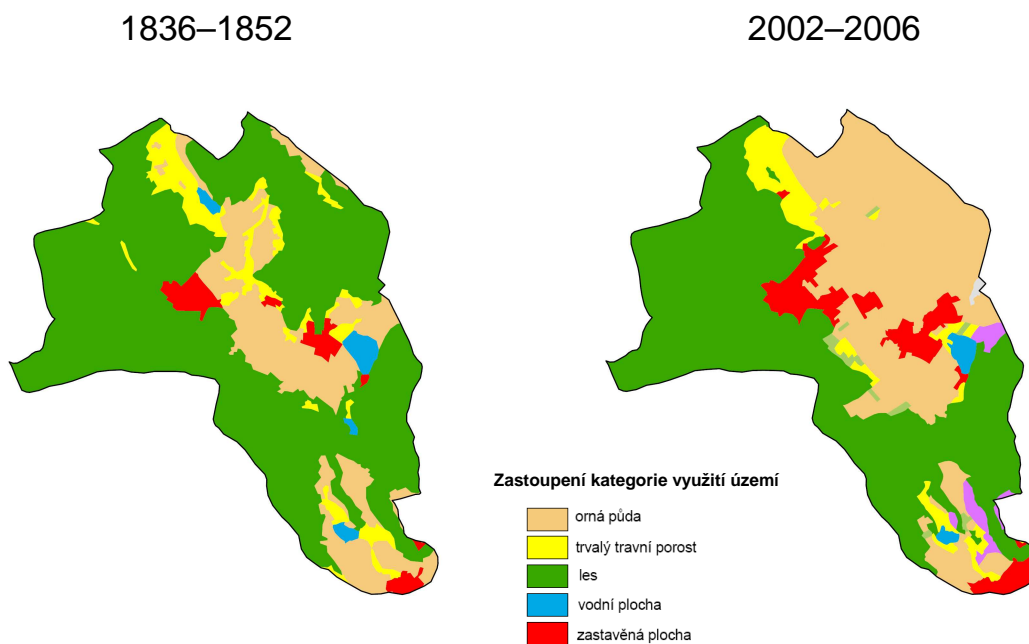
Zemědělské hospodaření mělo s ohledem na zastoupení nelesních ploch na území dnešní ČR zásadní význam pro vytvoření pestré krajinné mozaiky se střídajícími se rozdílnými biotopy a rozhodující pozitivní vliv na druhovou rozmanitost. Lidská činnost – zejména zemědělská bránila přirozenému zániku nelesních společenstev a tak podporovala druhovou rozmanitost. Podoba zemědělské krajiny se příliš neměnila až do začátku 20. století. Pozemková reforma v roce 1919 dočasně snížila velikost zemědělských usedlostí. Následný rozvoj průmyslu a zavádění průmyslových postupů v zemědělství a lesnictví hlavně po roce 1945 urychlily negativní změny ve struktuře krajiny. V rozsáhlé části vysídleného pohraničí byla přerušena historická kontinuita osídlení. Po roce 1948 pokračoval nepříznivý vývoj ideologicky

podmíněnou likvidací tradičních vazeb k půdě a majetku obecně, centralizací hospodářství, zaváděním velkovýrobních postupů a realizací megalomanských projektů.

Mapa č. 2: Mapa současného využívání krajiny.
(Zdroj: Löw a spol., s.r.o., výstup projektu VaV/640/01/03 Typologie české krajiny)

V 70. letech 20. století pokračovalo scelování pozemků rozoráváním zbývajících mezí, plošným odvodněním krajiny, pozemkovými úpravami a náhradními rekultivacemi, které zničily mnoho drobných krajinných prvků jako meze, remízky, vlhké nivní louky apod. Scelováním pozemků do velkých půdních bloků a uvedeným ničením drobných krajinných prvků došlo ke zvětšení zrna krajinné mozaiky v rozsáhlých oblastech, a tím i ke snížení ekologické stability krajiny (podrobněji viz 3.2.4. Agroekosystémy, půda). Zároveň byla krajina ochuzena o celou řadu hodnotných staveb, mnohé drobné kulturní prvky světské či náboženské povahy byly poškozeny. Těžbou uhlí se zcela změnil ráz krajiny ve velkých krajinných celcích Podkrušnohoří a Ostravska.

Obrázek č. 1: Změna struktury krajiny v oblasti Račice (okres Vyškov, kraj Jihomoravský) mezi lety 1836-1852 a 2002-2006.
(Zdroj: VÚKOZ)

Přestože po roce 1989 došlo v krajině k řadě dílčích zlepšení, celkově se nedaří zvrátit výsledky nepříznivého historického vývoje. Jen přibližně 17 % rozlohy ČR tvoří přírodní nebo přírodě blízké biotopy. V současné době je navíc stále více zřejmé, že krajinu ČR ovlivňuje a bude ovlivňovat řada nových negativních trendů využití území. K nejvýznamnějším patří velmi intenzivní změna rázu příměstských a městských krajin výstavbou komerčních zón a residenčních čtvrtí. Rizikem pro krajinu i její využívání člověkem je také postupné omezování průchodnosti krajiny, zejména fragmentace liniovými stavbami a oplocováním i zmíněná pokračující zástavba krajiny. Fragmentace krajiny, tedy proces postupného rozčleňování souvislých ploch přírodního prostředí do menších vzájemně izolovaných lokalit, postupně ztrácejících schopnost samostatné existence, představuje v současné době jeden z nejvýznamnějších faktorů ohrožujících další existenci mnoha rostlinných a živočišných druhů i řadu ekologických funkcí krajiny. Výstavbou dálnic, rychlostních silnic a dalších komunikací, úpravou železničních koridorů, a novou zástavbou podél komunikací či vodních toků dochází k dalšímu nežádoucímu členění krajiny, které vede k zániku biotopů řady druhů nebo základních podmínek nezbytných pro jejich přítomnost v krajině (migrace na místa rozmnožování aj.). V současné době dochází také k ohrazování pastvin, zakládání obor s intenzivním chovem zvěře či oplocování rozsáhlejších pozemků. Uvedené trendy je možné usměrňovat především v rámci územního plánování a pozemkových úprav, ale i v rámci státní dotační politiky, avšak dosud není tato problematika v žádné z uvedených oblastí dostatečně zohledněna.

Významnou proměnou procházejí rovněž horské oblasti (Krkonoše, Jizerské hory, Šumava, Jeseníky, Beskydy), kde se v hojné míře buduje jednostranně zaměřená turistická infrastruktura, zejména nové obytné kapacity a sportovně rekreační zařízení, které spolu s vlivem imisních zátěží často mění dochovaný ráz krajiny (viz 3.2.3. Horské ekosystémy).

Dlouhodobým problémem krajiny v ČR zůstává její pokračující, často necitlivá zástavba spojená s neudržitelným trendem záboru půdy. Navíc po roce 1990 došlo k dalšímu nárůstu zastavěných ploch. V posledních letech je v průměru zastavěno a těžbou nerostů nevratně znehodnoceno 50km² půdy ročně.

Došlo sice také ke zvětšení rozlohy ploch trvalých travních porostů, ale v současné době je na území ČR je kromě lesní půdy nejméně zastoupena orná půda. Zemědělská činnost stále působí na krajinu negativně. Velikost honů zemědělské půdy se nezměnila, zrno krajinné mozaiky je příliš hrubé, což negativně ovlivňuje všechny krajinné funkce. I v evropském měřítku vysoká míra zornění (přes 70 % zemědělské půdy) a uniformnost zemědělské produkce udržuje fádnost a malou životaschopnost ekosystémů. Negativní vlivy zemědělské činnosti působí nejen na ekosystémy zemědělské krajiny, ale i na přilehlé vodní a lesní ekosystémy. Jedná se zejména o znečišťování prostředí cizorodými látkami nebo ukládání nadměrného množství živin spojené s chemizací a s nevhodným používáním hnojiv (především kejdy a dalších organických hnojiv) a chemických prostředků na ochranu rostlin (pesticidů). Nevhodné způsoby hospodaření, které nerespektují polohu a jiné charakteristiky jednotlivých zemědělských ploch, vedou ke zvýšené erozi půdy, orná půda je často odnášena mimo zemědělské plochy. Oproti dřívějšímu drobnému hospodaření, především pastvy domácího zvířectva a získávání píce pro domácí chovy, dosud přetrvává nezájem o využívání drobných zemědělských ploch.

Lesnatost krajiny se mírně zvyšuje. Celkový charakter lesů v krajině se však mění velmi pomalu, což je u hospodářských lesů, kterých je stále převažující část, přirozené vzhledem ke stoleté periodě hospodaření (podrobněji viz 3.2.1. Lesní ekosystémy).

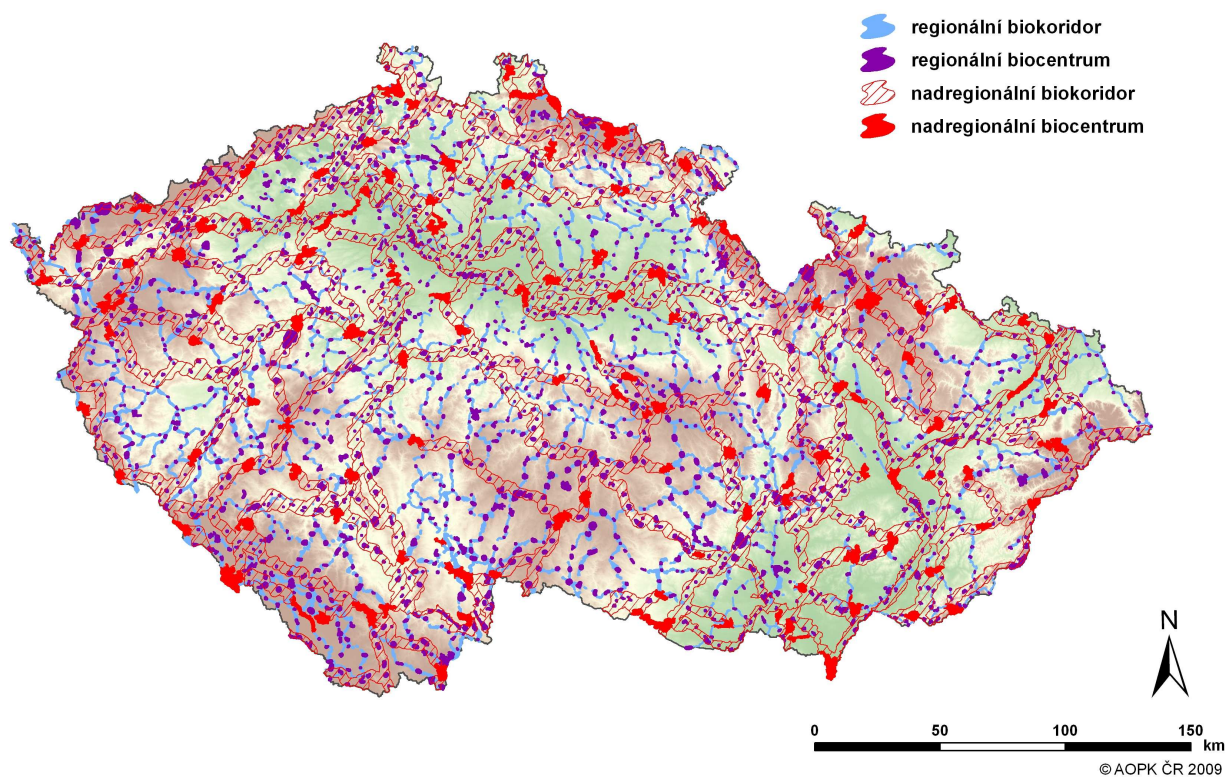
V souvislosti s uvedenými skutečnostmi se rovněž nedaří stabilizovat vodní režim v krajině, což se nadále projevuje snižováním zásob podzemních vod, nepříznivými průtoky, vodní erozí spojenou s eutrofizací vod a s z hlediska ekologické stability krajiny celkově nepříznivým stavem vodních toků a údolních niv.

K významným nástrojům v oblasti péče o krajinu patří územní plánování. Do roku 1990 se pořizovaly územní plány především pro města a často pouze pro zastavěná a přiléhající území. Po roce 1990 došlo postupně k úpravě legislativy a začalo pořizování územních plánů pro sídelní útvary – obce. Územní plány velkých územních celků (ÚP VÚC) byly zavedeny stavebním zákonem již k 1.10.1976 a byly závazné pro rozhodování. Již před tímto datem existovaly rajónové plány. Využití tohoto nástroje pro některé velkoplošné oblasti ochrany přírody se vzhledem k jejich závaznosti a vymezení řešeného území (Šumava, Beskydy, Jeseníky apod.) převážně osvědčilo. Se vznikem nových krajů a zejména po přijetí nového stavebního zákona č.183/2006 Sb. bylo ukončeno zpracovávání územních plánů velkých územních celků pro tato území a zároveň uloženo krajům do 31.12. 2011 pořídit zásady územního rozvoje (tzv. ZÚR) pro celé území kraje. V nových ZÚR není dosud řešení krajiny na takové úrovni, jako bylo obvyklé u ÚP VÚC. Významným ÚP nástrojem pro usměrňování územního rozvoje státu a jeho regionů se stala Politika územního rozvoje ČR (PÚR ČR). S ohledem na nově přijatou právní úpravu je především zapotřebí postupně zkvalitnit územně analytické podklady v procesu plánování a doplnit v nich plochy zajišťující funkce v oblasti ochrany přírody a krajiny. Přestože počet obcí se zpracovanou územně plánovací dokumentací stále roste (rok 1992 - 7 %, rok 1998 – 30%, rok 2002 – 45%, rok 2006 – 60% a rok 2009 – 66%), nemá dosud řada obcí, a to i ve zvláště chráněných územích (ZCHÚ), územní plán zpracován. Řešení krajiny je v některých územních plánech nedostatečné. Je tedy nezbytné věnovat pozornost i dalšímu zlepšování v této oblasti a v nově zpracovávaných ZÚR

a územních plánech důsledněji řešit také udržitelné využití nezastavěného území. V souvislosti s budováním nových výrazných liniových staveb, rozšiřováním ploch sídel a dalšími vlivy dochází někdy ke fragmentaci a rozpadu krajiny, které negativně ovlivňují přírodní nebo přírodě blízké biotopy a populace rostlin a živočichů, tato problematika je tedy v současnosti také jednou ze zásadních výzev ve vztahu ke zpracování územně plánovacích dokumentací a součinnosti orgánů ochrany přírody v průběhu jejího pořizování. Kromě samotného územního plánování jsou významné i koncepční rozvojové dokumenty krajů a obcí – tuto oblast upravuje např. zákon o zásadách regionální politiky z roku 1998

Nedostatečně využívaným nástrojem v této oblasti zůstává rovněž územní systém ekologické stability krajiny (ÚSES). Jedná se o základní koncepční nástroj péče o krajinu, její ochrany a plánování v krajině. Umožňuje vymezení dlouhodobých požadavků na prostorové a funkční uspořádání krajiny s cílem udržet a zvyšovat životaschopnost a funkčnost krajiny, zejména prostřednictvím vytváření sítě ekologicky stabilních ploch, a zachovat či podpořit zvyšování biodiverzity.

Od doby jeho začlenění do legislativy, tj. od roku 1992, bylo na území ČR vymezeno přibližně 50 000 biocenter a 85 000 biokoridorů nadregionálního, regionálního (viz mapa č. 3) a lokálního významu (viz mapa č. 4) na celkové ploše 21 525 km² (z tohoto NR ÚSES 12612 km², R ÚSES 5867 km² a L ÚSES 3046 km², přičemž přesný počet a plocha především regionálních a lokálních prvků závisí na probíhajících změnách v rámci územního plánování. Při vytváření ÚSES jsou vymezovány nejen biocentra a biokoridory v krajině již existující, ale i ty, které je nezbytné pro zajištění funkčnosti tohoto systému v krajině realizovat. Vytváření skladebných částí ÚSES však značně zaostává. Důvodem je nedostatečné zajištění ploch vhodných pro realizaci, mnohdy jsou vyvíjeny tlaky na jiné využití těchto území neslučitelné s ÚSES (urbanizace, doprava atd.), nedostatek finančních prostředků na realizaci ÚSES a především nízká osvěta veřejnosti a její zapojení do tvorby ÚSES.

Mapa č. 3: Regionální a nadregionální ÚSES v ČR.
(Zdroj: MMR 1996)

Mapa č. 4: Lokální ÚSES v okolí obce Rýmařov (okres Bruntál).

Důsledkem uvedených přetrvávajících trendů a dlouhodobě neudržitelného využívání složek krajiny je zejména celkové zhoršení jejích biologických funkcí (zhoršení životních podmínek, pokles rozmanitosti druhů a jejich stanovišť), převládající znehodnocený vzhled a ráz krajiny, snížení životaschopnosti krajiny a následné omezení schopnosti krajiny vyrovnat se s předpokládanými dopady klimatických změn. Zejména scénáře vývoje klimatických změn výrazně zvyšují potřebu provádět v krajině adaptační opatření, využívajících přírodní struktury a procesy, které přispějí ke zvýšení odolnosti krajiny a zajištění jejích základních funkcí. Dosavadní opatření na zlepšování stavu krajiny mají na uvedený negativní trend bohužel zatím malý dopad.

Udržitelný rozvoj označuje takový rozvoj lidské společnosti, který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrozil potřeby příštích generací, přičemž neohrožuje zdravé fungování ekosystémů, nesnižuje biologickou rozmanitost a nepřekračuje nosnou kapacitu prostředí. Jedná se o rozvoj, který sladí hospodářská a společenská hlediska a hlediska životního prostředí, o způsob ekonomického růstu, který uvádí v soulad hospodářský a společenský pokrok se zachováním životního prostředí. Je však zřejmé, že využívání jednotlivých složek krajiny a tedy i krajiny jako celku v ČR není v souladu s principy

udržitelného rozvoje, že se nedaří udržet jeho sociální, ekonomický a environmentální pilíř v rovnováze. V ČR v důsledku historického vývoje postkomunistické země se bohužel stále setkáváme s překonaným názorem, že ochrana přírody a krajiny je překážkou ekonomického rozvoje. Přitom je nezpochybnitelné, že ochrana přírody a rozumné využívání krajiny je nedílnou součástí ekonomické prosperity.

3.1.2. Vyhodnocení Státního programu 1998:

Stávající Státní program ochrany přírody a krajiny ČR z roku 1998 obsahoval řadu úkolů, týkajících se různých resortů. Předpokládalo se, že se jejich plněním či splněním podaří negativní jevy v krajině zastavit či dokonce napravit. Dnes můžeme konstatovat, že uvedené problémy přetrvávají i nadále a že se stanovené úkoly podařilo naplnit pouze v mizivé míře. To je způsobené tím, že některé úkoly byly nepřesně formulovány a příliš široce pojaty, zejména však proto, že tlak na plnění úkolů nebyl trvalý a intenzivní. Jako vhodný příklad lze uvést komplexní pozemkové úpravy (KPÚ), které se prolínají mnoha úkoly a které jsou z hlediska utváření mozaiky krajinných prvků velmi účinným nástrojem. Bohužel však jejich realizace velmi zaostává za potřebou a možnostmi – od roku 1998 do roku 2008 vzrostla plocha provedených KPÚ z 3,2% pouze na 10% rozlohy ČR. I přes toto je však jistě pozitivem, že se podařilo splnit úkol zajistit dotační nástroje na vytváření krajinných prvků, zejména úkoly související s ÚSES.) nebo zpřístupnit nástroje péče v dotacích pro zemědělce jako významné činitele v krajině a propojit je s dotacemi MŽP.

3.1.3. Cíle

1. **udržet a zvyšovat ekologickou stabilitu krajiny – s mozaikou vzájemně propojených biologicky funkčních prvků a částí, schopných odolávat vnějším negativním vlivům včetně změn klimatu**
2. **udržet a zvyšovat přírodní a estetické hodnoty krajiny**
3. **zajistit udržitelné využívání krajiny jako celku především omezením zástavby krajiny, zachováním její prostupnosti a omezením další fragmentace s přednostním využitím ploch v sídelních útvarech, případně ve vazbě na ně.**
4. **zajistit odpovídající péči o optimalizovanou soustavu ZCHÚ a vymezený ÚSES jako o nezastupitelný základ přírodní infrastruktury krajiny, zajišťující zachování biologické rozmanitosti a fungování přírodních, pro život lidí nezbytných procesů.**

3.1.4. Opatření

	Opatření v sektoru krajina	Zodpovídá	Termín	EUoK	SOBR
K1	Připravit a uskutečnit vzdělávací program zvyšující povědomí občanské společnosti, soukromých organizací a veřejných orgánů o hodnotě krajiny, jejich úloze a jejich změnách.	MŠMT ve spolupráci s MŽP, dále ve spolupráci s MK, MZe, MMR	vytvořit 31.12.2010, pak průběžně	EUoK	A.XI.2
K2	Vymezit typy krajiny v ČR včetně stanovení jejich cílových charakteristik a činitelů, které je mění, zaznamenávat jejich změny. Specifikovat vymezení a hodnocení typů krajiny jako podklad pro zpracování územně analytického podkladu „oblasti krajinného rázu“	MŽP ve spolupráci s MMR	31.12.2013	EUoK	B.VI.10

	podle vyhlášky MMR č. 500/2006 Sb.				
K3	Zpracovat odbornou metodiku pro preventivní hodnocení krajinného rázu pro větší územní celky, která bude obsahovat postup vymezení oblastí krajinného rázu včetně jejich charakteristiky a limitů využití území podle vyhlášky MMR č. 500/2006 Sb. Připravit metodiku pro zhodnocení ovlivnění hodnot krajinného rázu konkrétním záměrem	MŽP ve spolupráci s MMR	31.12.2011	EUoK	B.VI.4
K4	Zajistit efektivní uplatnění plánování (uspořádání) krajiny ve smyslu Úmluvy o krajině, jako koncepčního nástroje k zajištění jejího funkčního uspořádání s cílem zachování nebo zlepšení jejich funkcí, zvýšení ekologické stability a životaschopnosti krajiny a zachování jejich ekologických a estetických hodnot s přihlédnutím k ostatním funkcím, které jsou v krajině nezbytné	MMR ve spolupráci s MŽP	31.12.2013	EUoK	B.I.3. B.VI.10
K5	Při plánování, ochraně a péči o krajinu podpořit aktivní spolupráci a zapojení veřejnosti i do těchto procesů.	MŽP	průběžně	EUoK	
K6	Aktualizovat dokumentace a vymezení nadregionálních ÚSES. Zajistit ponechání rezervy státních pozemků na realizaci ÚSES v rozsahu min. 3 % v každém kú. Posílit finanční prostředky na vytváření ÚSES v dotačních nástrojích MŽP.	MŽP, MZe – PF	31.12.2011 31.12.2010 trvale		B.VI.8
K7	Připravit podpůrné programy pro efektivnější realizaci komplexních pozemkových úprav. Připravit metodickou podporu s cílem zachování principů ochrany přírody a krajiny při realizaci komplexních pozemkových úprav.	MZe ve spolupráci s MŽP, Mze spol s MŽP	31.12.2010		B.VI.7
K8	Cena krajiny Rady Evropy – zahájit a zajišťovat průběžně soutěž.	MŽP ve spolupráci s MŠMT, MK, MZe, MMR	průběžně	EUoK	B.VI.11
K9	Vypracovat metodiku vhodného a udržitelného využívání pozemků v nivách (funkční využití území a stanovení vhodného způsobu hospodaření).	MŽP ve spolupráci s MZe, MMR	31.12.2012		
K10	Při rekultivacích území dotčených těžbou nerostných surovin začleňovat přírodě blízké prvky a plochy pro vývoj samovolnou sukcesí, vytvořit metodické podklady pro tyto účely.	MPO ve spolupráci s MŽP, MMR a ČBÚ	trvale, metodika do 31.12.2010		
K11	Při vymezování ploch výroby a skladování v rámci funkčního využití území upřednostňovat	MMR ve spolupráci s MPO	trvale		B.VI.5

K12	v zastavěném a zastavitelném území nevyužívané nebo opuštěné plochy bývalých průmyslových aj. areálů (brownfields).	MMR ve spolupráci s MŽP	31.12.2012		
	Zajistit kvalitní metodické vedení dotčených subjektů v procesu územního plánování				

3.2. Hlavní typy ekosystémů

3.2.1. Lesní ekosystémy

3.2.1.1 Stav a vývoj v ČR

Před trvalým osídlením a hospodářským využíváním pokrývaly lesní ekosystémy až na rozlohou omezené výjimky celé území dnešní České republiky. Přes omezení jejich rozsahu a zejména přes zásadní změnu jejich druhové a prostorové struktury představují proto lesy stále základ našeho přírodního prostředí. Ještě v 9. století našeho letopočtu tvořily lesy více než 90 % rozlohy dnešní ČR. Nízký podíl lesa byl v českých zemích na konci středověku a začátku průmyslové revoluce, kdy les tvořil přibližně čtvrtinu celkové plochy. K největšímu odlesnění, které kdy způsobil člověk na území dnešní ČR, však došlo již v době bronzové.

Přirozená druhová skladba lesa odpovídající ekologickým podmínkám jednotlivých společenstev se před aktivním působením člověka a lesním hospodařením od současného stavu zásadně lišila. V lesích převažovaly ze 2/3 listnaté dřeviny s převahou buku lesního (asi 40 %) a dubu (přibližně 20 %) a podíl jehličnanů byl v souhrnu pouze 1/3, přičemž mezi nimi převládala jedle bělokora (asi 20 %). Současný poměr mezi listnatými a jehličnatými dřevinami je naopak zcela opačný ve prospěch jehličnanů, které dosahují tří čtvrtin a smrk dominuje celkově téměř 53 %. Přestože přirozená druhová skladba je pouze orientační a vázaná na vyspělá klimaxová stadia lesa, rozdíl mezi ní a současným stavem naznačuje míru ovlivnění lesních ekosystémů člověkem. Podrobnosti přináší tabulka č. 2.

Tabulka č. 2: Současná, doporučená a přirozená skladba lesů v ČR dle Zprávy o stavu lesa z roku 2007. (Zdroj: ÚHUL 2007)

Skladba lesů Composition	smrk spruce	jedle fir	borovice pine	modřín larch	ostatní jehl. other conif.	Sa jehl. total conifers	dub oak	buk beech	habr hornbeam
přirozená / natural	11,20	19,80	3,40	0,00	0,30	34,70	19,40	40,20	1,60
současná / current	52,78	0,94	17,02	3,85	0,22	74,81	6,67	6,86	1,24
doporučená recommended	36,50	4,40	16,80	4,50	2,20	64,40	9,00	18,00	0,90
	jasan ash	javor maple	lilj elm	bříza birch	lípa linden	olše alder	ost. list. other broadlvs.	Sa list. broadlvs. total	holina unstocked area
přirozená / natural	0,60	0,70	0,30	0,80	0,80	0,60	0,30	65,30	0,00
současná / current	1,30	1,10	0,00	2,80	1,10	1,50	1,60	24,20	1,00
doporučená recommended	0,70	1,50	0,30	0,80	3,20	0,60	0,60	35,60	0,00

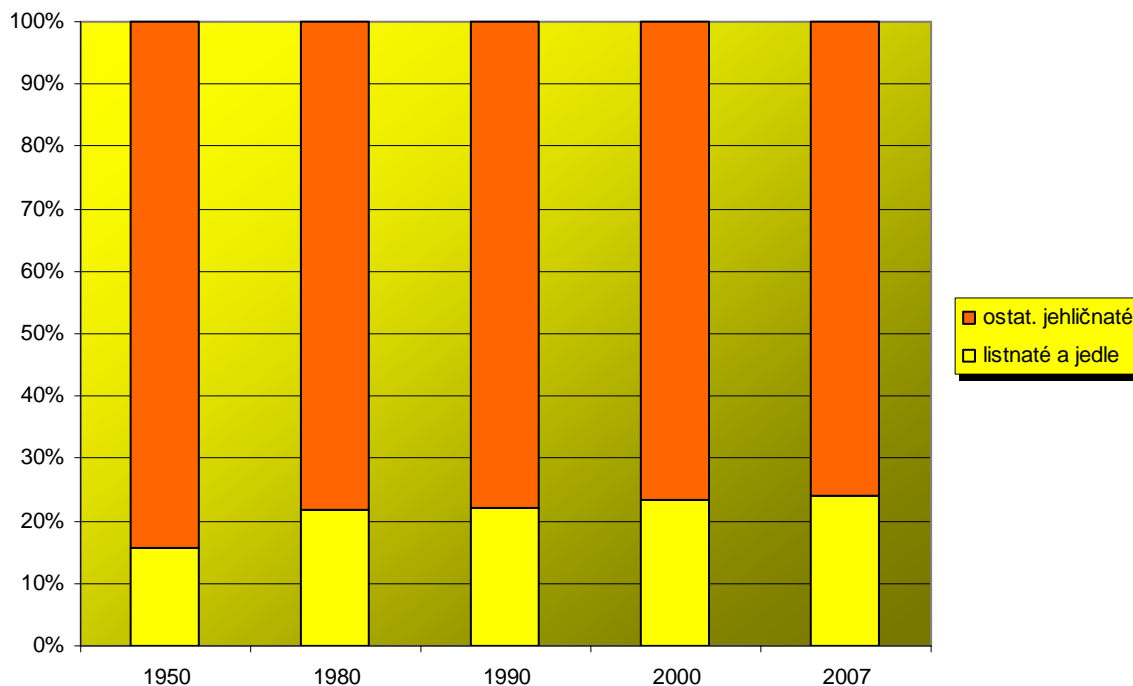
Popsaný stav lesa je převážně důsledkem společenské poptávky z dob průmyslové revoluce, přetrvávajícího chápání lesního hospodářství pouze jako hospodářské činnosti produkující dřevní hmotu, vlivu imisní zátěže ve druhé polovině 20. století a v neposlední řadě

nadměrných škod způsobovaných spárkatou zvěří. Zranitelnost lesů v ČR dokládají i nahodilé těžby, které se v posledních dvou desetiletích pohybovaly v rozmezí 17 % (2001) až 81 % (2007) v návaznosti na různé vnější rušivé zásahy (disturbance). Průměr za posledních pět let dosahuje necelých 50 %. Historicky se na velkých rozlohách v lesích nižších a středních poloh uplatňovalo výmladkové hospodaření a lesní pastva, které podle soudobých poznatků přispěly k zachování vysoké druhové bohatosti světlomilných druhů rostlin a živočichů. Odklon od těchto způsobů hospodaření v posledních dvou stoletích a jeho prakticky totálního řízeného ukončení v 2. polovině 20. stol. vede k závažnému úbytku a ohrožení těchto druhů a změnám celých společenstev. Celková výměra lesů v existujících ZCHÚ činí cca 750 tis. ha, což je 28,4% z celkové výměry lesů ČR. Stav lesa ve zvláště chráněných územích, a to i v případech, kdy se jedná o hlavní předmět ochrany, není často optimální z hlediska způsobu obnovy (holé seče a náseky nejsou výjimkou) a nebo charakteru zalesnění (druhy nepřirozené druhové skladby). Biocentra ÚSES jako jádra přírodě blízkých forem lesního hospodaření se v praxi uplatňují nedostatečně.

Celkový stav lesů na území ČR nelze hodnotit jako uspokojivý. Mezi hlavní problémy mající vazbu na ochranu přírodního prostředí včetně biodiverzity a životaschopnosti lesa patří: zjednodušená druhová skladba velmi vzdálená skladbě přirozené, zjednodušená prostorová výstavba lesa, poškození lesních půd a lesů imisní zátěží (a opadem jehličí), a regionálně nadměrné stavy spárkaté zvěře, nedostatečné využívání přírodních procesů při uchování a obnově lesa, zajištění specifické péče o les v ZCHÚ a nedoceňování genetické rozmanitosti lesních dřevin. K zachování tohoto nepříznivého stavu rovněž přispívají výhrady k údajné ekonomické náročnosti přírodě bližších forem hospodaření a překážky ztěžující využití historických způsobů hospodaření (výmladkové hospodaření formou nízkého nebo středního lesa).

Přes dílčí pozitivní změny v posledních letech, zůstává druhová skladba lesa v ČR hodně vzdálená nejen modelovým přirozeným, ale i cílovým druhovým skladbám, a je tudíž z hlediska ekologických funkcí lesa nevhodná. Zvýšení podílu listnatých dřevin z 12,5 % v roce 1950 na 24,2 % v roce 2007 bylo zčásti zapříčiněno rozdílnou metodikou šetření. Podíl listnatých dřevin při umělé obnově lesa dosahoval v roce 1990 pouze 16 %, v posledním desetiletí se ustálil na přijatelné úrovni okolo 35 % (nejméně 34,4 % v roce 2001 a nejvíce 36,6 % v roce 2006). Při přičtení podílu v porostech nedostatkové a ekologicky žádoucí jedle bělokoré se tento ukazatel pohybuje okolo 40 % (v roce 2007 přes 42 %). Tím se relativně naplňuje i úkol SPOPK. Vývoj těchto výsadeb zůstává v důsledku vysokých stavů spárkaté zvěře a způsobu výchovy však nejistý. Zastoupení smrku ztepilého v druhové skladbě lesa se přes pokles v posledním desetiletí udržuje vysoké (53,7 % v roce 1999 a 47,7 % v roce 2007). S ohledem na klimatické změny je nepřiměřeně vysoké zastoupení smrku v lesích rizikem ekologickým a v nižších vegetačních stupních i hospodářským.

Samostatným problémem je pak pěstování geograficky nepůvodních druhů dřevin, které s sebou nese nejen ekologická rizika, ale i prověřené negativní dopady na přírodní prostředí. Příkladem je masivní a expandující výskyt borovice vejmutovky v severozápadních Čechách včetně NP České Švýcarsko a nebo velkoplošné výsadby smrku pichlavého v imisně poškozených horských oblastech (CHKO Jizerské hory, NP Krkonoše, Krušné hory).

Graf č. 1: Vývoj skladby lesů ČR.

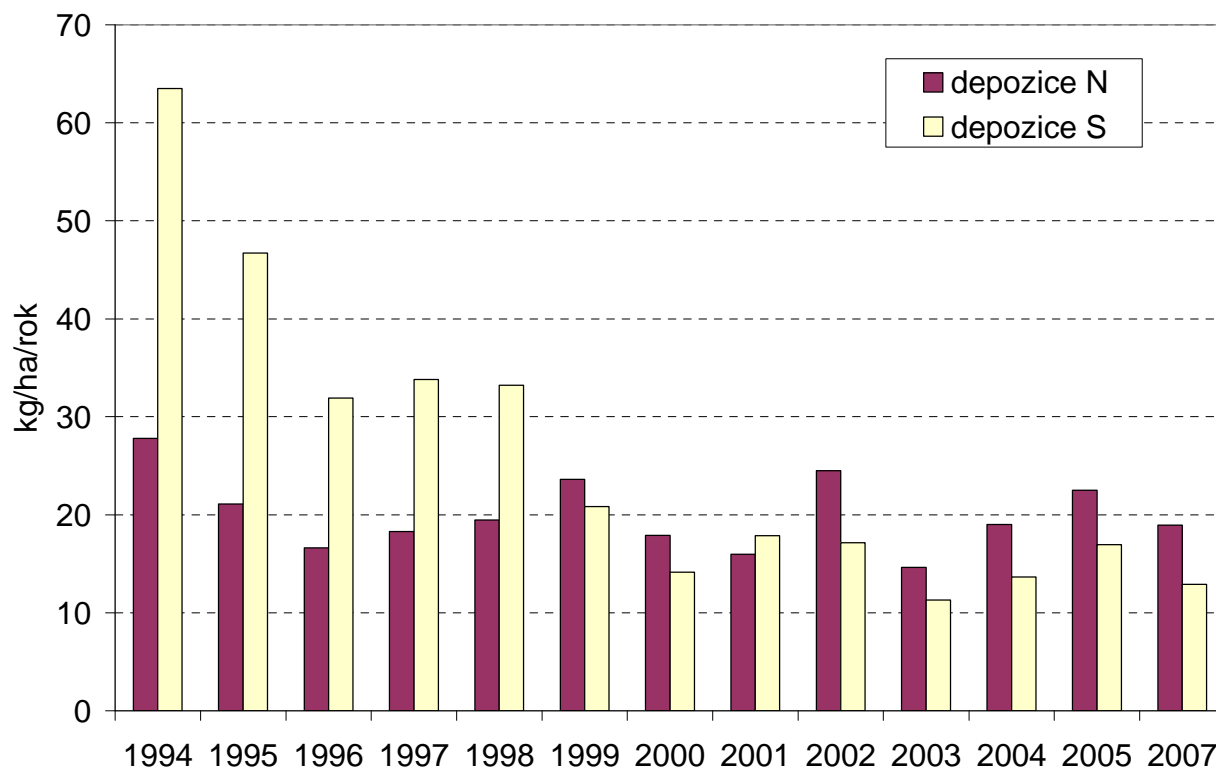
Vývoj zastoupení jehličnatých dřevin, listnatých dřevin a jedle v ČR od 50. let po současnost. (Zdroj: B. Moldán, CENIA)

Převážná část lesů v ČR jako produkt pěstování lesa věkových tříd je víceméně jednoetážová, stejnověká a zpravidla schematicky uspořádaná. Vedle druhové skladby přitom představuje prostorová struktura další klíčový předpoklad životaschopnosti a přírodního charakteru lesa. Rozsah přirozené obnovy se zvýšil, avšak v posledním desetiletí stále dosahuje pouze asi 15 %. Platná legislativa a navazující hospodářská úprava lesa je zaměřena především na pěstování lesa založeného na systému věkových tříd avšak v zásadě není nikterak omezeno použití jakýchkoliv přírodě blízkých způsobů hospodaření.

Imisní zátěž ve 2. polovině 20. století způsobila v horských oblastech rychlý rozpad druhé generace smrkových monokultur. Okyselením (acidifikací) půd vlivem spadu imisí došlo v kombinaci s ostatními vlivy (např. intenzivní lesnické hospodaření na stanovištích přirozeně chudých půd) k plošnému poškození lesních půd. V nejhůře postižených oblastech (hřebeny a plošiny Krušných a Jizerských hor) se v minulosti uskutečnila rozsáhlá nápravná opatření – vápnění a výsadba přípravných porostů náhradních dřevin. V méně poškozených oblastech (svahy Orlických a Jizerských hor, Jeseníky, Beskydy) byly na povápněných holinách znovu obnoveny smrkové porosty. Chemické meliorace – vápnění a hnojení lesních porostů za účelem kompenzace negativního působení imisní zátěže, se provádí i v současnosti po doporučení VÚLHM v.v.i. na základě provedených analýz (půdní vzorky, vzorky asimilačních orgánů) a po odsouhlasení příslušným orgánem ochrany přírody. Alternativou zůstává uskutečnění komplexu lesopěstebních opatření, založených a využití pomalu dozívajících porostů náhradních dřevin jako dřevin přípravných pro vnos vhodného poměru dřevin cílových s možnou místní úpravou půdního chemizmu. I při změně způsobu hospodaření v těchto oblastech však bude regenerace půdy na přirozeně chudém geologickém podloží dlouhodobým procesem.

Přestože v ČR došlo k velkému snížení depozice síry a dusíku, jsou kritické zátěže pro síru i pro dusík na značné části území ČR stále aktuální depozicí překračovány.

V horských oblastech dnes již většinou nejsou překračovány kritické zátěže síry (viz graf č. 2), ale ve středních a nižších polohách bývá depozice síry stále vyšší než je kritická zátěž.

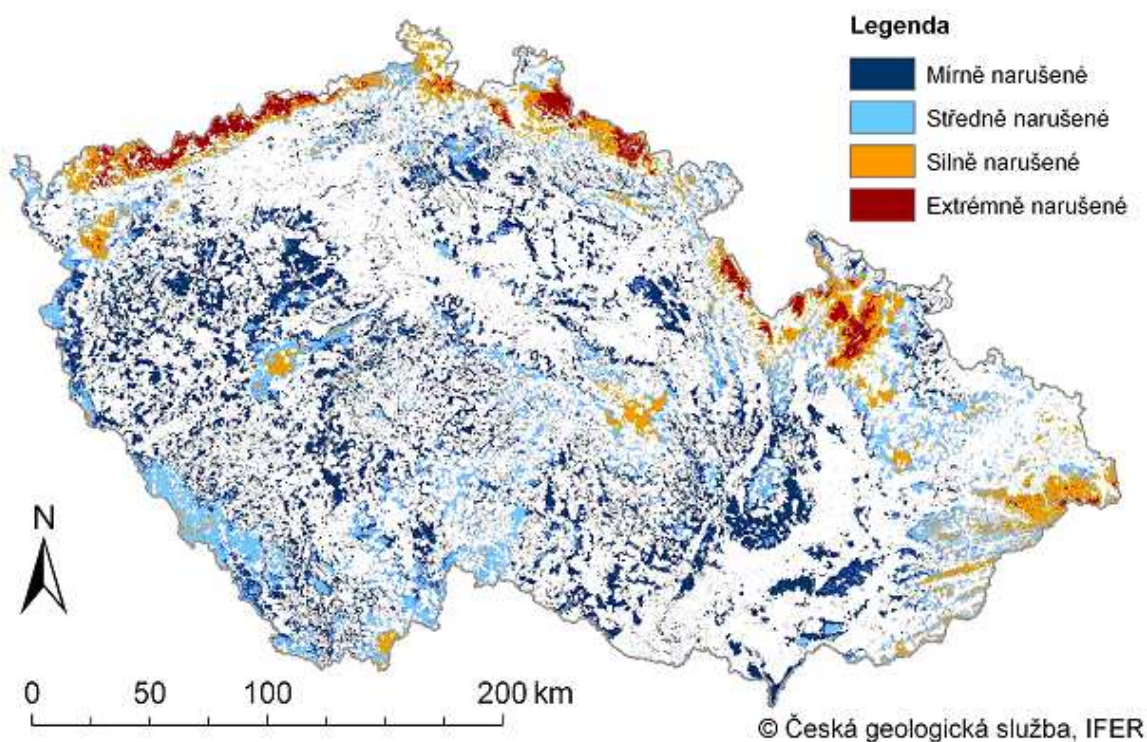

Graf č. 2: Depozice síry a dusíku v Krkonoších v letech 1994-2007.

Graf ukazuje průměrnou depozici síry a dusíku vztáženou na jeden hektar a rok. Depozice síry poklesla od roku 1994 na méně než třetinu původních hodnot, depozice dusíku se oproti tomu dlouhodobě nesnižují. (Zdroj: Hošek J., Schwarz O. & Svoboda T.)

Větší problém představuje překračování kritické zátěže nutričního dusíku – nadbytek dusíku v lesích (zejména jehličnatých) způsobuje nadměrný růst a disproporci živin a je prekurzorem větší náchylnosti stromů k napadení škůdci a mechanickému poškození (zlomy). Z hlediska ochrany přírody zůstává velkým problémem snižování biodiverzity lesů. V dusíkem přesycených ekosystémech dochází k omezení původních lesních druhů rostlin (brusnice borůvka a brusinka) a naopak k expanzi nitrofilních druhů rostlin (trávy). Protože emise a depozice dusíku pocházejí z velké části z dopravy a zemědělství, je jejich omezení problematické, ale pro zachování či zvýšení biologické rozmanitosti je nezbytné. Odhaduje se, že acidifikace a nutriční regradace v ČR postihuje celou čtvrtinu výměry lesní půdy, což představuje 700 000 ha lesní půdy: z toho asi 5 % (asi 100 000 ha lesní půdy) je zasaženo velmi významně.

V současnosti vzrůstá význam lesních těžebních zbytků z lesních ekosystémů jako zdroje obnovitelné energie. Proto je nutné vytvořit komplexní systém nakládání s touto surovinou, způsobem minimalizujícím dopady na kvalitu půdy, ochranu vodních zdrojů a biologickou rozmanitost. Intenzivnější využívání zbytkové lesní biomasy pro výrobu energií je přijatelné v lesních porostech, kde to dovolují zájmy ochrany přírody, terénní podmínky a aktuální stav lesních půd, ovlivňovaný zejména acidifikačními procesy v souvislosti s působením imisí a dopadem pěstování porostů s nevhodnou druhovou skladbou v minulosti (viz mapa č. 5).

Mapa č. 5: Mapa rajonizace ohrožení lesních půd acidifikací a nutriční degradací v ČR. (Zdroj: ČGS, IFER)

Úsilí o změnu nevhodné druhové a prostorové struktury lesů negativně ovlivňují dlouhodobě vysoké stavy spárkaté zvěře. Škody zvěří negativně ovlivňují ekonomiku lesního hospodářství i přirozené procesy v mnohých ZCHÚ, kde často zcela chybějí nejmladší vývojové fáze lesa. Vysoké stavy spárkaté zvěře ovlivňují i druhovou skladbu, protože škody se soustředí více na listnaté dřeviny a v cílové skladbě pak jsou značně redukovány meliorační a zpevňující dřeviny. Škodám zvěří je předcházeno finančně náročným oplocováním.

3.2.1.2. Vyhodnocení Státního programu 1998

Z hlediska naplňování prioritních úkolů a opatření v péči o lesní ekosystémy byly úkoly Státního programu naplňovány pouze zčásti. Relativně nejúspěšněji bylo realizováno opatření ke zvýšení podílu přirozených melioračních a zpevňujících dřevin v obnovovaných porostech (avšak s nejistotou budoucností složení obnovovaných porostů. Namísto cílových 44 % se podíl ustálil přibližně na ještě přijatelných 40 %. Se zpožděními byly přijaty některé programy k podpoře přírodě blízkých forem lesního hospodářství a úkol byl naplněn pouze zčásti. Úkoly revize obnovy lesů v imisních oblastech a program rozšíření plochy přírodě blízkých lesů v nivách řek nebyly realizovány.

3.2.1.3. Cíle

Zvýšit druhovou rozmanitost lesních porostů směrem k přirozené druhové skladbě, zvýšit strukturální rozrůzněnost lesa a podíl přirozené obnovy druhově a geneticky vhodných porostů a posílit mimoprodukční funkce lesních ekosystémů.

3.2.1.4. Opatření

	Opatření v sektoru lesní ekosystémy	Zodpovídá	Termín	EUoK	SOBR
L1	V biocentrech vymezeného ÚSES v hospodářských lesích v majetku státu mimo zvláště chráněná území zachovat a nebo zavést přírodě blízké formy hospodaření. K tomu uzavřít rámcovou dohodu mezi MŽP a LČR a Vojenskými lesy, připravit metodický pokyn pro orgány ochrany přírody. V případě nestátních vlastníků využít a propracovat dotační programy v gesci MŽP a Mze k dosažení stejného cíle využitím a propracováním vhodných dotačních podpůrných programů, včetně zpracování propagačních materiálů pro vlastníky.	MŽP ve spolupráci MZe a MO	2010		B.V.7, B.II.2
L2	Vymezit společenskou objednávku zahrnující mj. funkce ochrany přírody a další neprodukční funkce lesa ve vazbě na zvláště chráněná území a skladebné prvky ÚSES pro subjekty vykonávající právo hospodaření v lesích ve vlastnictví státu (pro LČR, Voj. Lesy a lesy NP) prostřednictvím samostatných zákonů.	Obsah zakázky formuluje MŽP, MZe ve spolupráci s MO	2011		A.V.1 B.V.7
L3	Na území I. a II. zóny CHKO realizovat přírodě blízké formy obhospodařování lesů založené na maximálním využívání přírodních procesů s převahou využívání přirozené obnovy. Provéřít ekonomické dopady plošného uplatnění přírodě blízkých nepasečných forem obhospodařování lesů na území CHKO formou studie.	Rámcová dohoda mezi MŽP a MZe a realizační dohoda mezi příslušnými jednotkami AOPK a LČR resp. Vojenskými lesy.	2010 a 2011		B.V.7
L4	Pro zvýšení životaschopnosti lesních ekosystémů významně snížit nadměrné stavy spárkaté zvěře s cílem umožnit využívání přírodě blízkých forem hospodaření a významně omezit poškozování lesních porostů s negativními dopady na dlouhodobou ekonomiku lesního hospodářství. Připravit a promítnout do obecně závazných právních předpisů nový systém odvozování výše odlovu důsledně a výlučně podle stavu ekosystému. Přijímaná řešení budou v souladu s NLP II.	MZe ve spolupráci s MŽP	2011		A.I.8 B.II.4
L5	Vytvořit program postupu rekonstrukcí porostů náhradních dřevin s cílem udržet a zlepšit kvalitu lesních půd, zejména na acidifikovaných půdách v pásmech ohrožení lesů vlivem imisí A-B a ve výhledu pásem C.	MZe ve spolupráci s MŽP	program 2010, vyhodnocení 2020		A.VII

L6	V lesích ČR zvýšit podíl geograficky původních druhů MZD (listnáče a jedle) v příštím desetiletí o osminu (z 24% v roce 2007 na nejméně 27% v roce 2020). Na státních pozemcích cíl zajistit udržení stávající skladby lesa při umělé a nebo přirozené obnově a udržení, případně zvýšením tohoto podílu při následné výchově porostů jako součásti závazných pracovních programů organizací. V případě nestátních vlastníků usilovat o dosažení podobných cílů využitím a propracováním vhodných dotačních podpůrných programů. Provéřit formou studie ekonomické dopady dlouhodobého cíle na zvýšení podílu přirozených druhů MZD (listnáče a jedle) v lesích ČR do 60 let na dvojnásobek (z 24% v roce 2007 na 48% v roce 2069), a to i s ohledem na předpokládanou klimatickou změnu.	MZe, MŽP a MO	pokyn zřizovatelů 2010, dílčí zhodnocení realizace opatření 2020		B.II.3
L7	Zvýšit podíl stromů prošlých přirozených vývojem stárnutí a tlejícího dřeva pro zachování biodiverzity a podpory přirozeného cyklu živin při dodržení pravidel ochrany lesa, bezpečnosti a ochrany zdraví a životů a ochrany majetku. V případě státních pozemků ponechat nejméně 2 stromy na 0,5 ha obnovované plochy a dále diferencovaně podle ekologických vlastností stanoviště a kategorie ZCHÚ na základě realizačního projektu MŽP zpracovaného ve spolupráci s MZe a MO. V případě nestátních vlastníků realizovat opatření s využitím vhodně nastaveného dotačního programu a mediální propagace významu.	MŽP, MZe ve spolupráci s MO připraví společný pokyn k postupu	2011		B.V.7 B.VIII.5
L8	Rozšířit plochu lesů ponechaných samovolnému vývoji (na minimálně 5 000 ha) přednostně v ZCHÚ a vytvořit stanovištně reprezentativní soustavu a zajistit zde monitorování stavu lesa k získání poznatků využitelných k rozvoji přírodě blízkých forem lesního hospodaření a péče o ZCHÚ.	uzavřít rámcovou dohodu mezi MŽP a Mze a MO a podrobnou dohodu mezi AOPK a LČR a Vojenskými lesy a statky	2010 dohoda a realizace záměru 2020		B.II.7
L9	Zbytkovou dřevní biomasu, jako obnovitelný zdroj energie, využívat na státních lesních pozemcích v souladu s pravidly, která budou plně respektovat charakter stanovišť s minimalizací negativního dopadu na půdní chemismus a biodiverzitu. V případě nestátních vlastníků lesů využít a propracovat dotační programy v gesci MŽP a MZe k dosažení stejného cíle. Pravidla i regulaci pro nakládání s lesními těžebními zbytky řešit i v rámci úpravy lesnické legislativy.	MŽP ve spolupráci s MZe, MO	2012		
L10	Pro rozšíření plochy lužních lesů v nivách řek zpracovat tři pilotní projekty s cílem vytvořit do r. 2020 alespoň 100 km ² nově založených ploch s tímto vegetačním útvarem.	MŽP připraví vhodné projekty	příprava projektů 2012 realizace do 2020		

L11	Přiblížit uživatelům podpor využití podpůrných programů k přírodě blízkému hospodaření v lesích.	MZe, MŽP	2011		
L12	Zpracovat analýzu ekonomické efektivity přírodě blízkých forem hospodaření z důvodů ochrany přírody. Za tímto účelem založit síť demonstračních objektů.	MZe, MO, MŽP	2012		

3.2.2. Vodní a mokřadní ekosystémy

3.2.2.1. Stav a vývoj v ČR

Vodní a mokřadní ekosystémy patří mezi světově nejvíce ohrožené ekosystémy. Jejich úloha je i přes malou a stále se zmenšující rozlohu v krajině zcela nezastupitelná; kromě řady ekosystémových služeb - zdroj pitné vody, potravy, druhové bohatosti planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, genetického materiálu a biomasy, se zásadně podílejí na koloběhu živin, tvorbě půdy a také na regulaci podnebí, hromadění uhlíku, zadržování živin a vody, nehledě na jejich i kulturní, rekreační a estetickou funkci.

Plocha vodních a mokřadních ekosystémů se zmenšuje na celém světě, ČR není výjimkou. Největší dopad na vodní a mokřadní ekosystémy mělo velkoplošné odvodnění krajiny, kdy za posledních 50 let bylo na území ČR pro potřeby zemědělské výroby a lesního hospodářství odvodněno více než 1 mil. ha půdy. Odvodnění kulturní krajiny určené pro zemědělskou výrobu za účelem zajištění optimálních podmínek pro kulturní plodiny nebylo doplněno navazující výstavbou malých vodních nádrží a doplňujícími krajinnými prvky nutnými pro zachování rázu krajiny. V rámci odvodnění došlo rovněž k nežádoucímu zatrubňování povrchových vod. Dalšími negativními jevy zůstává intenzivní zemědělské hospodaření, fyzické úpravy podélného i příčného profilu toků, jejich regulace a kanalizace, výstavba příčných objektů, vypouštění komunálních a průmyslových odpadních vod a imise z ovzduší.

Rozsáhlé vodohospodářské úpravy vážně narušily hydroekologickou funkci krajiny. Z hospodářsky obdělávané půdy se vymývají živiny a další látky, které zhoršují kvalitu odtékající vody (eutrofizace), navíc nesprávně využívaná orná půda snáze podléhá erozi. Dochází k vysušování krajiny, mizí prameniště a drobné vodní zdroje. Ubývá podílu vody v krátkém a naopak přibývá v dlouhém vodním cyklu, zvyšují se rozdíly teplot mezi dnem a nocí, navozují se aridnější podmínky.

Podle inventarizace (1999) zaujímají evidované vodní a mokřadní ekosystémy v ČR plochu 117 408 ha, což je přibližně 1,5% celkové rozlohy státu.

Plošně nejrozsáhlejšími mokřady v ČR jsou říční nivy, přestože většina původních mokřadů z niv v důsledku odvodnění zmizela. Původním převažujícím ekosystémem niv byl lužní les. Dlouhodobé odlesňování vedlo k vytváření travinných ekosystémů, jejichž obhospodařování bylo přizpůsobeno pravidelným záplavám. Vznikla přírodě blízká mozaikovitá krajina se zbytky lužních lesů, dřevinnými lemy podél toků a stojatých vod, pastvinami a sečenými loukami. Zatravnění a vysazování břehových porostů zabraňovalo erozi půdy, meandrující tok s nízkokapacitním průtokem zajišťoval zavodnění nivních půd infiltrací i četnými rozlivy.

V průběhu posledních dvou staletí došlo v krajině k rozsáhlým vodohospodářským úpravám, vedoucím k odvodnění niv a k intenzifikaci zemědělství. Dnes se můžeme setkat s nivami bez jakýchkoli mokřadních ekosystémů, zato s převažující ornou půdou a na ní vázanými agroekosystémy. Orná půda je vystavena erozi, která je sice při menších povodních eliminována vodohospodářskou transformací, nicméně extrémní průtoky mohou naráz vyplavit velké množství splavenin. Proto je velmi důležité, jak je niva chráněna proti erozi a jaké jsou odtokové poměry v celém povodí.

Ekosystémy tekoucích vod byly postiženy zejména narušením přirozené morfologie koryt říčních toků a návaznosti na nivní krajinu. Vodní toky byly přehrazeny příčnými stavbami a změnil se mechanismus ukládání sedimentů. Koryta toků byla narovnána a izolována od záplavové zóny zpevněnými břehy a protipovodňovými hrázemi a změnily se jejich spádové poměry. V minulosti provedenými úpravami koryt byla celková délka toků na území ČR zkrácena nejméně o jednu třetinu. Napřímená či dokonce zatrubněná koryta vodních toků snižují dobu zadržení vody v krajině a možnost infiltrace povrchových vod, takže dochází k nadměrnému odvodňování krajiny. Společně s nedostatkem nebo nepřítomností přirozených rozlivných ploch přispívají ke koncentraci povodňových průtoků a tím ke zvyšování nebezpečí povodní v níže ležících územích, často v intravilánech. Snížená retenční schopnost krajiny se pak projevuje zvýšeným kolísáním průtoků a neschopností systému tlumit mimořádné průtoky na jedné straně a důsledky obzvláště suchých období na straně druhé. Poškození přirozené morfologie koryt vodních toků se negativně promítla i do rozmanitosti druhů vodních a na vodu vázaných rostlin a živočichů, kdy řada z nich ztratila své přirozené biotopy. Příčné překážky ve vodních tocích zabránily migracím jako základním životním projevům většiny druhů ryb: v několika případech došlo dokonce k úplnému vymizení některých druhů z našich vod (např. losos obecný, drsek větší, drsek menší).

Regulace toků vede k významné ztrátě jejich ekologických funkcí a k značnému narušení vodního režimu krajiny. Technické úpravy koryt včetně nevhodných protipovodňových opatření zůstávají i dnes zásadním problémem péče o vodní ekosystémy.

Druhým plošně nejrozsáhlejším typem mokřadů v ČR jsou rybníky a rybníční soustavy. Rybníční soustavy zakladané před půl tisíciletím, které se z větší části zachovaly na území ČR, jsou světovým unikátem a ukázkou vodohospodářské kostry vnitrozemské krajiny. Přestože se jedná o uměle vybudované ekosystémy, patří mezi cenné mokřadní biotopy, poskytující kromě své hlavní funkce - produkce ryb - lidem řadu dalších funkcí ekosystémových služeb včetně retence vody v krajině. Hospodaření na rybnících probíhalo několik století extenzivně a využívalo pouze přirozenou produkci rybníků, která byla poměrně nízká. Stejně jako v zemědělství, je udržitelný způsob rybníčního hospodaření v rybnících možný jen při použití nejnovějších poznatků vědy a tedy použití moderních způsobů řízení hospodaření (řízení a regulace kvality vody historicky prověřenými technologiemi jako je hnojení, krmení, chemická úprava vody. aj.).

Využívání pouze přirozené produkce rybníků nemůže zajistit dostatečnou produkci ryb a je možné ji akceptovat pouze na omezeném rozsahu rybníčních ploch.

Snahou opatření pro rybníky je podpořit zachování pestré mozaiky biotopů a zajistit optimální péči o rybníky z hlediska druhové bohatosti při současném zachování primární role rybníka – chovu ryb.

Rašelinné a slatinné biotopy představují podle výsledků inventarizace mokřadů třetí nejrozsáhlejší mokřadní ekosystémy v ČR. Ani tato trvale zamokřená stanoviště porostlá specifickou vegetací však nebyla ušetřena plošnému odvodňování, melioracím a těžbě

rašeliny. Kilometry odvodňovacích kanálů vybudovaných v minulosti urychlují odtok vody a důsledky se projevují jak v suchém období, tak zejména při přívalových deštích a tání sněhu, kdy voda rychle odtéká do podhůří a způsobuje povodně. Negativní roli sehrálo v některých oblastech i letecké přihnojování a vápnění lesních porostů, atmosférické depozice, zalesňování, změna lesních kultur, narušování těžkou mechanizací a nadměrná početnost lesní zvěře. Přitom rašeliniště představují vůbec nejúčinnější a nejdůležitější ekosystémy při zachycování uhlíku a jeho udržování mimo ovzduší.

Narušení vodního režimu krajiny spojeného především se snížením její retenční schopnosti se začíná výrazněji projevovat pod vlivem probíhající změny klimatu. Schopnost krajiny odolat a vyrovnat se s dopady probíhající a předpokládané změny podnebí je ovšem v důsledku nešetrných zásahů člověka značně oslabena.

V roce 2000 byla institucemi ES schválena Rámcová směrnice EU pro vodní politiku, která představuje nejvýznamnější legislativní nástroj pro oblast vodního hospodářství. Členské státy EU zavazuje usilovat o dosažení přinejmenším dobrého stavu vod stanovením a zavedením nezbytných opatření v rámci integrované péče. Pokud dobrý stav vody již existuje, má být udržován. Současný přístup evropské vodohospodářské politiky vyjádřený uvedenou směrnicí se zaměřuje na dva hlavní aspekty - komplexní ekosystémový přístup k popisu i řešení problémů vodního prostředí a přímá účast veřejnosti v procesu plánování v oblasti péče o vody. ČR plně transponovala směrnici o vodách do národní legislativy v roce 2004, takže je vázána dosáhnout do roku 2015 dobrého stavu vod.

Doposud se opatření na zlepšení kvality vodních a mokřadních ekosystémů realizovala prostřednictvím krajinotvorných programů MŽP, především Programu revitalizace říčních systémů. Po dobu jeho fungování, tj. v období 1992–2008 bylo vynaloženo 694 milionů Kč na 500 akcí revitalizace toků a 2577 milionů Kč na 1732 akcí revitalizace retenční schopnosti krajiny (obnova a zakládání rybníků, mokřadů, odbahnění rybníků). V roce 2007 byl zahájen Operační program *Životní prostředí* (OPŽP) financovaný ze strukturálních fondů ES: bude probíhat do roku 2013. Na revitalizační opatření bylo vyčleněno 5,8 mld. Kč.

Většina doposud realizovaných akcí revitalizace toků se však soustředila na drobné vodní toky (zejména ve správě ZVHS), zatímco u významných vodních toků byla ve větším rozsahu řešena pouze migrační prostupnost pro ryby. Příčin, proč na vodních tocích proběhlo v rámci revitalizací málo akcí, je více - opatření jsou poměrně nákladná a složitá, většinou náročná na prostředky na další údržbu, převládající nízký zájem správců významných vodních toků či komplikovaná jednání s vlastníky pozemků.

3.2.2.2. Vyhodnocení Státního programu 1998

Některé dílčí kroky k ochraně a zlepšování stavu vodních a mokřadních ekosystémů byly v období let 1998-2008 učiněny, ale celkově nejsou nedostatečné. Nepodařilo se vytvořit podmínky pro účinnější řešení vlastnických vztahů při naplňování Programu revitalizace říčních systémů. Z těchto důvodů i provedené revitalizační akce mohou mít pouze místní dopad. Nástrojem k podpoře mimoprodukční funkce rybníků byl částečně Program revitalizace říčních systémů, a to především tam, kde vlastníci rybníků a vodních nádrží při hledání veřejné podpory nenašli žádný jiný finanční zdroj, který by mohli využít k údržbě rybníků nebo nádrží – nejčastěji k odbahnění. Jiné nástroje pro podporu mimoprodukčních funkcí rybníků nebyly dosud vytvořeny. Akční plán stavby funkčních rybních přechodů byl zpracován, naplněn však byl pouze částečně, a to zejména z důvodů nevyřešených

majetkoprávních vztahů a neochoty především soukromých investorů. Úkol navrácet nivám řek jejich původní rozmanité ekologické funkce se nedaří plnit, a to ani přes poznatky z historicky mimořádně ničivých povodní (1997, 2002). Při odstraňování „povodňových škod“ došlo v řadě případů k obnově technických prvků protipovodňové ochrany. Stále nejsou dostatečně správci vodních toků respektována přírodě blízká protipovodňová opatření, všeobecně ve veřejnosti převládá představa, že vyčištěné upravené koryto, které odvede vodu co nejrychleji mimo oblast, kde žije, představuje zdaleka nejlepší protipovodňovou ochranu. Úkol metodicky zpracovat problematiku přijatelných minimálních průtoků na tocích a náhonech k vodním dílům nebyl zcela naplněn, neboť uvedenou problematiku nelze řešit pouze formou metodiky. Z toho důvodu byl připraven i návrh obsahu obecně závazného předpisu.

3.2.2.3. Cíle

1. obnovit přirozené hydro-ekologické funkce krajiny a posílit schopnosti krajiny odolávat a přizpůsobovat se očekávaným klimatickým změnám,
2. zajistit udržitelné využívání vodního bohatství jako celku ve vazbě na dosažení dobrého ekologického stavu vod podle Směrnice 60/2000/ES
3. zachovávat a zvýšit biologickou rozmanitost vodních a mokřadních ekosystémů obnovením volné propustnosti vodního prostředí a omezením jeho další fragmentace

3.2.2.4. Opatření

	Opatření v sektoru Vodní a mokřadní ekosystémy	Zodpovídá	Termín	SOBR	BAP
VM1	Určit a následně odstranit překážky bránící realizaci opatření na obnovu vodního režimu krajiny, zejména se zaměřením na revitalizace vodních toků a niv.	MŽE ve spolupráci s MŽP, MMR	31.12.2011		
VM2	Zpracovat koncepci realizace přírodě blízkých protipovodňových opatření a vytvářet podmínky pro jejich naplňování.	MŽE ve spolupráci s MŽP	31.12.2010		A.2.5.1., A.2.5.2.
VM3	Připravit publikaci o praktické ochraně a obnově rašelinišť ČR.	MŽP	31.12.2011	A.VII.1	
VM4	Stanovit jako povinnost vymezovat záplavová území včetně území určených k rozlivům povodní a zajistit jejich ochranu před změnou využití území v územně plánovacích dokumentacích.	Mze ve spolupráci s MŽP	31.12.2010	B.IV.1.4, B.IV.4.4	
VM5	Vymezit záplavová území včetně území určených k rozlivům povodní na celém území ČR.	MŽE ve spolupráci s MŽP	31.12.2016		
VM6	Stanovit environmentální cíle ve vodních ekosystémech podle Rámcové směrnice EU o vodní politice a navrhnout postup pro jejich dosažení, který bude realizován programy opatření v plánech povodí.	MŽP	31.12.2011	B.IV.2.5	A.2.3.1
VM7	V rámci mezinárodních komisí na ochranu Labe, Odry a Dunaje se podílet na stanovení nadregionálních environmentálních cílů ve vodních ekosystémech podle Rámcové směrnice EU o vodní politice a podílet se na jejich společném dosažení v rámci plánu mezinárodního povodí.	MŽP ve spolupráci s MZe	průběžně		

VM8	Funkčně propojit postupy a cíle směrnic o ptácích a stanovištích a Rámcové směrnice EU o vodní politice.	MŽP	31.12.2015		
VM9	Vypracovat obecně pozitivní, koncepční materiál pro ekologizaci správy toků a vodních cest (Vltava, Labe) a realizovat opatření pro dosažení dobrého ekologického stavu a maximálního ekologického potenciálu	MD ve spolupráci s MŽP, MZe	31.12.2013		
VM10	Přispět ke zlepšení kvality životního prostředí vodních organizmů v povrchových vodách, s cílem dosáhnout dobrého ekologického stavu vod v souladu s Rámcovou směrnicí o vodách.	MZe ve spolupráci s MŽP	31.12.2015		
VM11	Revitalizovat nejméně 150 km vodních toků a 75 km ² niv v rámci realizace opatření obsažených v plánech oblastí povodí.	MŽP, MZe	31.12.2020		
VM12	Realizovat opatření k postupnému odstranění fragmentace vodních toků v souladu s Koncepcí průchodnosti říční sítě ČR	MŽP, MZe	průběžně	B.IV.4.3	
VM13	Zajistit úpravu nebo odstranění neužívaných vodních děl ve správě příslušných správců vodních toků tak, aby netvořily příčné překážky ve vodních tocích.	MZe ve spolupráci s MŽP	31.12.2020	B.IV.4.3	
VM14	Provést inventarizaci mokřadů ČR s cílem porovnat jejich stav a rozlohu s údaji z r. 1999.	MŽP	31.12.2014		
VM15	Zajistit adekvátní ochranu mokřadů mezinárodního významu nebo jejich části v kategorii ZCHÚ.	MŽP	31.12.2015		
VM16	Provádět pravidelný monitoring a hodnocení ekologického stavu mokřadů mezinárodního významu.	MŽP	průběžně		
VM17	Vytvořit databázi údajů o mokřadech ČR jako součást datového skladu AOPK ČR.	MŽP	31.12.2011		
VM18	Začlenit problematiku mokřadů a jejich významu do EVVO na základních a středních školách.	MŽP ve spolupráci s MŠMT	31.12.2011		
VM19	Určit mokřadní lokality vyžadující obnovu a posílit dotační tituly pro revitalizaci a obnovu těchto mokřadů.	MŽP ve spolupráci s Mze	31.12.2013		
VM20	Vyčlenit ročně 1 milion Kč z rozpočtu MŽP na projekty dvoustranné spolupráce (ČR + druhá země) zaměřených na ochranu, výzkum a udržitelné využívání mokřadů. Cílem je rozvíjet a posilovat mezinárodní spolupráci v uvedených tématech a přispět tím k naplňování Ramsarské úmluvy a celosvětové ochraně mokřadů.	MŽP ve spolupráci s MZV	31.12.2011		
VM21	Vytvořit rámcové zásady hospodaření na konkrétně definovaných rybnících a v lužních lesích na lokalitách mokřadů mezinárodního významu z hlediska cílů Ramsarské úmluvy.	MŽP ve spolupráci s MZe	31.12.2012		
VM22	Řešit vědeckovýzkumné úkoly vyplývající z usnesení konference smluvních stran Ramsarské úmluvy, např. zřízením odborně specializovaného pracoviště soustavně se zabývajících problematikou mokřadů a krajiny.	MŽP	průběžně		

VM23	Začlenit mezi opatření plánů oblasti povodí zakládání či obnovu mokřadních lokalit místního významu pro jednotlivé kraje tak, aby se celková rozloha mokřadů v ČR zvýšila z dosavadních 1,5 % na nejméně 2 % rozlohy státu.	MZe ve spolupráci s MŽP	31.12.2019		
------	---	-------------------------	------------	--	--

3.2.3. Horské ekosystémy

3.2.3.1. Stav a vývoj v ČR

Horské ekosystémy představují velmi významnou část biologické rozmanitosti ČR. Biogeografická rozmanitost horských ekosystémů je podmíněna i vzájemnou izolovaností jednotlivých pohoří, což je příčinou mj. vysoké míry endemismu tamějších rostlinných a živočišných druhů.

Horská území se rozkládají především v pohraničních oblastech Čech, Moravy a Slezska a tvoří je stará hercynská pohoří Českého masivu a nejzápadnější výběžek Západních Karpat. Ojedinele zasahují i do české kotliny (Českomoravská vrchovina).

Mozaika lesních, vodních a travinných ekosystémů v podobě čtyř vegetačních výškových stupňů a pestrých georeliéfových podmínek staví horské oblasti dlouhodobě do popředí zájmů ochrany přírody. Převážná část hor v ČR má proto statut chráněných krajinných oblastí nebo národních parků nebo jsou vyhlášeny jako lokality soustavy Natura 2000.

Horská krajina prodělala významné změny v souvislosti s různými etapami jejího osidlování v posledním půltisíciletí, přičemž k významnějším zásahům patřila především středověká těžba nerostného bohatství a těžba dřeva. Ta podmínila nejen změny v druhovém, věkovém a prostorovém spektru střeoevropských horských lesů, ale znamenala i počátek zemědělských aktivit, které významně zasáhly do krajinného rázu horských oblastí (vznik mozaiky lesů a trvale obhospodařovaných horských luk se specifickou infrastrukturou osídlení a souvisejícími hospodářskými činnostmi). Tato etapa vrcholila v pohořích na území dnešní ČR v 17. až 19. století a předznamenala jejich pozdější turistické a rekreační využívání.

Rozvoj cestovního ruchu a turistiky na přelomu 19. a 20. století ovlivnil horskou krajinu zejména fragmentací souvislejších lesních komplexů v důsledku budování sítě komunikací, místního poškozování horských ekosystémů při intenzivní výstavbě a provozu turistických objektů a ničením horské flóry a fauny. Předválečná a válečná léta přinesla značné škody v souvislosti s budováním a provozem strategických a obranných vojenských zařízení. Po 2. světové válce vznikly v hraničních horách vojenské výcvikové prostory a uzavřená vojenská pásma, některá příhraniční území byla vysídlena a byla přerušena pravidelné péče o lesní a nelesní ekosystémy, které měly polopřirozený až kulturní charakter. V některých případech to paradoxně sice znamenalo zvýšení biologické rozmanitosti, většinou však naopak její úbytek.

V 50. až 80. letech 20. století se na kvalitě horských ekosystémů výrazně podepsala špatná koncepce lesního hospodářství, intenzifikace zemědělské činnosti (přehnojování, provoz velkokapacitních pastevních areálů, eutrofizace, likvidace rozptýlené zeleně, zásahy do vodního režimu) a posléze velký nárůst zátěže v důsledku nekonceptního rozvoje turistiky, podnikové rekreace a cestovního ruchu.

Zejména od 70. let 20. století se postupně ve všech horských územích začaly projevovat dopady průmyslových imisí a dalších pro horské prostředí cizorodých škodlivých látek. To vedlo k poškozování až odumírání horských lesů, gradacím hmyzích škůdců a citelnému ochuzení biologické rozmanitosti lesních, vodních a travinných ekosystémů.

Poslední dvě desetiletí jsou horská území vystavena prudkému rozmachu nejrůznějších podnikatelských aktivit v souvislosti s rekreací a cestovním ruchem. Spolu s dosud přetrvávajícími projevy acidifikace, eutrofizace a ruderalizace horského prostředí vyvolává uvedená skutečnost velmi závažné změny v přírodě a krajině většiny CHKO a NP České republiky viz Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2005).

3.2.3.2. Vyhodnocení Státního programu 1998

Státní program z roku 1998 nemá specifická opatření, týkající se horských ekosystémů.

3.2.3.3. Cíle

1. **Dosažení udržitelného využívání horských ekosystémů, které by zaručilo zachování a biologické rozmanitosti.**
2. **Rozvoj ekologicky přijatelných forem cestovního ruchu v horských územích respektujících krajinný ráz a přírodní hodnoty území.**
3. **Zpomalení nebo zastavení úbytku biologických a kulturně historických fenoménů horské krajiny, a to zejména v souvislosti s nepřiměřeně vysokou antropogenní zátěží.**

3.2.3.4. Opatření

	Opatření v sektoru horské ekosystémy	Zodpovídá	Termín	EUoK	SOBR	BAP
H1	V každém pohoří uskutečnit pilotní projekt farmového programu v rámci existujících dotačních titulů. V dalším období zavést přímou podporu faremních programů.	MZe ve spolupráci s MŽP	2013			
H2	Vytvořit databázi údajů o horských ekosystémech jako součást datového skladu AOPK.	MŽP	2011			
H3	Prověřit účelnost vyhlášení CHKO Krušné hory k ochraně horských ekosystémů v hranicích předjednaných Evropsky významných lokalit Klínovecké Krušnohoří a Východní Krušnohoří.	MŽP	2013			A.1.2.2
H4	Navrhnout možné dotace na udržení zachovalých horských suťových lesů, horských vrchovišť a rašelinišť, jeřábových smrčín pod horní hranicí lesa a ochranných lesů na prudkých svazích v horských oblastech s cílem udržet a zlepšit druhovou skladbu a strukturu těchto cenných porostů. Navrhnout pilotní projekty obnovy horských lesů pro jednotlivá pohoří podle jejich specifických podmínek.	MŽP, MZe	2012			
H5	Vypracovat metodiku hospodaření v horských oblastech na podmáčených a rašelinných plochách (s cílem zamezit zalesňování otevřených rašelinišť, vysazování nepůvodních druhů a odvodňování).	MZe ve spolupráci s MŽP	31.12.2011			

3.2.4. Agroekosystémy, půda

3.2.4.1. Stav a vývoj v ČR

Více než polovina území ČR je využívána pro zemědělskou činnost, jejíž některé vlivy významně zasahují i mimo obhospodařované plochy.

Pro ekosystémy zemědělské krajiny jsou zásadními faktory ovlivňující jejich kvalitu stav půdy a způsob obhospodařování.

Půda je nesmírně cenným přírodním zdrojem, který plní nenahraditelné funkce a lidem poskytuje existenční ekosystémové služby. Intenzivní průmyslová, zemědělská i rekreační činnost a vzrůstající těžba surovin, však půdu jako přírodní zdroj významně a často nevratně poškozují. Velmi negativně se projevuje zvýšená eroze, zhutnění, znečištění cizorodými látkami, ztráta organické hmoty, úbytek biodiverzity acidifikace a eutrofizace půdy. Důsledkem jsou pak další negativní dopady na životní prostředí, jako je snižování úrodnosti půdy, uvolňování uhlíku prostředí, nižší schopnost zadržovat vodu, narušení koloběhu plynů a živin nebo snížení schopností půdy tlumit negativní působení vnějších činitelů. Kromě toho půda přestává poskytovat lidem služby i v důsledku snižování její rozlohy trvalým nepropustným zakrýváním povrchu - zástavbou.

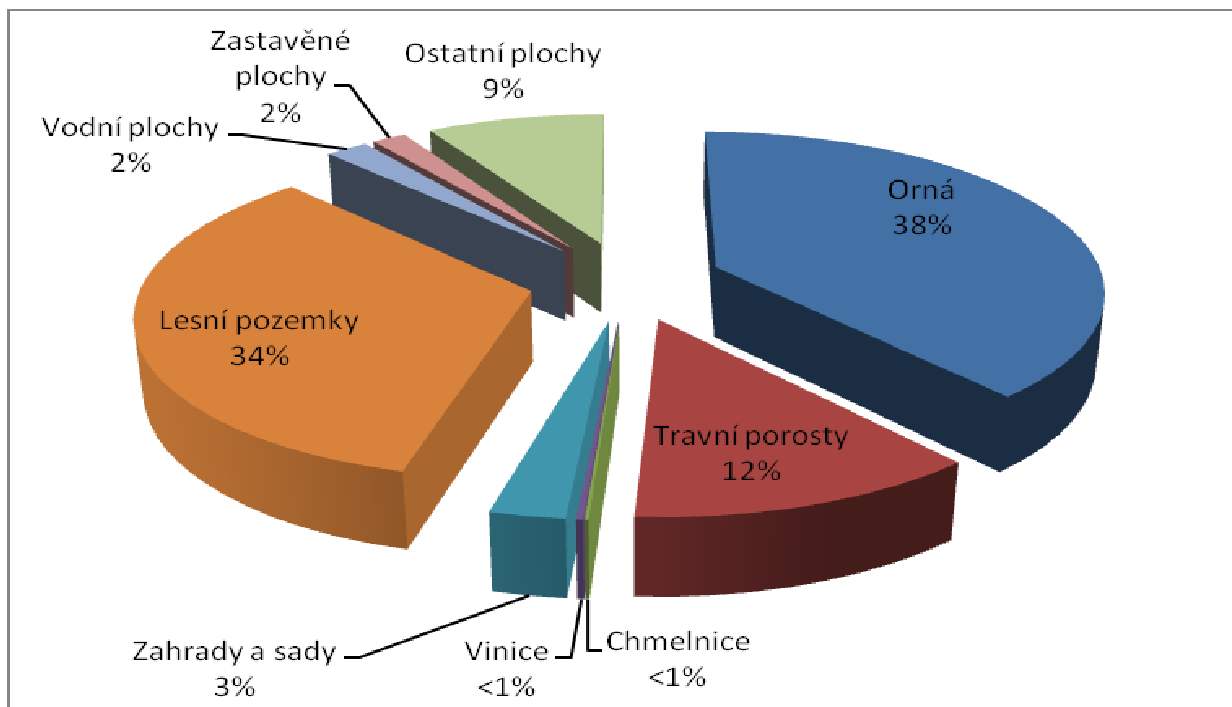
Historicky měla zemědělská činnost hlavní vliv na utváření ekosystémů v krajině, obhospodařování krajiny v mozaice polí, luk, pastvin a doprovodné zeleně vytvářelo vhodné podmínky pro vývoj ekosystémů, které byly velkou měrou na způsobu hospodaření závislé. K dramatickým změnám došlo na venkově během 20. století. Pozemkové reformy v letech 1919, 1945 a 1948 a následná kolektivizace a pozdější rozvoj zemědělské velkovýroby od 70. let minulého století způsobily narušení tradičních vazeb venkovského obyvatelstva k půdě a zemědělské krajině.

Došlo k významnému omezení drobného soukromého hospodaření a s tím spojenému ukončení péče o zbývající doprovodné zemědělské plochy (meze, úvozové cesty, mokřady, malé pozemky) pastvou, vyžínáním či sklizením vlhkých luk. Dále vzrostlo použití agrochemikálií – v prostředí dlouhodobě přetrvávajících pesticidů, umělých hnojiv, regulátorů růstu apod. V souvislosti se vzrůstající potřebou orné půdy na úkor trvalých travních porostů docházelo také k velkoplošnému odvodňování zemědělských pozemků.. Velmi negativně se na stavu krajiny projeví náhradní rekultivace především tzv. dočasně neobdělávaných ploch náhradou za zemědělskou půdu zabíranou pro zástavbu..

Další zlom v zemědělském hospodaření nastal v souvislosti se změnami vlastnických vztahů a ekonomických podmínek po roce 1990. Nárazově se přestalo hospodařit na velkých plochách zejména v produkčně okrajových oblastech, které byly poměrně méně zasaženy předchozí zemědělskou velkovýrobou. Tím vzrostlo ohrožení dosud zachovaných biotopů, závislých na pravidelném sekání a odstraňování biomasy. Zároveň dramaticky poklesla spotřeba agrochemikálií, avšak po roce 1993 nastal opětovný pozvolný nárůst jejich užití.

Pro intenzivně zemědělsky obhospodařovanou krajinu v ČR zůstává typická nevhodná prostorová struktura zemědělské krajiny - nadměrná velikost honů a malé množství ekostabilizačních prvků (remízky, meze, stromořadí, extenzivní sady, solitérní stromy, keřové porosty, mokřady), unifikované zprůmyslněné hospodaření charakterizované plošnou mechanizovanou sklizní plodin na orné půdě a senosečí na loukách v krátkém časovém rozmezí, intenzivní využití pastvin a malá rozmanitost pěstovaných plodin.

I po roce 1989 přetrvávají problémy s nevhodnou strukturou vlastnických vztahů k půdě. Subjekty zemědělské výroby, nejčastěji transformovaná zemědělská družstva, hospodaří z 90 % na pronajaté půdě. Přibližně 1 900 subjektů hospodařících na ploše větší než 500 ha užívá celkem 76 % zemědělské půdy. Hospodaření uživatelů přináší nebezpečí jejich zaměření na krátkodobé okamžité zisky na úkor zachování příznivého stavu pronajaté půdy, biodiverzity a dalších obecných hodnot pronajatých pozemků.

Graf č. 3. Procentuální zastoupení druhů pozemků v ČR.
(Zdroj: MŽP)

Eroze je v ČR ohrožena a každoročně poškozena více než polovina orné půdy, aktuální vodní eroze postihuje 40 % orné půdy. Větrnou erozi je potenciálně ohroženo 10,4 % orných půd, především na jižní Moravě a v Polabí.

Snížení obsahu organické hmoty v půdě považujeme za nejvýznamnější činitel poškozující půdu. Způsobuje jej především větrná a vodní eroze, nedostatečný přísun organických hnojiv do půd a nevhodné způsoby hospodaření.

Půdu a půdotvorné procesy významně ovlivňuje i úbytek biodiverzity, nejčastěji redukce půdní fauny a flóry. Příčinou je zejména intenzivní zemědělské hospodaření a používání pesticidů. Důsledkem bývají nepříznivé změny půdních vlastností kupř. zhoršení příjmu a zadržování vody v půdě, rychlejší vysychavost půd a rovněž negativní ovlivnění textury půdy.

Znečištění půdy cizorodými látkami se projevuje jednak jako lokální a jednak jako difúzní. Podle databáze kontaminovaných míst (SEKEM) v ČR existuje více než 7 000 lokalit s určitým stupněm kontaminace, která může ohrožovat lidské zdraví nebo fungování ekosystémů: jedná se zejména o průmyslové oblasti. Přibližně 5 % rozlohy ZPF vykazuje

obsah rizikových prvků přesahující hodnoty povolené legislativou. Difúzní kontaminace půdy, zejména v prostředí dlouhodobě přetrvávajícími organickými znečišťujícími látkami, bývá intenzivnější v oblastech vystavených vlivu dálkového přenosu látek a zvýšené suché a mokré atmosférické depozice: jde především o horské lesní ekosystémy.

Zvyšování kyselosti (acidifikace) a úbytek živin (nutriční degradace) zůstává největším problémem lesních půd v oblastech s vysokou úrovní kyselé depozice. Odhadujeme, že acidifikace a nutriční degradace v ČR postihuje celou čtvrtinu výměry lesní půdy, což představuje 700 000 ha lesní půdy: z toho asi 5 % (asi 100 000 ha lesní půdy) je zasaženo velmi významně.

Zhutnění půdy způsobuje degradaci půdní struktury, která s sebou přináší možné ohrožení dalších půdních funkcí: půda má sníženou pórovitost, schopnost infiltrace, je omezen růst rostlin a biologická aktivita půdy. Toto poškození se v ČR v různé intenzitě projevuje na většině rozlohy zemědělské půdy, kriticky pak na orných půdách s nepříznivou texturou a s intenzívním hospodařením.

Zábory půdy (nepropustné překrytí povrchu) jsou považovány za problém velmi závažný ve všech hospodářsky rozvinutých zemích. Zábor půd, především pro stavební účely, představuje většinou nevratný proces, který podstatně omezuje nebo znemožňuje, aby v půdě probíhaly přírodní procesy a aby lidem poskytovala žádoucí ekosystémové služby.

Celkový úbytek zemědělské půdy v ČR od roku 1927 činí 822 000 ha, tj. 19 % její celkové rozlohy. K největším úbytkům docházelo v 50.–70. letech minulého století. Po roce 1990 se úbytek zemědělské půdy podle statistik katastru nemovitostí (KN) snižuje, může to však být částečně administrativní záležitost (od roku 1992 není při vynětí půdy ze ZPF povinnost zápisu změny druhu pozemku do KN). Stále však rychlost a rozsah úbytku překračuje meze udržitelnosti. Od roku 1990 v ČR denně ubývá v průměru 7,65 ha zemědělské půdy převážně produkčně i ekologicky nadprůměrné kvality.

V posledních letech se celosvětově rozšiřuje využívání geneticky modifikovaných organismů (GMO) a v blízké budoucnosti lze také v EU očekávat výrazný nárůst ploch s pěstováním geneticky modifikovaných plodin. Protože naše znalosti o dopadech GMO na prostředí nejsou zdaleka úplné, nelze objektivně vyhodnotit možné nebezpečí pro biodiverzitu (zvýšení používání pesticidů při pěstování plodin s geneticky získanou odolností proti těmto chemickým přípravkům, zplanění modifikovaných rostlin, křížení s planými druhy rostlin, nepříznivý vliv na hmyz, apod.). Přes dílčí zákonné úpravy dosud chybí jasná pravidla pro sledování a vyloučení případných dopadů souvisejících s užitím GMO na různé hladiny biologické rozmanitosti (geny/jedinci, populace/druhy, společenstva/ekosystémy/krajina).

3.2.4.2. Vyhodnocení Státního programu 1998

Úkol zvýšit odvody za odnětí zemědělské nebo lesní půdy při jejich záboru pro účely výstavby byl realizován novelou zákona č. 334/1992 Sb. o ochraně zemědělského půdního fondu, která byla předložena k projednání PSP ČR.

3.2.4.3. Cíle

1. Zabezpečení ochrany půdy jako nezastupitelného a neobnovitelného přírodního zdroje, s uplatněním principů udržitelného rozvoje a s ohledem na ostatní složky životního prostředí, omezení negativního trendu snižování rozlohy kvalitní zemědělské

půdy, snížení negativního působení ohrožujících činitelů na půdu, které ohrožují poskytování ekosystémových služeb půdními ekosystémy (produkční a ekologické funkce půdy).

2. Trvalé zvýšení různorodosti zemědělsky obhospodařovaných ploch a přilehlých pozemků, které jsou součástí zemědělsky využívané krajiny.

3.2.4.4. Opatření

	Opatření v sektoru agroekosystémy, půda	Zodpovídá	Termín	EUoK	SOBR	BAP
A1	Posílit zaměření zemědělských dotací a plateb na podporu činností vedoucích k obnově biotopů v zemědělsky obhospodařované krajině.	MZe, MŽP	2013		B.I.2	
A2	Navrhnout nový systém odvodů za vynětí pozemku z půdního fondu s ohledem na kvalitu půdy a význam pro ekologickou stabilitu krajiny.	MŽP, Mze	2012			
A3	Pro jednotlivé ohrožující činitele stanovit kritéria vymezení prioritní oblasti s půdami ovlivněnými jejich působením. Pro snížení působení těchto činitelů provést analýzu legislativních a ekonomických nástrojů s návrhem jejich úpravy.	MŽP, Mze	2014			A.2.2.1., A.2.2.2
A4	Předložit novelu zákona č. 334/1992 Sb.o ochraně ZPF, upřednostňující ochranu půdy před záboru a před působením procesů, jež půdu poškozují.	MŽP	2012			A.2.2.1., A.2.2.2
A5	Pokračovat v systematickém monitorování lesních a zemědělských půd a půd ve zvláště chráněných území.	MŽP, MZe	průběžně			A.2.2.1., A.2.2.2
A6	Podporovat přípravu a realizaci strategie/koncepce ochrany půdy na úrovni krajů.	MŽP MMR MZe	průběžně			
A7	Vypracovat metodiku komplexního hodnocení funkcí půd.	MŽP	2011			
A8	Vytvořit Jednotný informační systém o půdě.	MŽP ve spolupráci s MZe	2012			
A9	Chránit a umožnit vytváření listnatých plášťů lesů v kontaktu se zemědělskou krajinou jako druhově a ekostabilizačně nenahraditelných vegetačních útvarů (ekotonů). Zajistit ochranu a péči v dotačních titulech stávajících programů.	MZe v součinnosti s MŽP	2011			

3.2.5. Travinné ekosystémy

3.2.5.1. Stav a vývoj v ČR

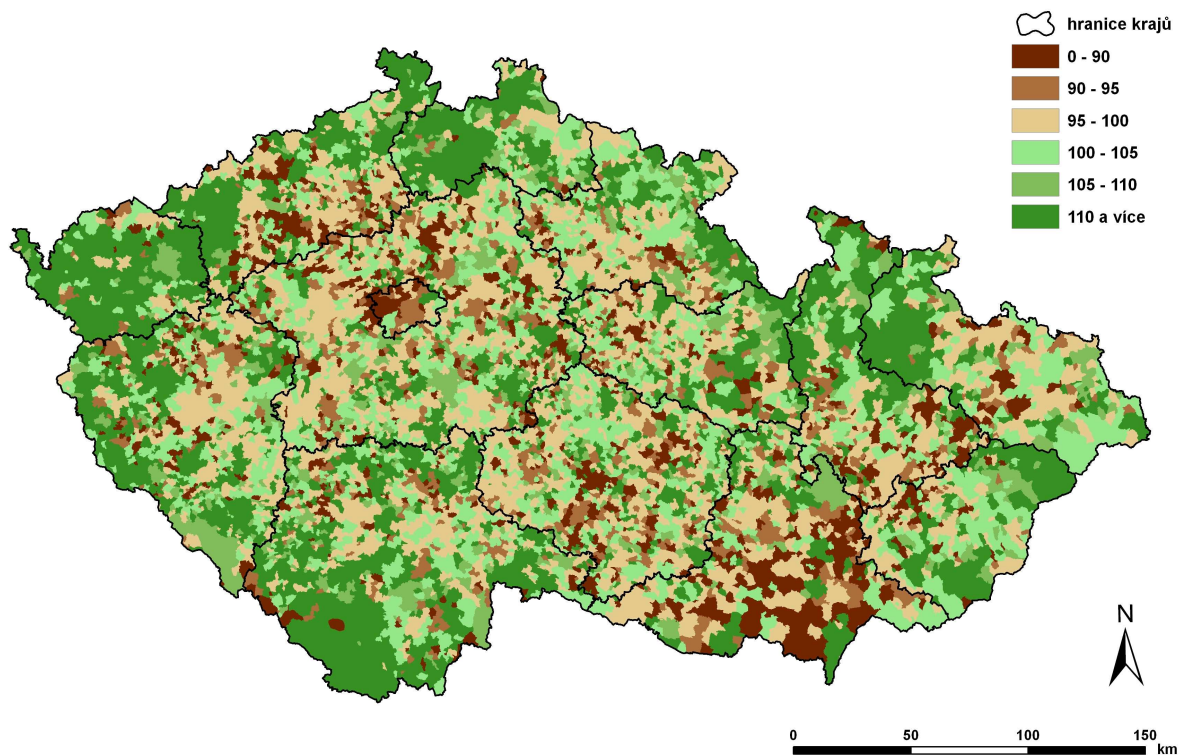
Česká republika leží v lesní zóně, což znamená, že bez vlivů člověka by byla většina území zalesněna. Travní porosty se nacházejí od nejnižších nadmořských výšek v povodí řek až po alpské louky nad horní hranicí lesa. Rozlišují se na několik typů, které určují geologické, půdní a klimatické podmínky, expozicí (sklon, poloha vůči světovým stranám) pozemku a způsobem minulého a současného obhospodařování.

Nejběžnějším typem, rozšířeným po celém území České republiky od nížin do hor, jsou ovsíkové louky (svaz *Arrhenatherion*). Pokud jsou travní porosty pravidelně spásané, řadíme je do poháňkových pastvin (*Cynosurion*). Nacházejí se na obdobných půdách jako ovsíkové louky, mají však odlišný vzhled způsobený pravidelným spásáním, sešlapem a hnojením ekrementy pasoucích se zvířat. Na kyselých a málo produktivních půdách v podhorských a horských územích vznikají smilkové travní porosty (*Nardion*). Na nejsušší a nejteplejší oblasti České republiky nebo na jižní svahy oblastí chladnějších jsou vázány suché travní porosty (*Bromion*).

Louky a pastviny, které nebyly v minulosti zničeny hnojením nebo přeoráními, jsou stanovištěm pro různé druhy vzácných hub, rostlin a živočichů, takže mají značný význam pro zachování biodiverzity. Součástí luk a pastvin jsou v řadě území prameniště a mokřady (*Caricion davallianae*, *Calthion*), které mají velký význam pro diverzitu i vodní režim krajiny.

Na počátku 20. století bylo na území dnešní ČR evidováno téměř 1,2 milionu ha trvalých travních porostů (TTP). Dvě třetiny z této rozlohy zaujímaly louky a třetinu pastviny. Uvedený poměr se udržoval v průběhu celého století, i když celková rozloha kolísala v rozmezí 1,2 milionu až 800 000 ha. V době maximálního zornění v 90. letech 20. století klesla rozloha TTP až o 30 %. Tento minimální stav byl výsledkem systematického převádění TTP na ornou půdu v době kolektivního hospodaření a intenzifikace zemědělství.

Po změně politické situace a rozpadu zemědělského trhu východního bloku se v ČR změnila zemědělská politika a začala výrazně podpora zpětného zatravňování orné půdy, zejména v méně produkčních oblastech (viz mapa č. 6).

Mapa č. 6: Vývoj rozlohy trvalých travinných porostů na území ČR v letech 1990–2000.

Vývoj rozlohy trvalých travních porostů v ČR v období 1990–2000 (v %). Hodnota vyšší než 100 % značí procentuální nárůst oproti roku 1990 a naopak hodnota nižší pokles. Trend je v tomto případě nezpochybnitelný, a je v souladu i s poklesem rozlohy orné půdy. Trvalé travní porosty jsou v posledních letech preferovaným způsobem využívání krajiny, který vhodným způsobem snižuje produkci potravinářské výroby. (Zdroj: Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka 1845-2000 (<http://lucc.ic.cz>), výstup projektu GAČR 205/09/0995)

Zároveň se zánikem mnoha zemědělských družstev a restitucí pozemků došlo k opuštění mnoha pozemků a k jejich samovolnému zatravnění přirozenou sukcesí. Do roku 2006 se ve dvou výrazných vlnách během 90. let znovu zatravnilo asi 150 000 ha, zatím tedy pouze 35 % rozlohy dříve rozoraných TTP. Program rozvoje venkova na roky 2007–2013 předpokládá další zatravnění orné půdy (podporováno speciálním pod-opatřením v rámci agroenvironmentálních opatření) v rozsahu 300 000 ha, což by znamenalo zvýšení rozlohy TTP až na 110 % známého maxima v 30. letech 20. století. Hlavní motivací pro zatravnění je extenzifikace hospodaření, zachování ZPF, ochrana půdy a vodohospodářských funkcí TTP.

Kromě zemědělské kultury s mimořádnou ekologicko-stabilizační funkcí mohou být travní porosty také velmi cenným biotopem řady planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů. Při obhospodařování travních porostů se však dosud ve značné míře využívají postupy způsobující úbytek biodiverzity. Louky bývají koseny nevhodnou mechanizací nebo se mulčují, pastva bývá často nevhodně organizována co do koncentrace nebo pohybu zvířat na pastvině. Nejzřetelnější jsou projevy použití těžké mechanizace nebo pastvy zvířat na podmáčených a vlhkých půdách. Je třeba podpořit používání šetrné mechanizace (stroje se

sníženým měrným zatížením půdy, liškové žací stroje oproti bubnovým atp.) a příznivé systémy pastvy (rotační).

Ačkoliv nemusí vždy docházet k přímému poškozování travních porostů, zásadním problémem zůstává plošnost prováděných zásahů, a to jak v měřítku souvisle obhospodařovaných výměr, tak v měřítku časovém. Úplné spasení či pokosení velkých rozloh travních porostů, provedené v krátkém období, způsobí zánik celých generací rostlin a živočichů, které nestihly v této době vytvořit semena nebo dokončit svůj vývoj. Dochází tak k ochuzování druhové bohatosti travních porostů. Žádoucí je proto vytvoření pestré mozaiky ploch, které budou obhospodařovány s různou intenzitou, čehož lze dosáhnout např. zvýšením rozmanitosti a pružnosti systému podpor ze státního rozpočtu a rozpočtu ES.

Strukturu travních porostů také významně ovlivňuje původ travní směsi semen, ze které byl porost založen. V současné praxi se k zatravnování běžně používají osiva hybridního původu nebo osiva ze zahraničí. Takové porosty sice vykazují vyšší produkci, zpravidla však vyžadují brzkou obnovu. Možnost vývoje stabilního travinobylinného společenstva je minimální. Významným rizikem pro přírodu je genetická eroze domácích druhů trav, kterou působí křížení s hojně používanými kultivary a rostlinami z dovezených osiv. Řešení této situace nepředstavuje podpora produkce a použití přírodě blízkých travních nebo travinobylinných směsí jako méně náročné varianty k již využívaným regionálním travním směsím. K produkci přírodě blízkých travních nebo travinobylinných směsí by bylo možno použít porosty výhradně domácího původu a složení těchto směsí by muselo odpovídat dané lokalitě.

3.2.5.2. Vyhodnocení Státního programu 1998

Státní program z roku 1998 nemá specifická opatření týkající se travinných ekosystémů.

3.2.5.3. Cíle

Zachovat, případně obnovit druhově a morfologicky pestré travní porosty jako nedílnou součást zemědělského hospodaření v krajině.

3.2.5.4. Opatření

	Opatření v sektoru travinné ekosystémy	Zodpovídá	Termín	EUoK	SOBR
T1	Zalesňování zemědělské půdy v rámci podpor Programu rozvoj venkova podmínit souhlasem orgánů ochrany přírody i v případě zalesňování luk do 0,5 ha.	Mze, MŽP	2013		B.I.2
T2	Vytipovat nejvýznamnější oblasti s rozsáhlými pestrými komplexy luk (např. Bílé Karpat, Železné hory, České středohoří, Krkonoše, Šumava), kde bude především dbáno o zachování jejich propojenosti.	MŽP, MZe, MMR	2011		B.III.1
T3	Obnovit péči na hodnotných, doposud ladem ležících pozemcích omezením křovin a následným kosením či pastvou.	MZe, MŽP	2013		

T4	Zajistit podporu produkce regionálních travinobylinných směsí semen a podporu produkce a používání přírodě blízkých travních nebo travinobylinných směsí. Ve vybraných případech umožnit zatravnění přirozenou sukcesí (v případě blízkosti zdroje diaspor). Přijmout opatření pro omezení používání mezirodových kříženců, osiva zahraničního původu, polyploidů a kultivarů na zatravnění.	MZe, MŽP	2013		
----	--	----------	------	--	--

3.2.6. Urbánní ekosystémy

3.2.6.1. Stav a vývoj v ČR

Významnou složkou životního prostředí člověka jsou ekosystémy v sídlech a urbanizované krajině, která vedle zastavěných území měst a vesnic zahrnuje také rekreační areály, liniové dopravní stavby nebo průmyslové a těžební areály.

V ČR došlo po roce 1989 k poměrně bouřlivému rozvoji sídel a jejich přilehlých oblastí. Historickým vývojem daná struktura zejména větších sídel se začala měnit, sídla začala být výrazně zatěžována výrobou, dopravou, výstavbou a masovým turismem. Zejména centra větších měst a sídel, především v Praze, se postupně stávají prostředím pro dojíždějící zaměstnance, nejsou však vhodná pro stálý život místních obyvatel, kteří odcházejí do periferie. Pohoda a pocit domova ve městech, které se dají měřit pěší dostupností služeb, škol, vzdálenosti místa práce, ale i míst sportu, rekreace a sociálního vyžití, jsou dnes opomíjeny.

Negativní dopady výše popsaných jevů se v prostředí sídel výrazně hromadí a násobí a ovlivňují zbytky přírodních nebo přírodě blízkých prvků sídelní krajiny a následně i člověka. Nadále jsou plochy zeleně a nezastavěných ploch v sídlech přeměňovány na plochy zastavitelné a zpevněné (nákupní centra, kancelářské budovy, sport, parkoviště aj.). Vodní prvky zůstávají pouze ojedinělé, kanalizované toky ve městech naprosto postrádají prostor pro přírodu, ale i pro odpočinkové aktivity. Ostrovy zelených prvků, pokud vůbec existují, nejsou vzájemně provázány. Nové sídelní celky postrádají výraznější nebo alespoň nějaký podíl ploch parků, zahrad a zeleně podél komunikací. Stávající, zejména uliční zeleň, bývá nevhodnými podmínkami poškozena a ztrácí dlouhodobě schopnost plnit byť jen základní funkce. Družicově snímky potvrzují, že ČR patří v Evropě mezi státy s nejrozsáhlejším šířením lidských sídel do okolní krajiny (urban sprawl).

V zastavěném území sídel i v krajině vznikají tzv. brownfields, tedy území, jejichž intenzivní využívání (průmyslové, výrobní, těžební), již zaniklo. V současnosti probíhají různé výzkumné projekty, zabývající se dlouhodobými a cílenými rekultivacemi a jejich managementem. Jsou již známy některé příklady úspěšné obnovy území. Stále však není tato praxe běžná a její míra uspokojivá. Tato území představují z hlediska ochrany dosud nezastavěných ploch významný potenciál, jehož je možné po odstranění ekologických zátěží a vhodné revitalizaci smysluplně využít v souladu s principy udržitelného rozvoje a potřebou ochrany přírody a krajiny. Území s ukončenou těžbou nerostných surovin je vhodné revitalizovat jako přírodní nebo přírodě blízké prostředí s významným využitím přirozené biologické sukcese. Naopak brownfields v zastavěném území sídel mohou být adaptovány pro potřeby bydlení, rekreace, služeb, sportovního, kulturního vyžití.

Je třeba důsledným územním plánováním nové výstavby regulovat nepřiměřený růst městských aglomerací a zahušťování zástavby měst a sídel na úkor zbývajících volných ploch. Volné plochy je třeba využívat jako plochy zeleně a přírodě blízkých prvků, je třeba je vzájemně propojovat a doplňovat o prvky pro odpočinkové využití obyvateli měst. Zároveň je třeba takto vzniklou síť napojit prostřednictvím ÚSES, které procházejí nebo navazují na urbánní a suburbánní systémy, na přírodní prvky v okolí měst a volnou krajinu. Je žádoucí, aby se do sídel promítly principy šetrného nakládání s vodou – to znamená zabránit rychlému odtoku vody z měst i krajiny a podpořit účinné využití srážkové vody v pestrém systému sídelní vegetace. K celkovému zlepšení stavu v sídelní krajině přispěje revitalizace vodních toků a jejich vhodné úpravy v podobě promenád a linií zeleně. Výše popsané zásady je třeba pevně zapracovat do dlouhodobých udržitelných rozvojových strategií, politik, zásad, místních plánů i regulativů.

Tabulka č. 3: Vývoj podílu městského obyvatelstva na celkové populaci na území ČR.

Počty měst a ostatních obcí a obyvatelstva v nich podle typu obce v letech 1961-2001. (Zdroj: ČSÚ)

Klasifikace měst (obcí)	Počet obcí	Počet obyvatel					Přírůstek počtu obyvatel		
		1961	1970	1980	1991	2001	1961-1991	1991-2001	1961-2001
města celkem	522	5913129	6414303	7091083	7332799	7217470	1419670	-115329	1304341
v tom:									
hlavní město	1	1132936	1140795	1182186	1214174	1169106	81238	-45068	36170
krajská města	12	1294005	1448134	1611891	1673379	1625396	379374	-47983	331391
ostatní okresní	59	1234507	1397021	1647909	1763482	1738566	528975	-24916	504059
ostatní města	450	2251681	2428353	2649097	2681764	2684402	430083	2638	432721
ostatní obce	5736	3658402	3393394	3200844	2969416	3012590	-688986	43174	-645812
Celkem	6258	9571531	9807697	10291927	10302215	10230060	730684	-72155	658529

3.2.6.2. Vyhodnocení Státního programu 1998

Ve stávajícím Státním programu ochrany přírody a krajiny nebyla samostatně řešena problematika sídelní krajiny, proto nebyly stanoveny ani žádné konkrétní úkoly v této oblasti.

3.2.6.3. Cíle

1. Zajištění vyšší kvality života v sídlech zapojením přírodních nebo přírodě blízkých prvků do struktury sídel.

3.2.6.4. Opatření

	Opatření v sektoru urbánní ekosystémy	Zodpovídá	Termín	EUoK	SOBR
CL1	V sídlech podporovat péči o plochy zeleně a prioritně zakládat nové parky.	MŽP, MMR	trvale		
CL2	Připravit a zavést do praxe metodiku stanovování náhradních výsadeb za pokácení dřevin.	MŽP	31.12.2010		
CL3	Připravit návrh zákona o odvodu z kácení dřevin na základě §9 odst. 3 zákona č. 114/1992 o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.	MŽP	31.12.2011		

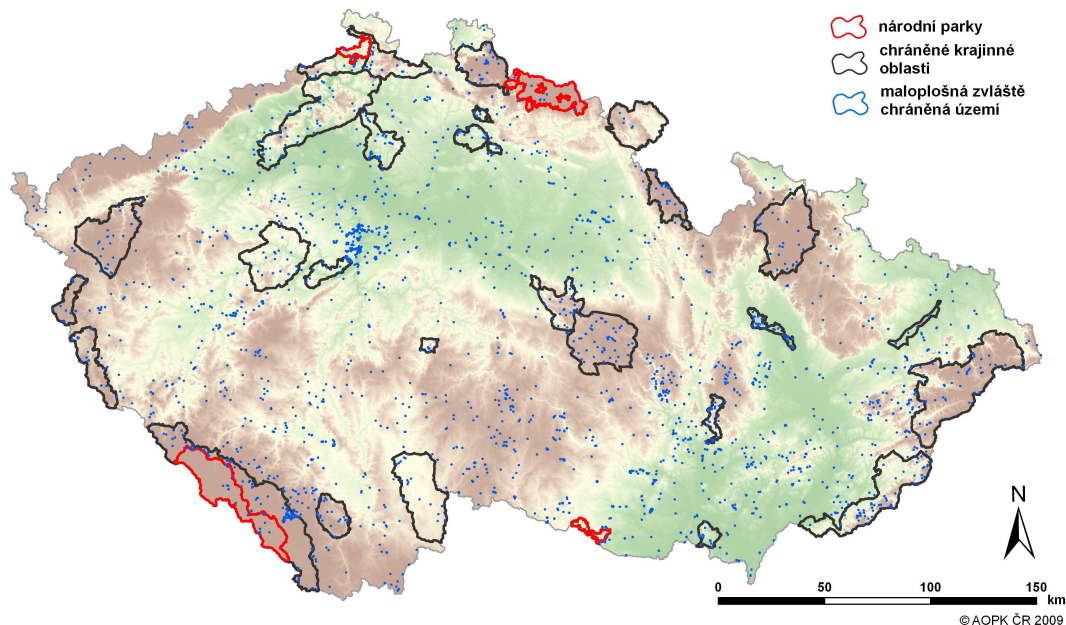
CL4	Vymezit v rámci územního plánování dostatečné plochy pro zachování a zakládání přírodních a přírodě blízkých prvků v sídlech, jejich propojování a návaznost na příměstskou krajinu, včetně jejich využití pro pěší a cyklisty.	MMR ve spolupráci s MD	trvale	EUoK	B.VI.6
-----	---	------------------------	--------	------	--------

3.3. Chráněná území

3.3.1. Stav a vývoj v ČR

Cílem chráněných území je zachovat nejhodnotnější části přírodního a krajinného dědictví v ČR. Chráněná území často představují plochy se značným počtem zvláště chráněných původních druhů flóry a fauny, se zachovalými přírodními a přírodě blízkými biotopy, fungujícími přírodními procesy a esteticky hodnotnou krajinou. Současně představují nenahraditelné „laboratoře“ pro výzkum přírodních zákonitostí a umožňují představit přitažlivým způsobem široké veřejnosti i cílovým skupinám význam přírody a krajiny pro jejich život. V územní ochraně se čím dál tím více vedle hodnot přírodních krajinných uplatňují i hodnoty kulturní a duchovní. Chráněná území jsou i dobrým příkladem přeshraniční spolupráce: 14 z 29 velkoplošných zvláště chráněných území v ČR (národní parky, chráněné krajinné oblasti) leží při státní hranici. V neposlední řadě se chráněná území stávají místem rekreace občanů v rozmanitém, zdravém prostředí.

Soudobý přístup k zřizování chráněných území a péči o ně usiluje o co největší zapojení místního obyvatelstva do jejich spravování a do rozdělování jimi vytvářených přínosů. V ČR je vyhlášováno šest kategorií zvláště chráněných území, lišící se významem, cíli, zachovalostí přírody a krajiny, stupněm ochrany a rozlohou: národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky a přírodní památky. Specifickým typem ochrany území jsou i ptačí oblasti (PO) a evropsky významné lokality (EVL) – viz níže.

Mapa č. 7: Mapa zvláště chráněných území ČR. (Zdroj: AOPK ČR 2009)

V ČR má i v celosvětovém měřítku územní ochrana dlouhou tradici a je oprávněně považována za nejdůležitější nástroj péče o naše přírodní a krajinné bohatství. Prvními chráněnými územími na území dnešní ČR se staly v roce 1838 vyhlášené rezervace Hojná voda a Žofínský prales a v roce 1858 se k nim přiřadilo další území, známý Boubínský prales. Tato chráněná území, vznikala z popudu tehdejších vlastníků a dosud stále, v rámci současné soustavy zvláště chráněných území, představují velice cenné součásti ochrany přírody v ČR. Přelomem v rozvoji soustavy ZCHÚ se stal tzv. Silvestrovský výnos z 31.12.1933, jímž bylo vyhlášeno celkem 108 nových chráněných území. První velkoplošné území v ČSSR, CHKO Český ráj, bylo vyhlášeno v roce 1955. Následovaly další CHKO a v roce 1963 také první národní park – Krkonošský. Do roku 2009 byly v ČR vyhlášeny čtyři národní parky a 25 chráněných krajinných oblastí. Vývoj počtu chráněných území v ČR a ve světě zobrazují grafy č. 4 a 5, porovnání podílů chráněných území u nás a ve světě pak ilustruje tabulka č. 4.

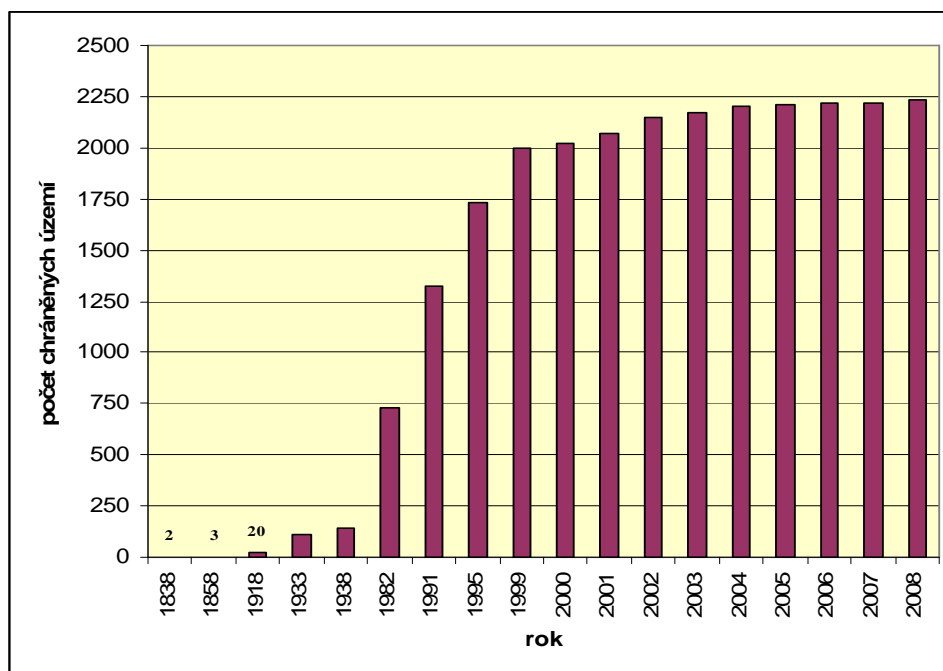
Celkově lze konstatovat, že plošné zastoupení chráněných území odpovídá v České republice celosvětovému i evropskému (viz graf 6 a 7) standardu, resp. průměru a v budoucnu je tak potřebné věnovat pozornost především zajištění kvalitní péče o stávající chráněné území.

Tabulka č. 4: Srovnání podílu chráněných území na celkové rozloze ČR a států světa.

Podíl rozlohy ZCHÚ na celkové rozloze České republiky odpovídá světovému průměru pro pevninská ZCHÚ. Světový průměr byl vypočten na základě údajů z databáze WDPA, která obsahuje data pro 234 států světa včetně rozvojových zemí.

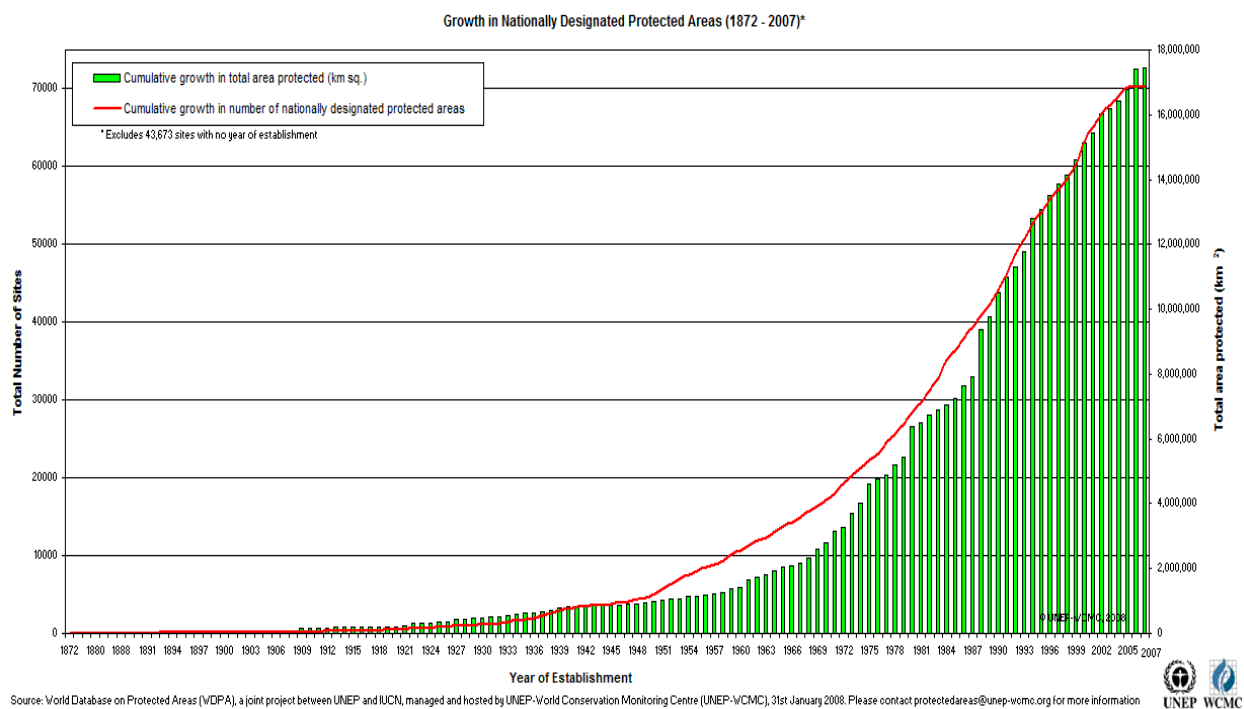
(Zdroj: WDPA 2008, AOPK ČR 2009)

ČR – podíl rozlohy ZCHÚ na rozloze státu	15,85 %
státy světa – průměrný podíl rozlohy pevninských ZCHÚ na rozloze státu	13,93 %
státy světa – průměrný podíl rozlohy mořských ZCHÚ na rozloze státu	3,97 %
státy světa – průměrný podíl rozlohy ZCHÚ na rozloze státu	5,23 %

Graf č. 4: Vývoj počtu chráněných území České republiky od roku 1838.

Od počátku 20. století počet chráněných území v ČR postupně narůstá, v roce 2008 bylo v ČR celkem 2234 chráněných území zaujímajících celkovou rozlohu 1 248 800 ha. (Zdroj: AOPK ČR 2009)

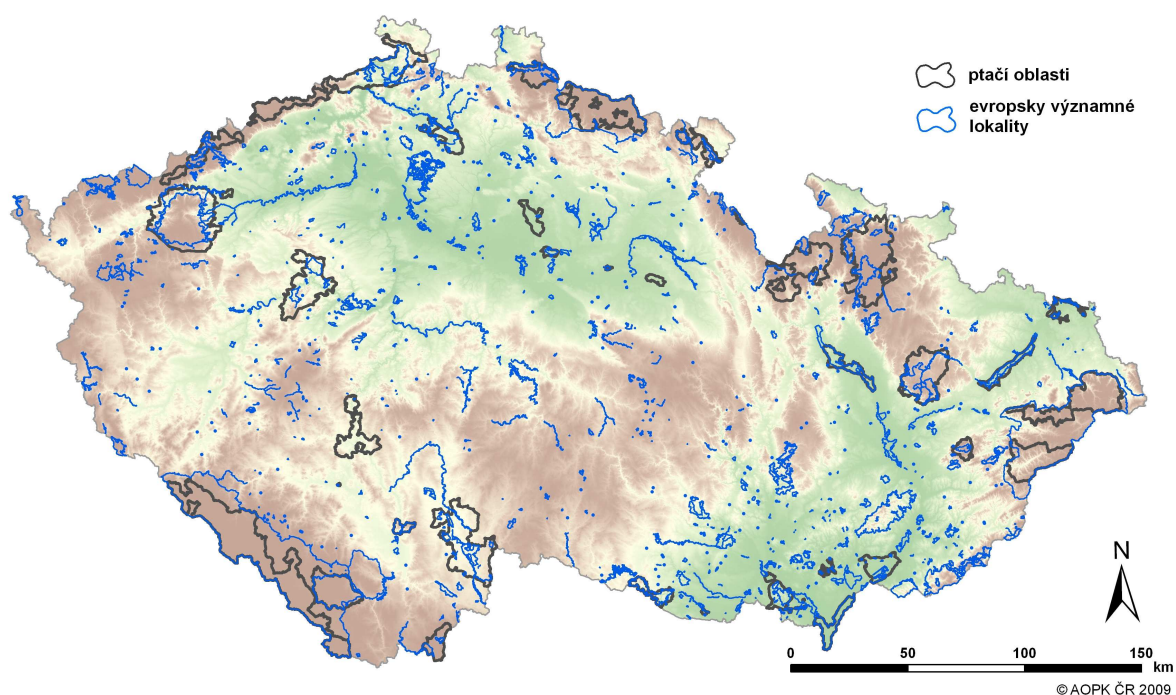

Graf č. 5: Počet nově vyhlášených chráněných území světa v letech 1872–2007.

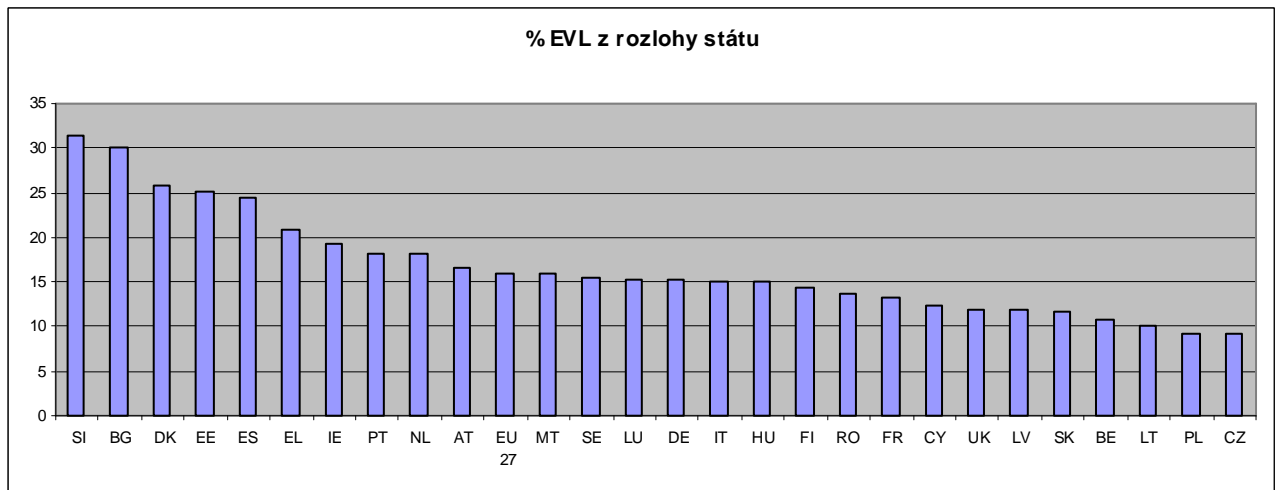
Graf ilustruje nárůst počtu nově vyhlášených chráněných území ve světě od prvních chráněných území, vyhlášených v 70. letech 19. století, po současných více než 113 000 světových chráněných území. Z grafu je patrný značný celosvětový nárůst počtu chráněných území od 60. let 20. století. (Zdroj: WDPA 2008)

Významným mezníkem i v oblasti ochrany přírody se stal vstup ČR do EU a s ním související vytváření soustavy Natura 2000. Ta chrání v reprezentativní podobě druhy a přírodní stanoviště významná z hlediska EU, a to prostřednictvím evropsky významných lokalit (EVL) a ptačích oblastí (PO) (viz mapa č. 8).

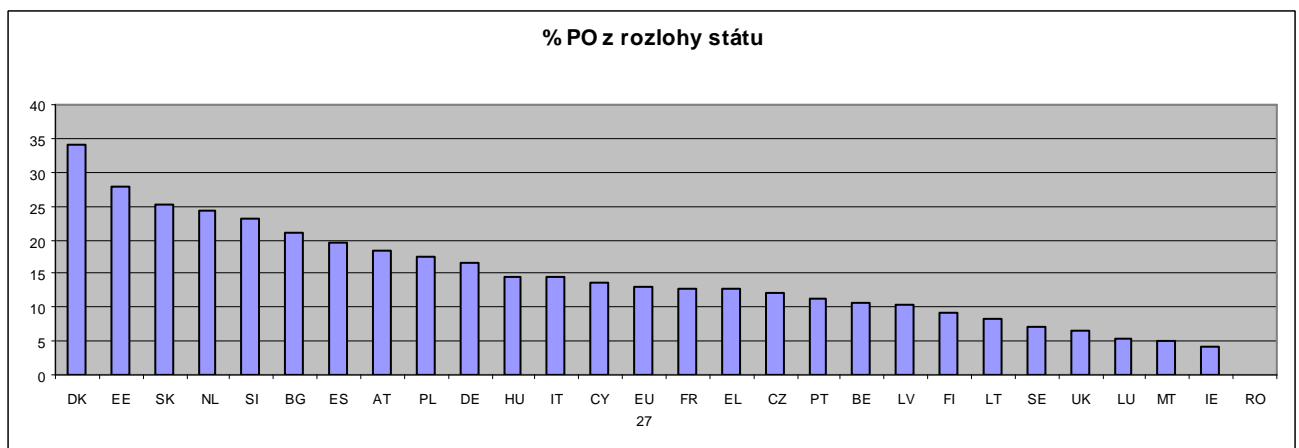
EVL jsou vymezovány na základě směrnice 92/43/EHS O ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ("směrnice o stanovištích"). Slouží především k ochraně evropsky významných stanovišť a evropsky významných druhů. V současné době je v České republice vymezeno na základě nařízení vlády č. 132/2005 Sb. ve znění nařízení č. 371/2009 Sb. celkem 1082 evropsky významných lokalit. Ptačí oblasti jsou vymezovány na základě směrnice 79/409/EHS O ochraně volně žijících ptáků ("směrnice o ptácích"). V současné době je v České republice vymezeno na základě jednotlivých nařízení vlády 41 ptačích oblastí. Ochrana se soustřeďuje především na přirozená nebo polopřirozená stanoviště zahrnující zvláště hnízdiště nebo tahová shromaždiště vybraných druhů ptáků. PO a EVL nejsou považovány za zvláště chráněná území ve smyslu zákona o ochraně přírody a krajiny (v případě EVL se k zajištění jejich ochrany předpokládá následné vyhlášení jako ZCHÚ). Podíl rozlohy EVL a PO na celkové rozloze jednotlivých evropských států ukazují grafy č. 6 a 7; EVL a PO v ČR zaujímají 13,9 % plochy státu.

Mapa č. 8: Mapa lokalit soustavy Natura 2000 v ČR. (Zdroj: AOPK ČR 2009)

Graf č. 6: Podíl rozlohy evropsky významných lokalit na celkové rozloze státu v jednotlivých státech EU a v EU celkově (Zdroj: Evropská komise – Natura 2000 Newsletter, July 2009)

Graf č. 7: Podíl rozlohy ptačích oblastí na celkové rozloze státu v jednotlivých státech EU a v EU celkově. (Zdroj: Natura 2000 Newsletter, July 2009)

Zatímco v začátcích bylo důvodem ochrany území hlavně estetické hledisko nenarušené přírody (jako první chráněná území byly vyhlášovány lesní porosty pralesního charakteru), postupně se pozornost rozšiřovala i na další přírodní jevy.

Hlavním nástrojem ochrany přírody byly dlouhou dobu zákazy různých činností. Tento konzervační přístup byl vhodný a dostatečně účinný pro přírodě blízké lesní ekosystémy, do značné míry vyhovoval i při ochraně území před těžbou nerostů a podobnými zcela ničujícími způsoby hospodaření. Nicméně udržení životaschopných populací planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a biotopů nemohl konzervační přístup zajistit. Péče o ZCHÚ se proto zaměřuje na udržení předmětu ochrany v daném území a zahrnuje širokou škálu opatření, od ponechání vybraných částí přírody samovolnému vývoji až po pravidelné, opakované zásahy.

Řada zvláště chráněných druhů je vázaná na určitá sukcesní stádia a bez cílených a pravidelně prováděných opatření mizí. V současnosti proto převažují území, kde jsou předměty ochrany chráněny aktivně, tj. péčí o lokalitu (sečení trávy, odstraňování náletů, odbahňování rybníků). Významnou součástí územní ochrany proto v současnosti představuje financování péče o ZCHÚ, na kterém závisí zachování celé řady předmětů ochrany. K zachování některých předmětů ochrany ZCHÚ s vyhraněnými nároky (např. světlomilné lesní druhy, druhy vázané na narušovaná stanoviště, slanomilná vegetace atp.) je nezbytné provádět zvláštní opatření, která jsou za současných legislativně-ekonomických podmínek v některých případech jen těžko uskutečnitelná, takže by bylo vhodné pro uvedené činnosti vytvořit příznivější podmínky.

Velmi významné je postupné začlenění ZCHÚ do života regionů. Pro řadu oblastí s nižšími hospodářskými příjmy může tato integrace přinést nové příležitosti. Tento účastnický přístup je u nás zatím na rozdíl od některých jiných států v počátcích. Například ve Francii jsou již zkušenosti se zpracováním krajinných integrovaných plánů rozvoje a na ně navazující integrovaný program podpory.

3.3.2. Vyhodnocení Státního programu 1998

V období platnosti Státního programu z roku 1998 byl vyhlášen NP České Švýcarsko a CHKO Český les, rovněž byla rozšířena rozloha CHKO Český ráj. Naproti tomu se nepodařilo vyhlásit některé další plánované CHKO (Novohradské hory, Střední Poohří). Probíhají práce na přípravě vyhlášení NP Křivoklátsko. Z důvodů legislativní náročnosti při projednávání změn zřizovacích předpisů pro jednotlivá CHKO zůstávají nadále chráněné i ty části CHKO, ve kterých není ochrana potřebná, například zastavěná území měst a velkých obcí, nebo území začleněná z důvodů jednoduché identifikace hranic CHKO v terénu. Přetrvává tak stav, který zbytečně zatěžuje jak Správy CHKO, tak i občany v nich žijící. Naopak za splněný lze považovat úkol zajištění vymezení evropsky významných lokalit a ptačích oblastí (soustavy Natura 2000) v souladu s požadavky směrnice ES.

3.3.3. Cíle

1. Optimalizovat soustavu ZCHÚ z hlediska reprezentativního podchycení nejceněnějších částí přírody a krajiny, vymezení a nastavení režimu ochrany
2. Zlepšit péči o chráněná území
3. Integrovat ZCHÚ do života regionů s důrazem na trvale udržitelné využívání, zejména v oblasti cestovního ruchu, a zlepšení životních podmínek místních obyvatel.

3.3.4. Opatření

	Opatření v sektoru chráněná území	Zodpovídá	Termín
CH1	Provéřit možnost a účelnost vyhlášení CHKO Doupovské hory, rozšíření CHKO Kokořínsko a CHKO Dolní Morava nebo rozšíření CHKO Pálava v intencích nařízení vlády č. 132/2005.	MŽP	2014
CH2	Vyhodnotit současnou účinnost ochrany území CHKO Křivoklátsko a prověřit možnost vyhlášení NP	MŽP	2014
CH3	Připravit program na podporu krajinných integrovaných plánů rozvoje v územích dotčených VZCHÚ, přednostně pak NP.	MŽP ve spolupráci s MMR	2014

CH4	Zpracovat strategii rozvoje NP.	MŽP	2011
CH5	Zpracovat strategii rozvoje CHKO.	MŽP	2011
CH6	Zpracovat návrh optimalizace soustavy ZCHÚ především z hlediska způsobu vymezení a reprezentativnosti.	MŽP	2012

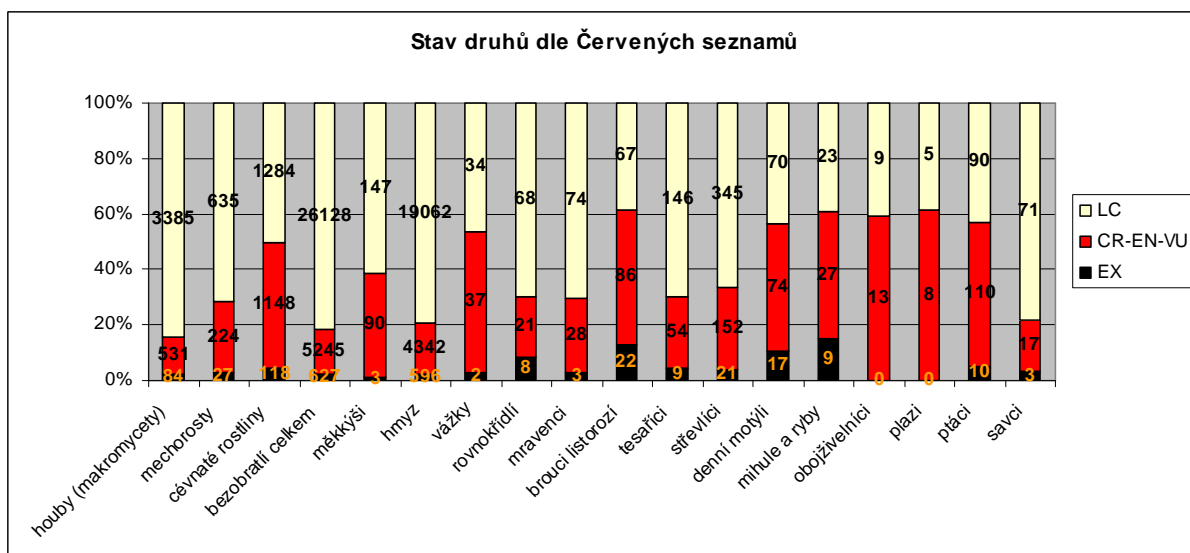
3.4. Druhy

3.4.1. Stav a vývoj v ČR

Česká republika se nachází na rozhraní Hercynské, Karpatské, Polonské a Panonské biogeografické podprovincie. Tato poloha, spolu s geologickou pestrostí území i kulturně historickým vývojem jednotlivých částí státu, se výrazně projevuje na poměrně vysoké druhové bohatosti živočichů a rostlin. Území našeho státu v současnosti obývá více než 35 000 živočišných druhů a 3 000 druhů cévnatých rostlin: ČR tak patří evropském měřítku k druhově poměrně bohatým územím.

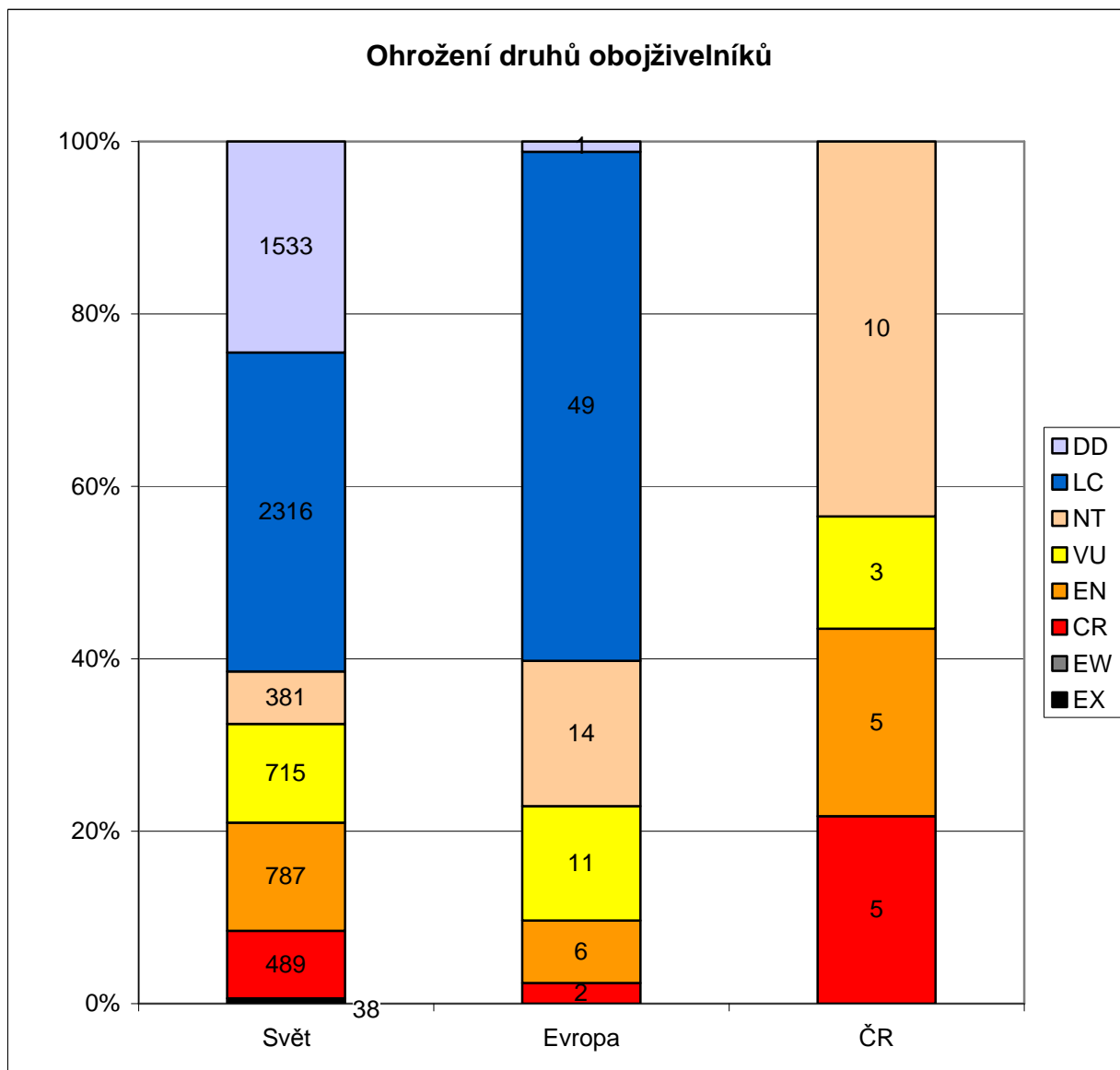
Druhová rozmanitost území ČR se však stále vyvíjí: na straně jedné je neustále obohacována o nové druhy rostlin a živočichů (nežádoucí rozšiřování nepůvodních, často invazních druhů a v posledních letech také přirozená expanze teplomilných druhů v důsledku změn klimatu), na straně druhé se nápadně urychluje proces vymírání druhů. Počet vyhynulých nebo vyhubených a kriticky a silně ohrožených druhů se nadále zvyšuje: přibližně třetinu druhů, osídlujících území ČR, musíme hodnotit jako ohrožené vyhubením nebo vyhynutím.

Jedná se zejména o skupiny druhů zasažené změnami ve využívání krajiny zmíněnými v předchozích kapitolách – druhy vázané na vodní prostředí (obojživelníci, mihule, ryby, vodní a mokřadní ptáci, hmyz a rostliny) a na přirozené, člověkem málo ovlivněné ekosystémy, a dále druhy, které se v minulosti přizpůsobily méně intenzivnímu hospodaření v krajině a jemnější krajinné struktuře (ptáci a savci kulturních stepí, resp. zemědělské krajiny, denní motýli, rovnokřídlý hmyz, rostliny extenzivně pasených luk atd.) či způsobům hospodaření, které se už téměř neprovozují (např. lesní druhy vázané na výmladkové hospodaření nebo lesní pastvu).

Graf č. 8: Ohroženost druhů v ČR dle taxonomických skupin.

Podíl vyhynulých nebo vyhynulých a ohrožených druhů z celkového počtu druhů ve vybraných taxonomických skupinách organismů v ČR. Zkratky podle IUCN kritérií: EX – vyhynulé, CR – kriticky ohrožené, EN – ohrožené, VU – zranitelné, LC – neohrožené. (Zdroj: AOPK ČR 2009)

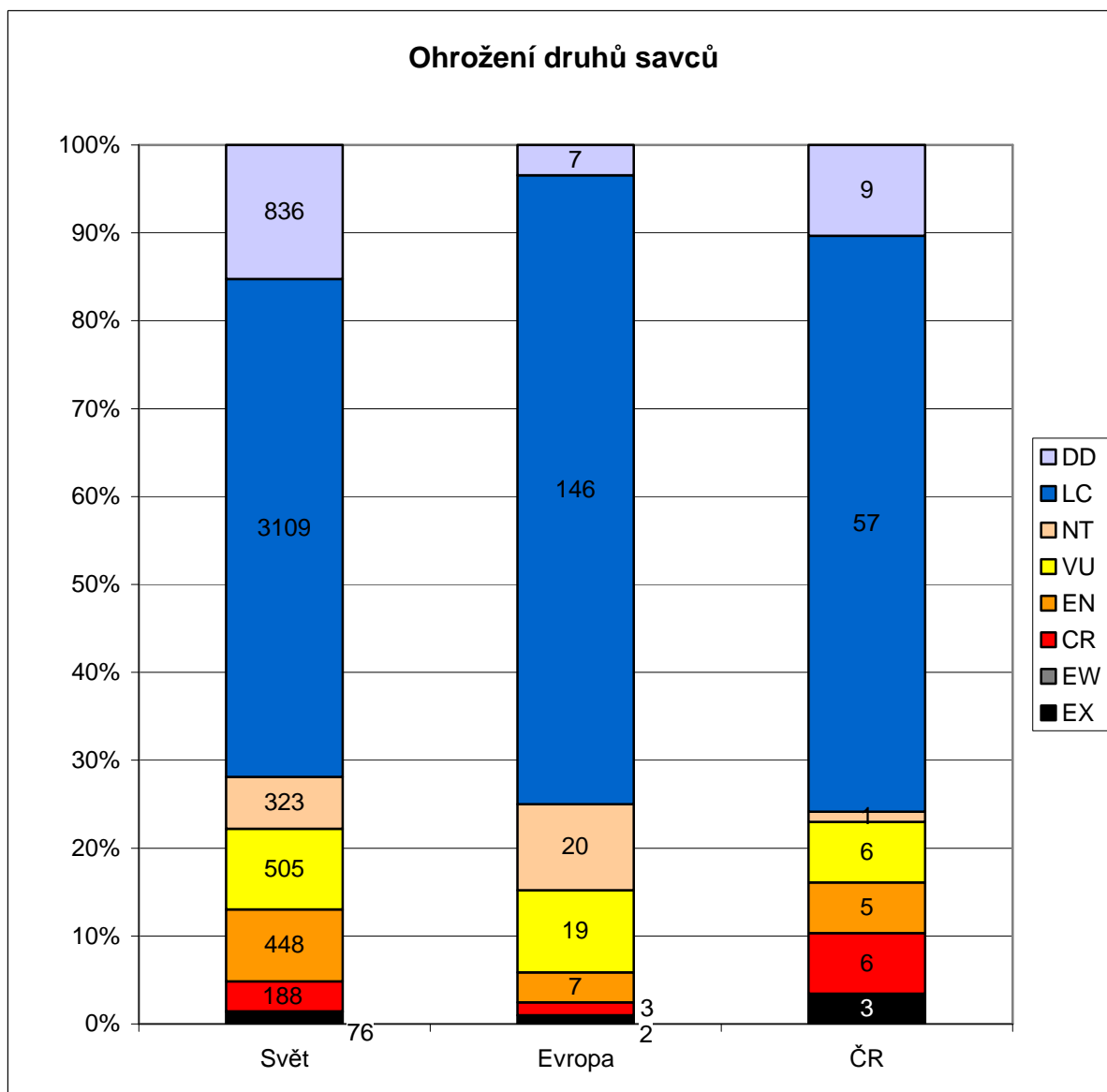
Graf. č. 9: Ohroženost obojživelníků v ČR, v Evropě a ve světě.

Srovnání míry ohroženosti obojživelníků, hodnocené podle IUCN kritérií: EX – vyhynulé, EW – vyhynulé v přírodě, CR – kriticky ohrožené, EN – ohrožené, VU – zranitelné, NT – téměř ohrožené, LC – neohrožené, DD – nedostatek dat.

Vnější okruh grafu – procento ohrožených druhů obojživelníků, spadající do jednotlivých kategorií ohroženosti, v ČR. Střední okruh grafu – totéž pro Evropský kontinent. Vnitřní okruh grafu – totéž pro státy světa.

Podíl nejvíce – kriticky ohrožených (CR)- druhů obojživelníků tedy v ČR dosahuje 22 % druhů, oproti světovému průměru, který je pouze 8 %. Ve světě však již 1% druhů obojživelníků vyhynulo (EX) a o 24 % nejsou k dispozici dostatečná data (DD). Míra ohroženosti těchto druhů tak je nebo může být vyšší než v ČR.

(Zdroj: AOPK ČR 2009, IUCN 2008).

Graf č. 10: Ohroženost savců v ČR, v Evropě a ve světě.

Srovnání míry ohroženosti savců, hodnocené podle IUCN kritérií: EX – vyhynulé, EW – vyhynulé v přírodě, CR – kriticky ohrožené, EN – ohrožené, VU – zranitelné, NT – téměř ohrožené, LC – neohrožené, DD – nedostatek dat.

Vnější okruh grafu – procento ohrožených druhů savců, spadající do jednotlivých kategorií ohroženosti, v ČR. Střední okruh grafu - totéž pro Evropský kontinent. Vnitřní okruh grafu-totéž pro státy světa. Stejně jako u předchozího grafu je třeba při interpretaci dat zohlednit nejen poměr ohroženosti druhů u nás a v zahraničí, ale i procento druhů, o kterých není k dispozici dostatek dat (DD).

(Zdroj: AOPK ČR 2009, IUCN 2008)

V důsledku rozsáhlých změn ve využívání krajiny v posledních desetiletích i v důsledku současně působících vlivů dochází jak k unifikaci přírodních podmínek, tak k jejich zásadním změnám, které vedou k velkoplošnému úbytku biotopů řady druhů rostlin a živočichů. V posledních deseti letech nedošlo k zásadnímu zvratu uvedených trendů, pouze se změnila intenzita působení jednotlivých faktorů, případně byly některé doznívající nahrazeny novými (fragmentace krajiny).

Specifickou oblast z hlediska druhové ochrany představuje problematika geograficky nepůvodních, zejména invazních druhů rostlin a živočichů. V celosvětovém měřítku jsou biologické invaze považovány za jeden z nejvýznamnějších činitelů (spolu s poškozováním a ztrátou biotopů) ohrožující původní biodiverzitu. Vzhledem k nedostatečné právní úpravě této problematiky v ČR i EU se dosud většina činnosti soustředila na probíhající invaze (kupř. likvidace nepůvodních invazních druhů v ZCHÚ). Stávající právní úprava neumožňuje dostatečně reagovat na situaci v této oblasti; nejsou vytvořeny podmínky pro rychlý a účinný preventivní zásah. Závažným problémem zůstává i neprovázanost přístupů jednotlivých resortů, která v některých případech vede k záměrnému vysazování nebo neúmyslnému zavlékání nových nepůvodních druhů bez standardního vyhodnocení nebezpečí jejich rozšíření pro lidské zdraví, hospodářství a biologickou rozmanitost. Značná pozornost je věnována výzkumu biologických invazí a zejména v případě invazních nepůvodních druhů rostlin dosahuje výzkum v ČR světové úrovně. I přes dílčí úspěchy a značnou aktivitu v praktické péči a výzkumu však stále dochází k šíření všech nejvýznamnějších invazních druhů, které již na území ČR pronikly, i záměrnému vysazování nebo neúmyslnému zavlékání nových druhů, jež si v řadě případů na území ČR vytvářejí životaschopné populace.

Obdobná situace je rovněž v případě ochrany genetické rozmanitosti volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. I zde je právní úprava nedostatečná, resp. prakticky chybí (s výjimkou problematiky GMO a právní úpravy v oblasti používání osiv lesních dřevin přispívající alespoň z části k zachování genetické rozmanitosti) a stejně tak neexistují další vhodné nástroje k její ochraně a podpoře.

3.4.2. Vyhodnocení Státního programu 1998

Přestože v hodnoceném období došlo k výraznému posílení územní ochrany řady přírodně cenných oblastí, a tím i k naplňování řady opatření Státního programu, z hlediska druhové ochrany neumožňují uvedená opatření omezit narůstání počtu kriticky a silně ohrožených druhů. Hlavní příčiny ohrožení další existence četných planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů (rozpad a úbytek vhodných biotopů aj.) i nadále přetrvávají. Proto je nezbytné zabývat se v budoucnosti jak zvýšením účinnosti ochrany rozmanitosti krajiny (např. rozrůznění hospodaření, podpora a obnova hydromorfologických procesů v krajině, zachování propojenosti krajiny), tak druhově specifickými opatřeními jako je uskutečňování speciálních dlouhodobých projektů typu záchranných programů a programů péče i podpora specifické péče o vybrané druhy a jimi obývané prostředí. V období 1998 - 2008 přijalo MŽP devět záchranných programů. Návrh výběru prioritních kriticky a silně ohrožených druhů živočichů a rostlin, pro které mají být uskutečněny záchranné programy, i návrh konkrétních druhů připravila AOPK ČR. Zpracovány byly metodiky zajišťování migrační prostupnosti silnic, vyhodnocovány jsou problematické úseky stávajících komunikací (návrhy opatření na D1, sledování migračních tras obojživelníků aj.) a problematice je dále věnována pozornost. U nově budovaných liniových staveb je jejich průchodnost staveb pro migrující živočichy na základě uvedených metodik již brána v úvahu. Vážným problémem nadále zůstávají starší liniové stavby (zejména dálnice – D1 v oblasti Českomoravské vysočiny), které působí jako významné migrační bariéry a jejichž zprůchodnění dosud nebylo řešeno.

3.4.3. Cíle

1. Udržení dostatečně početných a tím i geneticky kvalitních populací původních planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, schopných dlouhodobé samostatné existence. Minimalizace rizik zavádění nových invazních nepůvodních druhů v ČR, omezení dalšího rozšiřování již přítomných invazních nepůvodních druhů a jejich regulace a odstraňování v přírodně hodnotných územích, a to i s ohledem na probíhající a očekávané změny podnebí.

3.4.4. Opatření

	Opatření v sektoru druhová ochrana	Zodpovídá	Termín	SOBR	BAP
D1	Zlepšit nebo vytvořit nástroje pro potřebné zajištění péče o biotopy zvláště chráněných druhů a dalších významně ohrožených druhů (červené seznamy).	MŽP, MZe	2013	A.I.9	A.1.3.1., A.1.3.3.
D2	Provést revizi seznamu a kategorizace zvláště chráněných druhů podle aktuálního stavu z hlediska ochrany a míry ohrožení.	MŽP, MZe	31.12.2011		
D3	Připravit a zahájit realizaci alespoň 6 dalších záchranných programů pro nejvážněji ohrožené druhy rostlin a živočichů (hořeček český, hnědáška osikového aj.) a zajistit finanční prostředky nezbytné pro dlouhodobou realizaci přijatých programů.	MŽP	2014		
D4	Ve spolupráci MŽP, MZe a rybářské veřejnosti zpracovat koncepci ochrany a podpory (popř. záchranný program) populace lososa obecného (<i>Salmo salar</i>) a zajistit pokračování zahájených aktivit.	MŽP ve spolupráci s MZe	2012		
D5	Připravit pro nové programové období agroenvironmentální program pro zajištění podpory ptáků zemědělské krajiny včetně dropa velkého (<i>Otis tarda</i>).	MZe ve spolupráci s MŽP	2014	A.III.1	
D6	Ve vazbě na mezinárodní reintrodukční program vyhodnotit potenciál území pro návrat zubra evropského na území ČR s prioritou využití přírodně hodnotných území se specifickým režimem (např. vojenské újezdy)	MŽP, MZe, MO	2015		
D7	Zpracovat a realizovat koncepcce (programy péče) pro management populací vydry říční, bobra evropského a velkých šelem zahrnující komplexně opatření k zajištění jejich ochrany i k prevenci a řešení socioekonomických aspektů souvisejících s jejich rozšířením.	MŽP, MZe	2015	A.III.1	A.1.3.1., A.1.3.3.
D8	Vytvořit podmínky (včetně ekonomických) pro prevenci vysazování a zavlékání a šíření invazních nepůvodních druhů (včetně hodnocení nebezpečí), rychlou reakci a dlouhodobou regulaci populací invazních nepůvodních druhů; potřebné legislativní změny koordinovat s vývojem v rámci ES.	MŽP ve spolupráci s Mze	31.12.2011 a dále průběžně	A.III.1, A.III.2	A.5.1.1
D9	Vytvořit seznam(y) invazních nepůvodních druhů u nichž je nezbytné zajistit jejich aktivní omezování a regulace dalšího šíření; stanovit prioritní oblasti, ve kterých budou pro tyto druhy přijímána opatření.	MŽP ve spolupráci s MZe	31.12.2011	A.II.1	A.5.1.4
D10	V rámci nové výsadby nebo rekonstrukce vegetačního doprovodu komunikací hrazených z veřejných zdrojů zajistit využívání geograficky původních druhů rostlin (dřevin).	MŽP, MD, krajské a obecní úřady	průběžně	B.III.3, B.V.3	
D11	Do správné zemědělské praxe zakotvit opatření a postupy na omezení šíření geograficky nepůvodních druhů.	MZe ve spolupráci s MŽP	2011	B.I.4	

D12	Na pozemcích v majetku státu omezovat v rámci hospodaření šíření geograficky nepůvodních druhů.	MŽP, MZe, MO	průběžně		
D13	Vytvořit zásady předcházení ztrátě genetické diverzity pro jednotlivé sektory (zemědělské hospodaření, rybářství aj.) a vytvořit seznam taxonů s potřebou prioritní realizace opatření k ochraně genofondu; realizovat opatření pro vybrané taxony a zajistit naplňování zásad.	MŽP ve spolupráci s: MZe	31.12.2012 a dále průběžně		
D14	Informovat veřejnost (včetně profesních skupin v jednotlivých sektorech) o významu a možnostech ochrany genofondu a zachování místně původních (geneticky specifických) populací.	MŽP ve spolupráci s Mze	31.12.2012		
D15	Zachovat životaschopné populace tradičních odrůd plodin a plemen hospodářských zvířat.	MZe	2013	B.1.4	

4. Nástroje v ochraně přírody a krajiny

Od roku 1998, kdy byl přijat Státní program, došlo v oblasti nástrojů k ochraně přírody a krajiny k celé řadě změn, které ovlivnily jejich kvalitu i účinnost. Mezi základní nástroje ochrany přírody a krajiny patří nástroje administrativní, ekonomické a informační.

4.1. Legislativní nástroje

Legislativní nástroje vycházejí z platné právní úpravy v ochraně přírody a krajiny, která je dána mezinárodními úmluvami, právem ES, zákony, především zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění (dále jen ZOPK) a podzákonými právními předpisy.

V uplynulém desetiletí přistoupila ČR k **mezinárodním mnohostranným úmluvám** v oblasti ochrany přírody a krajiny. ČR se stala smluvní stranou Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat (Kyjev, 2003), včetně jejího prvního Protokolu o ochraně biologické a krajinné rozmanitosti (který ratifikovala 1. července 2009), Evropské úmluvy o krajinně (Florence, 2000), Dohody o ochraně africko-eurasijských stěhovavých vodních ptáků (AEWA, Haag, 1995), Cartagenského protokolu o biologické bezpečnosti (Montreal, 2000), Úmluvy OSN o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem nebo desertifikací, zejména v Africe (Paříž, 1994) a Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství a jejího protokolu (Washington 1946, respektive 1956). ČR je od 1. 3. 2008 rovněž smluvní stranou Memoranda porozumění o ochraně a managementu středoevropské populace dropa velkého (*Otis tarda*). ČR se také stala smluvní stranou Úmluvy o posuzování vlivů na životní prostředí přesahující hranice států (Espoo, 1991).

V oblasti ochrany vod se ČR stala v období 1998–2008 smluvní stranou Úmluvy o spolupráci pro ochranu a únosné využívání Dunaje (Sofie, 1994), Dohody o Mezinárodní komisi pro ochranu Odry před znečištěním (Vratislav, 1996), Úmluvy o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer (Madrid, 2003) a Protokolu o vodě a zdraví k Úmluvě o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer (Londýn, 1999).

Významnou změnu v oblasti legislativních nástrojů znamenal vstup ČR do EU v roce 2004. Tento krok přinesl zásadní změny mnoha právních předpisů ČR; v oblasti ochrany přírody a krajiny lze jako nejvýznamnější hodnotit novelu ZOPK (zákon. č. 218/2004 Sb.) v souvislosti s potřebou transponovat do legislativy ČR směrnici Rady 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků (dále jen směrnice o ptácích), a směrnici Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (dále jen směrnice o stanovištích). Zákon č. 100/2004 Sb. o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a o dalších opatřeních k ochraně těchto druhů doplňuje předpisy ES, v rámci EU přímo upravující regulaci obchodu ohroženými druhy rostlin a živočichů (nařízení Rady 338/97 a další). Zákon č. 162/2003 Sb. o zoologických zahradách transponoval směrnici 1999/22/ES s cílem posílit úlohu českých zoologických zahrad v zachování biologické rozmanitosti. Zákon o vodách transponoval směrnici 2000/60/ES, ustavující rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky. Nástrojem pro dosažení jejího základního cíle, tedy udržení a zlepšení vodního prostředí – dosažení dobrého stavu vod na území členských států EU do roku 2015, je systém plánování v oblasti vod.

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny (ZOPK) byl od přijetí SPOPK již 21x novelizován, často v souvislosti úpravou jiných předpisů (zákon o lesích, zákon o vodách, správní řád, stavební zákon apod.). Některé instituty byly významně upraveny, případně vznikly i zcela nové (náhrada újmy, smluvní ochrana), nicméně základní účel zákona, kterým je přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás, k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji prostřednictvím nástrojů obecné i zvláštní, územní a druhové ochrany zůstal zachován. Stávající znění těchto nástrojů se ukázalo jako správné, jako problematické se jeví nedostatek nástrojů, které podporují, případně podněcují aktivní činnost osob ve prospěch zájmů ochrany přírody a krajiny.

Zákon č. 115/2000 Sb. o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy představuje nový nástroj v oblasti druhové ochrany, kterým je náhrada újmy, způsobených vybranými druhy z hlediska ochrany přírody a krajiny cílových druhů volně žijících živočichů.

Novelizovaný trestní řád doplnil ustanovení zabývající se trestnými činy proti životnímu prostředí a umožnil přísněji postihnout původce záměrných škod na přírodním prostředí (zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů). Nakládání s geneticky modifikovanými organismy upravuje v souladu s mezinárodními závazky zákon č. 78/2004 Sb. o geneticky modifikovaných organismech a genetických produktech. Nové právní úpravy, které mají důležitou vazbu na ochranu přírody a krajiny, byly přijaty i v oblasti ochrany vod (zákon č. 254/2001 Sb. o vodách, v platném znění). Dále byl přijat zákon č. 449/2001 Sb. o myslivosti, a zákon č. 99/2004 Sb. o rybářství). Velmi zásadní změnou je přijetí nového stavebního zákona (zákon č. 183/2006 Sb.), který přináší značné změny v oblasti územního plánování i v oblasti stavebního řádu, a to s důležitými vazbami na ochranu přírody a krajiny.

Používání legislativních nástrojů i realizace opatření na zlepšení ekologického stavu krajiny jsou nadále nevyhovující. Dochází k negativním změnám biotopů (úbytek plošného zastoupení a zhoršení kvality), přetrvává nízká strukturální rozmanitost zemědělské krajiny, prohlubuje se rozpad přírodních i přírodě blízkých ekosystémů, přetrvává upřednostňování intenzivních metod hospodaření, nedaří se řešit přímé pronásledování některých druhů volně

žijících živočichů, pokračuje šíření celé řady invazních nepůvodních druhů rostlin a živočichů. Závažným problémem zůstává neprovázanost cílů, které stát stanoví v rámci resortních politik a strategií.

Mezi nejzávažnější překážky snižující účinnost legislativních nástrojů k ochraně přírody a krajiny patří:

- neprovázanost právních předpisů, upravujících podmínky využívání ekosystémů a krajiny;
- obtížná vymahatelnost práva v ochraně přírody a krajiny;
- neexistence či nedostatečné využívání indikátorů hodnocení stavu biodiverzity, zejména na úrovni ekosystémů;
- neexistence nástroje na řešení problémů vzniklých šířením nepůvodních invazních druhů;
- odborná podpora správních úřadů je realizována pouze částečně;
- není zaveden systém průběžného odborného vzdělávání profesionálních pracovníků ochrany přírody a krajiny;

4.1.1. Vyhodnocení Státního programu 1998

Z hlediska naplňování prioritních úkolů a opatření v oblasti legislativy byly úkoly Státního programu naplňovány pouze zčásti. Z celkem osmi úkolů byly zcela nebo částečně splněny čtyři. Byla připravena novelizace ZOPK, z pěti navrhovaných CHKO byl úkol splněn pouze u dvou (CHKO Český les a rozšíření CHKO Český ráj), v rámci novelizace ZOPK byly ze sedmi požadavků splněny čtyři úkoly. Novelou trestního zákona došlo k doplnění trestných činů v oblasti ochrany životního prostředí.

4.1.2 Cíle

1. **Zjednodušit, zpřehlednit a zefektivnit právní úpravu ochrany přírody a krajiny včetně doplnění chybějících nástrojů k naplňování mezinárodních mnohostranných a dvoustranných úmluv v ochraně přírody a krajiny a odstranění nejvýznamnějších rozporů mezi předpisy upravujícími využívání biologické rozmanitosti, zejména ekosystémů.**
2. **Sjednotit výkon státní správy a posílit odbornost orgánů ochrany přírody a krajiny**

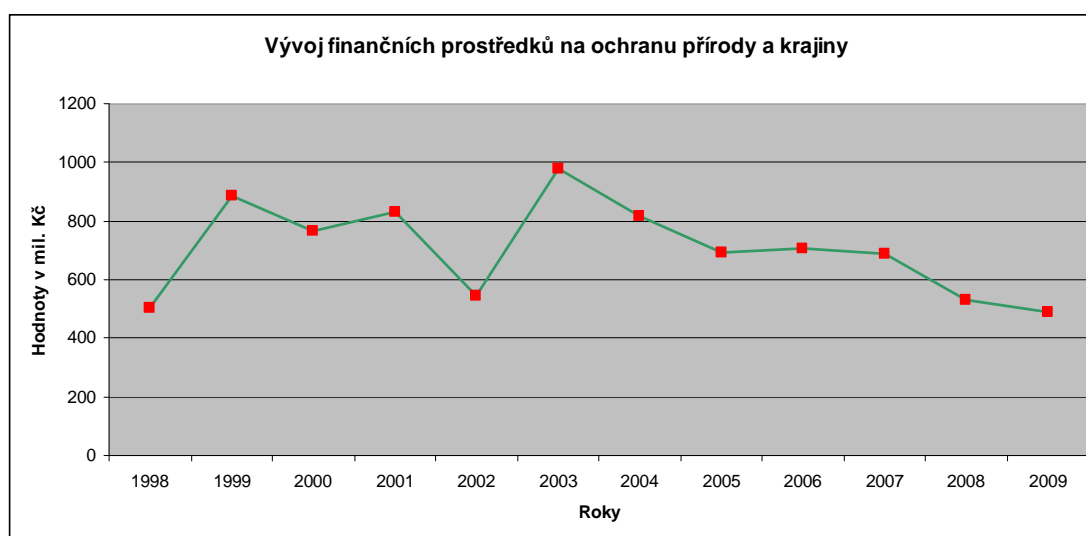
4.1.3 Opatření

	Opatření v sektoru legislativní nástroje	Zodpovídá	Termín
LO1	Na základě výsledků analýzy nástrojů pro naplňování závazků vyplývajících z přijatých mezinárodních úmluv navrhnout příslušné doplnění právní úpravy, případně ekonomických a informačních nástrojů v ochraně přírody a krajiny.	MŽP	2011
LO2	Připravit nový zákon ochrany přírody a krajiny včetně prováděcích předpisů.	MŽP	2012

4.2. Ekonomické nástroje

Ekonomické nástroje jsou velmi důležitým nástrojem v ochraně přírody a krajiny. Díky jim lze také pozitivně motivovat k péči o přírodu (dotace a příspěvky) nebo nahrazovat vzniklou újmu způsobenou omezením z důvodu ochrany přírody (újmy nebo náhrady škod způsobenými zvláště chráněnými živočichy). Je nutné se zaměřit i na poplatky a postihování nezákonného jednání pokutami, ačkoliv se přímo nejedná o ekonomický nástroj.

MŽP v minulosti vytvořilo vyváženou paletu dotačních nástrojů, v jejichž rámci se uskutečnila celá řada opatření s velmi pozitivními dopady na přírodu a krajinu, především uchováním stávajících hodnot. Více než polovina prostředků směřovala především na zajištění péče o ZCHÚ.

Graf č. 11: Vývoj finančních prostředků MŽP vynaložených na ochranu přírody a krajiny v ČR v letech 1998–2009. (Zdroj: MŽP)

Z grafu č. 11 je patrný první významný nárůst prostředků v roce 1999, způsobený jednak výrazným navýšením prostředků v Programu péče o krajinu na zajištění péče o ZCHÚ, jednak zahájením nového programu na podporu ČOV a kanalizací (Program drobných vodohospodářských akcí). Druhý viditelný nárůst prostředků přišel v roce 2003 a byl vyvolán výrazným navýšením prostředků na Program revitalizace říčních systémů pro podporu nápravných opatření v důsledku povodní v roce 2002. Od té doby byly prostředky bohužel stále kráceny. Pokles v roce 2007 pak reaguje na zahájení Operačního programu Životní prostředí, do kterého byla z národních programů přesunuta celá řada předmětů podpory.

Výše finančních zdrojů v celostátních programech však neumožnila dosažení prioritních cílů především tam, kde je cílem zlepšení stavu. Příkladem je zlepšování ekologického stavu vodních toků a niv nebo zakládání prvků ÚSES. Realizaci opatření však ztěžuje např. nedostupnost vhodných pozemků, problematické odpisování stávajícího majetku (zejména u správců vodních toků), problematicky stanovená správa toků pro správce vodních toků apod.

Po roce 2004 využívá ČR významných dotačních prostředků ES, které umožňují podporovat aktivity přispívající k dosažení potřebných cílů v mnohem větším množství, než ze zdrojů

národních. Požadavky ochrany přírody a krajiny jsou postupně do programové struktury zapojovány – a to zejména v resortu životního prostředí a zemědělství. Na počátcích tohoto období mezi nejvýznamnější patřil resortu Ministerstva zemědělství přípravný program Horizontální plán rozvoje venkova pro roky 2004 – 2006, v rámci kterého například zahajovaly postupně svou činnost podpory agroenvironmentálních opatření. Praktické poznatky pak byly převzaty od roku 2007 do navazujícího Programu rozvoje venkova, zejména do osy II - Zlepšování stavu životního prostředí a krajiny. V té době rovněž zahájil svou činnost další významný program - Operační program rybářství (taktéž na Ministerstvu zemědělství). V rámci těchto programů byly vytvořeny podpory s pozitivním vlivem na přírodu a krajinu, byť se nejedná o podporu přímou, ale spíše o podporu šetrného a ohleduplného hospodaření v krajině na zemědělské půdě, v lesích a na vodních plochách. Významné prostředky směřují do životního prostředí v rámci Operačního programu životní prostředí (OPŽP) v gesci Ministerstva životního prostředí. Zde na zlepšování stavu přírody a krajiny je zaměřena především prioritní osa 6. V této ose jsou čerpány prostředky na realizaci akcí s přímým pozitivním dopadem na ochranu přírody a krajiny, tj. na zlepšování a zvyšování kvality přírodního a krajinného prostředí.

V neposlední řadě přispívají k naplňování cílů ochrany přírody a krajiny též dotace poskytované na regionální úrovni krajů. V menší míře se jedná o podpory přímo z krajských rozpočtů, ve větší míře pak z Regionálních operačních programů (ROP). Pominout nelze také ostatní veřejné zdroje (zejména prostředky obcí) a prostředky vynakládané nebo poskytované (formou nadačních fondů atp.) soukromými subjekty. Vzhledem k širokému spektru těchto zdrojů a jejich zaměření však není k dispozici souhrnný přehled o výši vynakládaných prostředků ani o jejich přesném zaměření a výsledné efektivitě.

V souvislosti s přístupem do fondů ES bylo nutné provést optimalizaci národních programů tak, aby se odstranily duplicity při poskytování finančních podpor z veřejných prostředků a zároveň aby byly pokryty veškeré potřeby ochrany přírody co do věcného rozsahu nebo flexibility použití. Na Ministerstvu životního prostředí byl v souvislosti se změnami klimatu přijat komplexně pojatý Program obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK). přetrvávajícím problémem zůstává zachování stabilního financování potřeb ochrany přírody celkově.

Hrazení újmy hospodařícím subjektům podle § 58 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, v platném znění, v důsledku omezení z důvodu ochrany přírody je v ČR vnímána poměrně kontroverzně, neboť podmínky pro uplatnění nároku a jeho výše zůstávají poměrně složité

a nejednoznačné. Je tedy třeba stanovit jasné podmínky pro uplatňování nároku ať již formou paušálu nebo platby stanovené státem, či formou doložení účetních dokladů vlastníkem.

Újma se poskytuje každoročně, což není vhodné zejména pro lesní hospodaření. Dále je vnímáno velmi sporně, že újmu mohou čerpat i státní podniky hospodařící na státním majetku.

Náhrada škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy je zakotvena v zákoně č. 115/2000 Sb. Zvýšení ochrany vybraných druhů působících konflikty a odstranění tlaku na redukci jejich populací bylo tímto opatřením dosaženo pouze částečně, protože zákon a způsob prokazování vzniku a výše škody odpovídá škodám způsobovaným spíše velkými šelmami než ostatními vybranými živočichy. Nejvíce komplikací přináší náhrada škod způsobených rybožravými predátory.

Poplatky v národních parcích se v ochraně přírody a krajiny využívají pouze velmi omezeně, doposud nenašel tento nástroj širší využití, přestože se jedná v západních zemích o běžný nástroj. Možnost vybírat poplatky za vjezd motorovými vozidly na území NP nebo za vstup do jeho vybraných míst mimo zastavěná území obcí tak dosud v omezené míře využila pouze Správa KRNAP.

Pokuty jsou až represivním opatřením spojeným s administrativními nástroji, při jejichž stanovení se vychází jednak z faktického zhodnocení dopadů zakázané činnosti, jednak z její společenské nebezpečnosti. V ČR může být podle ZOPK udělena maximální pokuta do 2 mil Kč, což se v dnešní době ukazuje jako velmi nízká hodnota. Není výjimkou, že investoři s takovou položkou počítají už v záměru a zejména u větších akcí se i přes zaplacení pokuty uskutečnění záměru vyplatí.

V oblasti daní se využívá osvobození od daně z pozemků v ZCHÚ. Tato skutečnost má však za následek výpadek v příjmech obcí, jakožto příjemců výnosů z daní z nemovitostí, na jejichž katastrech se předmětné pozemky nacházejí. Pokud se týká obcí na území národních parků je v případě lesů tento problém od roku 2003 řešen poněkud nesystémově refundací tohoto propadu z rozpočtu MŽP. Tato kompenzace se však netýká lesů, které byly již lesy účelovými před vyhlášením národních parků. Snahou resortu MŽP do budoucna je nalezení takového systémového řešení, které by napomohlo komplexně odstranit disproporce v daňových příjmech obcí, na jejichž katastrech se nacházejí zvláště chráněná území.

Žádoucí by bylo do budoucna zavedení daňových nástrojů v oblasti ochrany přírody a krajiny jako nástrojů pozitivní stimulace. U daní vázaných k pozemkům je však při současné relativní výši daně z nemovitostí nereálné využití jako motivačního prvku.

Pokud jde o zajištění cílů a opatření uvedených v tomto Programu předpokládá se ve většině případů, především v tomto programovém období do r. 2013 (resp. s realizací do 2015), prioritní využití programových zdrojů ES v kombinaci se stávajícími národními programy (zejména programy resortu ŽP). Jak bylo uvedeno výše, cílem je zajištění efektivity čerpání prostředků, popř. optimalizace priorit. Řada opatření týkajících se především navržených analýz ve věcných oblastech i v oblasti legislativy bude pokryta v rámci rozpočtové kapitoly MŽP. Skutečné čerpání finančních prostředků jednotlivých zdrojů bude vždy záviset na aktuálních možnostech státního rozpočtu. Veřejné rozpočty mohou být dotčeny především z hlediska potřeby zajištění kofinancování záměrů realizovaných z programových zdrojů ES, přičemž výše prostředků bude záviset na míře zapojení veřejné správy do těchto programů. Jelikož opatření k dosahování cílů Státního programu budou zpravidla realizována prostřednictvím finančních podpor, lze očekávat kladný dopad na podnikatelské prostředí ČR. Případná omezení vyplývající např. z promítnutí cílů a opatření SPOPK do územního plánování, z navržených úprav právních předpisů atp. bude nutné vyhodnotit ve vazbě na výslednou podobu a rozsah konkrétních změn a nelze je v daný okamžik přesně vyčíslit. Vzhledem k tomu, že je navrhována optimalizace nástrojů v oblasti ochrany přírody a krajiny (jak legislativních, tak ekonomických aj.), lze předpokládat, že působení Státního programu jako celku, bude vyvážené.

4.2.1. Vyhodnocení Státního programu 1998

V oblasti ekonomických nástrojů předpokládal stávající Státní program přípravu metodiky, která umožní zavedení kategorie zásoba přírodního kapitálu a evidence jeho užití ve výrobě a spotřebě společnosti jako součást národohospodářských ukazatelů. Úkol se pro jeho

složitost nepodařilo naplnit a z dnešního pohledu je spíše nereálný, i když se v zahraničí připravují nejrůznější přístupy, které berou v úvahu jiné ukazatele než HDP. Další úkol týkající se výše finančních prostředků na realizaci krajinotvorných programů byl zejména v počátku platnosti Státního programu plněn. Nepodařilo se rozpočty stále zvyšovat a vyhovět tak stále rostoucí poptávce žadatelů. V případě naplňování zákonných povinností péče o ZCHÚ se objemy uvolňovaných prostředků pohybovaly na hranici únosnosti ve vztahu k růstu cen služeb a materiálů. Podařilo se splnit úkol, který požadoval vytvořit v rámci krajinotvorných programů prostor pro péči o zvláště chráněné části přírody a prvky ÚSES. Péče o zvláště chráněné části přírody se promítla do dotační nabídky. Systém podpory realizace ÚSES byl rovněž začleněn jak do národních programů, tak do programů financovaných ES. V roce 2003 byl do Programu péče o krajinu zahrnut dotační titul na vypracování studií a dalších podkladových materiálů. Uvedený krok umožnil komplexní plánování realizace skladebných částí ÚSES a dalších krajinotvorných opatření v závislosti na proveditelnosti jednotlivých opatření, vyplývající z ekonomických a majetkoprávních aspektů. V rámci zemědělských programů byly některé cíle ochrany přírody a krajiny začleněny podpor hospodaření a celý proces je stále otevřen.

4.2.2. Cíle

Vyvážený systém ekonomických nástrojů především v oblasti dotační, náhradové a daňové, který přispěje k naplňování cílů ochrany přírody a krajiny.

4.2.3. Opatření

	Opatření v sektoru ekonomické nástroje	Zodpovídá	Termín
E1	Udržet optimalizovanou nabídku národních dotačních programů zejména v souvislosti s probíhajícími a očekávanými dopady klimatických změn a připravit je na další plánovací období.	MŽP, MZe	31.12.2013
E2	připravit strukturu dotačních programů pro čerpání prostředků ES pro další plánovací období se zohledněním požadavků ochrany přírody a krajiny.	MŽP, MZe	31.12.2013
E3	Vytvořit koncepci navyšování ekologických standardů GAEC pro hospodaření na zemědělské půdě s výhledem na 10 let a optimalizovat spektrum podpor ve vazbě na změny GAEC	Mze ve spolupráci s MŽP	31.12.2010
E4	Optimalizovat náhrady újm podle zákona o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.	MŽP, MZe	31.12.2012
E5	Novelou zákona č. 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny zajistit zvýšení maximálních sazeb pokut.	MŽP	31.12.2012
E6	Zavést dostatečnou uznatelnou výměru i počet druhů krajinných prvků v rámci dotací hospodaření na zemědělské půdě.	MZe ve spolupráci s MŽP	31.12.2010
E7	Navrhnout legislativní úpravu zohledňující platby za změnu využití pozemku podle významu stanovišť pro biologickou stabilitu krajiny.	MŽP	31.12.2014
E8	V rámci Společné zemědělské politiky II.pilíře zajistit cílenější a flexibilnější podporu opatření (faremní plány, možnost volby termínů seče apod.) s pozitivnějším dopadem na ochranu přírody a krajiny	MZe ve spolupráci s MŽP	31.12.2013
E9	Zajistit během následujících 10 let dostatečné finanční prostředky (dle analýzy v pozn. pod tabulkou) na postupnou realizaci vazeb v krajině, zejména v rámci naplňování cílů dle Rámcové směrnice o vodách a realizace prvků územních systémů ekologické stability	MZe ve spolupráci s MŽP	31.12.2020
E10	Zajistit vyhodnocení potenciálu jednotlivých ekosystémů poskytovat ekosystémové služby a stanovení hodnoty těchto služeb, stanovení vlivu různých činností člověka na tento potenciál a vyčíslení dopadu případných změn na ekonomiku. Navrhnout	MŽP	31.12.2015

	ekonomické zhodnocení a zpoplatnění negativních dopadů činností na přírodu a krajinu. Připravit komplexní návrh začlenění do systémů ekonomických nástrojů a legislativy.		
E11	Provádět a zdokonalovat vyhodnocování efektivity realizovaných krajinně ekologických opatření, promítat tyto výsledky zejména do optimalizování ekonomických a plánovacích nástrojů	MŽP, MZe	průběžně

POZN.: Analýza finančních nástrojů k dosažení cílů definovaných v opatření E9 , tj. postupná realizace vazeb v krajině, zejména v rámci naplňování cílů dle Rámcové směrnice o vodách a realizace prvků územních systémů ekologické stability ve výši 10 mld.Kč. Analýza byla vytvořena v roce 2009 a obsahuje aktuální informace o stavu finančních nástrojů v době zpracování tohoto materiálu.

- *Operační program životní prostředí (OP ŽP) – v prioritní ose 6 „Zlepšování stavu přírody a krajiny“ je z celkové alokace z oblasti podpory 6.4 „Optimalizace vodního režimu krajiny“ a oblasti podpory 6.3 „Obnova krajinných struktur“ cca 7,6 mld. Kč rozděleno 2,7 mld. Kč a zbývá vyčerpat cca 4,9 mld. Kč*

- *Operační program Životní prostředí (OP ŽP) – v prioritní ose 1.3.2, je z celkové alokace cca 2 mld. Kč rozděleno cca 27 mil. Kč, a zbývá vyčerpat cca 1,973 mld. Kč*

- *Program rozvoje venkova (PRV) v rámci „Opatření pro podporu cílů Rámcové směrnice pro vodní politiku 2000/60/ES“ zbývá vyčerpat 1,35 mld. Kč a v rámci opatření Pozemkové úpravy zbývá vyčerpat cca 4,5 mld. Kč. Cca 20 mld. Kč zbývá vyčerpat v rámci Agroenvironmentálních opatření (avšak s touto částkou v naší analýze nepočítáme, neboť u tohoto opatření převládá charakter údržby pozemků nebo kompenzace ztrát).*

- *Státní rozpočet – na 10 let předpokládáme částku cca 7 mld. Kč, z toho příští rok cca 379,7 mil. Kč, v letech 2011 až 2013 včetně 385,4 mil. Kč ročně a od roku 2014 do 2020 včetně 778,6 mil. Kč ročně ve členění: program Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK) v roce 2010 119,7 mil. Kč, v letech 2011 až 2013 125,4 mil. Kč ročně, po roce 2013 378,6 mil. Kč ročně; Program péče o krajinu (PPK) do roku 2013 včetně 160 mil. Kč ročně, od roku 2014 do 2020 včetně 240 mil. Kč ročně; podprogram Správa nezcizitelného státního majetku ve zvláště chráněných územích (MaS) v rámci programu Rozvoj a obnova mat. tech. základny systému řízení Ministerstva životního prostředí České republiky do roku 2013 cca 100 mil. Kč ročně, od roku 2014 do 2020 včetně 150 mil. Kč ročně. Pokud uvážíme, že cca 1/2 nákladů opatření mají k danému úkolu vazbu, pak můžeme počítat zhruba s částkou 3,5 mld. Kč do roku 2020.*

V souhrnu je možno čerpat z výše uvedených finančních zdrojů v letech 2010 – 2020 ve výši 16,223 mld. Kč.

4.2.4 Ekosystémové služby

Biosféra poskytuje lidstvu celou řadu služeb, které kromě toho, že jsou nezbytnou podmínkou pro existenci života na Zemi, přímo či nepřímo významně přispívají k udržování a zvyšování životní úrovně lidské populace. Značná část těchto služeb však pochopitelně neprochází trhem, takže není vyčíslena a odpovídajícím způsobem finančně ohodnocena. V důsledku toho nejsou služby biosféry lidstvu dostatečně zohledněny při přijímání politických rozhodnutí.

Jako ekosystémové služby označujeme procesy a podmínky přírodních ekosystémů, které podporují činnost člověka a udržují existenci lidské civilizace na Zemi (fotosyntéza, udržování poměru prvků v atmosféře, půdotvorné procesy apod.). Jde o nejrůznější přínosy, které příroda poskytuje lidem. Ekosystémové služby představují jednu z možností, jak vyjádřit hodnotu přírody. V uplynulém desetiletí se tento přístup dostal do popředí zájmu veřejnosti a politiků, zejména v západní Evropě a USA.

Ničení lesů poškozují světovou ekonomiku více než současná hospodářská krize. Ztrátou ekosystémových služeb, poskytovaných lesy, přicházíme ročně o 2 – 5 bilionů USD (35 – 87,5 bilionů Kč), což představuje 7 % globálního HDP. Na zmírnění dopadů globální finanční krize přitom vlády ve světě vyčlenily až dosud 3 biliony USD (52,5 bilionů Kč). Strážlivé odhady hovoří o tom, že náklady na péči o skutečně účinnou celosvětovou soustavu chráněných území na moři a i na souši by v celosvětovém měřítku dosáhly 45 miliard USD

(787 miliard Kč) ročně. Hodnota ekosystémových služeb, kterou by území, chránící ochrannými významnými částmi planety, poskytovala lidstvu, byla vyčíslena na těžko představitelných 38 trilionů USD (665 trilionů Kč) ročně. Každý dolar, investovaný do ochrany mokřadů, ušetří 7,50 - 200 USD (131 – 3 500 Kč), které by se jinak musely vynaložit na čištění vody. Globální ekonomický přínos opylování plodin živočichy se odhaduje na 153 miliard euro (3,9 bilionů Kč) za rok. Hrubý domácí produkt ČR dosahoval v roce 2008 216 miliard USD (3,8 bilionů Kč).

Význam ekosystémových služeb je v současnosti, a pak v budoucnu, ještě umocněn probíhající klimatickou změnou, jejíž podrobné parametry lze jen obtížně predikovat.

Toto je globální odhad. Jednotlivé země by měly tyto ekosystémové služby promítnout do svých podmínek a upřesnit jejich hodnotu.

4.3. Odborné informační nástroje

Odborná a informační základna ochrany přírody a krajiny (dále jen OIZ) zahrnuje v širším pojetí veškeré odborné informace a datové zdroje, které jsou systematicky a uceleně, spravovány a které jsou dále přístupné k opětovnému používání. Výtěžnost OIZ je základním předpokladem schopnosti resortu ŽP řešit účinně a na dostatečné odborné úrovni vytyčené úkoly.

Rozsah a kvalitu OIZ určují dva základní předpoklady. Prvním je vytvoření a správa konkrétního datového zdroje jako povinnosti, druhým je zajištění vývoje a podpory potřebného nástroje sběru a správy dat. Datové zdroje se v důsledku těsné vazby na jejich technické řešení vyvíjejí vždy s ohledem na možnosti, poskytované informačními technologiemi. Zásadní úlohu na této úrovni má internet.

V uplynulém desetiletí zaznamenala OIZ zásadní změnu, podpořenou významným rozvojem informačních technologií, a tím i rozsahem možných řešení. Stávající nástroje OIZ se modernizovaly a byla zahájena digitalizace datových podkladů. Jako příklad lze uvést Ústřední seznam ochrany přírody (ÚSOP). ÚSOP funguje již delší dobu, avšak účinnou správu, naplňování a především zpřístupnění širší veřejnosti umožnilo až vytvoření tzv. Digitálního registru ÚSOP (DRÚSOP) jako digitálního obrazu sbírky veřejných listin v roce 2005.

Zlomem na odborné úrovni pak byly podmínky, určené Evropskou komisí pro vstup ČR do EU v oblasti životního prostředí, konkrétně vytvoření soustavy Natura 2000. Tento požadavek vyvolal naléhavou nutnost systematického sběru velkého množství aktuálních a věrohodných údajů v krátkém časovém období (plošné mapování biotopů a sběr záznamů o výskytu druhů a poddruhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů na území celého státu), což nebylo možné bez vytvoření odpovídajících nástrojů pro správu a analýzu uložených dat. Díky této etapě dosáhla státní ochrana přírody standardní úrovně správy datových a informačních zdrojů, běžné ve většině ostatních oborů. OIZ se tak stala nedílnou součástí koncepčního rozvoje odborné agendy ochrany přírody, kdy je nutná v první fázi nejen úvaha o samotné činnosti, ale rovněž o možnostech průřezového využívání jejich účelových výstupů.

OIZ se i přes výše uvedený úspěšný kvalitativní krok nadále potýká se dvěma problémy. Prvním zůstává skutečnost, že významná část agendy ochrany přírody není i nadále řešena

dostatečně systematicky a s rozumným ohledem na současné možnosti a potřeby. Uvedený fakt zabraňuje opětovnému a souhrnnému využívání již získaných informací (např. nevyhodnocování účinnosti a vlivu povolování výjimek ze zásahů do biotopů zvláště chráněných druhů, neúplná evidence ÚSES). Druhý problém představuje uživatelský přístup k naplňování a využívání datových (často celoplošných) zdrojů a aplikací. Jako příklad lze v tomto směru uvést orgány ochrany přírody často opomíjenou aktualizaci DRÚSOP. Nejen prezentace OIZ a jejích nástrojů se neobejde bez dostatečného finančního zajištění.

4.3.1. Vyhodnocení Státního programu 1998

Státní program se problematikou OIZ nezabýval. Soustředil se ve všech svých částech, které mají možnou souvislost s informačními nástroji, na dosahování konkrétních jednorázových cílů, spíše než na odborné dlouhodobé a koncepční zabezpečení těchto agend, což odpovídá stavu OIZ v době jeho schválení.

4.3.2. Cíle

1. podporovat rozhodování státní správy v ochraně přírody a krajiny aktuálními a hodnověrnými údaji o stavu, změnách a vývojových trendech složek přírody a krajiny v ČR
2. zajistit sběr, zpracování, vyhodnocování, rozšiřování a péči o údaje o přírodě a krajině v ČR s využitím služeb Informačního systému ochrany přírody a Portálu ochrany přírody a krajiny (eNature)

4.3.3. Opatření

	Opatření v sektoru informační nástroje	Zodpovídá	Termín
IN1	Zajistit pravidelné vyhodnocování stavu modelových složek biodiverzity indikátory v souladu s národními i mezinárodními závazky.	MŽP	trvale
IN2	Zajistit poskytování aktuálních nálezových dat druhů rostlin a živočichů orgánům ochrany přírody a krajiny, úřadům územního plánování a správcům státního majetku.	MŽP ve spolupráci s MZe, MMR, MO, krajskými a obecními úřady	trvale
IN3	Vybudovat Portál ochrany přírody a krajiny (eNature) a zajistit jeho propojení s dalšími informačními zdroji poskytujícími údaje o přírodě, krajině a biodiverzitě a jejich ochraně.	MŽP ve spolupráci s MZe, a akademickou sférou	trvale
IN4	Udržet a rozvíjet nástroje využívání informací v ochraně přírody a krajiny pro státní správu (především digitální registr ÚSOP, tématicky zaměřené webové stránky – Natura 2000, Finanční nástroje péče o přírodu a krajinu, Záchrané programy, Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti (CHM CBD) v ČR, Sledování stavu biotopů a druhů, Mapový server AOPK ČR.	MŽP	trvale
IN5	Vytvořit jednotný informační portál o výzkumu a vývoji souvisejícím s ochranou přírody a krajiny, umožňující sdílení základních informací o výsledcích.	MŽP	31.12.2011

4.4. Práce s veřejností

Nástroje v oblasti informační, propagační a výchovné zahrnují předávání informací, poradenství a aktivní zapojování odborné i laické veřejnosti do ochrany přírody a krajiny včetně využití prostředků environmentálního vzdělávání, výchovy, osvěty (EVVO) a environmentálního poradenství (EP) v oblasti spravovaného území. EVVO a EP jsou nezbytnými prostředky, jak získat pro ochranu přírody a krajiny podporu nejširší veřejnosti i cílových skupin jako jsou např. zaměstnanci veřejné správy, podnikové sféry (včetně zemědělců), děti a mládež, pedagogičtí a odborní pracovníci.

4.4.1. Cíle

Informovat, vzdělávat a radit veřejnosti (především výše citovaným cílovým skupinám) v různých aspektech ochrany přírody a krajiny v České republice, zvyšovat povědomí o principech ochrany přírody a krajiny v ČR a aktivně zapojovat veřejnost do podpory ochrany přírody a krajiny.

Informovat zejména:

- a) o stavu přírodního prostředí v ČR (sledování stavu biotopů, rostlin a živočichů atd.),
- b) o zvláště chráněných územích (národní parky, chráněné krajinné oblasti i maloplošná ZCHÚ), jejich stavu a předmětu ochrany na těchto lokalitách, jeho hodnotách odborných, historických a dalších;
- c) o uskutečněných opatřeních, které provádí státní i nevládní organizace s cílem zajistit uchování či zlepšení stavu přírody a krajiny a zapojovat veřejnost do procesů přijímání opatření k ochraně přírody a krajiny,
- d) o možnostech financování opatření v přírodě a krajině, tj. o různých dotačních programech (národních či ES) a případně o dalších možnostech financování opatření pro ochranu přírody a krajiny
- e) o možnostech šetrného využití přírody a krajiny ke sportu, rekreaci a turistice, o výkonu státní správy v oblasti ochrany přírody a krajiny
- f) o možnostech spolupráce s kulturně vzdělávacími institucemi (např. zoo, botanické zahrady, hvězdárny a planetária, muzea, knihovny)
- g) o spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi

4.4.2. Opatření

	Opatření v sektoru práce s veřejností	Zodpovídá	Termín
V1	Informovat veřejnost o platné legislativě ochrany přírody a krajiny.	MŽP	trvale
V2	Vydávat tématické publikace a tiskoviny.	MŽP	trvale
V3	Provozovat internetové stránky o ochraně přírody, krajiny a biologické rozmanitosti (nejen) České republiky.	MŽP	trvale
V4	Pořádat akce pro veřejnost včetně environmentálních vzdělávacích, výchovných, osvětových a poradenských programů, exkurzí s průvodcem a dále také výstav, seminářů, přednášek apod.	MŽP ve spolupráci s NGO	trvale
V5	Zřizovat návštěvnická střediska, a to zejména ve velkoplošných zvláště chráněných územích (národní parky, chráněné krajinné oblasti) a navazující ekologicky orientované kempy.	MŽP	31.12.2015

V6	Vytvářet audiovizuální dokumentární cykly či rozhlasové pořady.	MŽP	trvale
V7	Uskutečňovat tématické propagační kampaně s využitím reklamních prostředků a médií (televizní spoty, billboardy, plakátovací plochy, internetová či tisková inzerce aj.) se zaměřením na zvýšení povědomí principů ochrany přírody či vybrané oblasti ochrany přírody (monitorování, záchranné programy, státní správa, finanční nástroje aj.).	MŽP	1. kampaň do 31.12.2011, 2. kampaň 31.12.2015

Použité zkratky

ABS – přístup ke genetickým zdrojům a spravedlivé a rovnocenné rozdělování přínosů z jejich využívání
AOPK ČR – Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
BAP – Akční plán EU pro biodiverzitu
CBD – Úmluva o biologické rozmanitosti
ČOV – čistírna odpadních vod
ČGS – Česká geologická správa
DRÚSOP – digitální registr Ústředního seznamu ochrany přírody
EIA – posuzování vlivů na životní prostředí (posuzování záměrů)
EUoK – Evropská úmluva o krajině
EVL – evropsky významná lokalita
EVVO – environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
EP – environmentální poradenství
ES – Evropské společenství
EU – Evropská unie
GAEC – dobrý stav z hlediska zemědělství a životního prostředí
GMO – geneticky modifikované organismy
HDP – hrubý národní produkt
CHKO – chráněná krajinná oblast
KN – katastr nemovitostí
KRNAP – Krkonošský národní park
KPÚ – komplexní pozemkové úpravy
LHP – lesní hospodářský plán
MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj
MZD – meliorační a zpevňující dřeviny
MZe – Ministerstvo zemědělství
MŽP – Ministerstvo životního prostředí
NGO – nevládní (neziskové) organizace
NP – národní park
OPIZ – odborná a informační základna ochrany přírody a krajiny
OPŽP – Operační program *Životní prostředí*
PO – ptačí oblast
PSP ČR – poslanecká sněmovna parlamentu České republiky
SEA – posuzování vlivů na životní prostředí (posuzování koncepcí)
SOBR – Strategie ochrany biologické rozmanitosti
SPOPK – Státní program ochrany přírody a krajiny ČR
TTP – trvalé travní porosty
UNCED – Konference OSN o životním prostředí a rozvoji
ÚSES – územní systém ekologické stability (krajiny)
ÚSOP – Ústřední seznam ochrany přírody
WFD – Rámcová směrnice ES pro vodní politiku
ZCHÚ – zvláště chráněná území
ZPF – zemědělský půdní fond
ZVHS – Zemědělská vodohospodářská správa